

7 MART 2010 IRAK PARLAMENTO SEÇİM SONUÇLARININ VE YENİ SİYASAL DENKLEMİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF IRAQI PARLIAMENTARY
ELECTIONS OF MARCH 7, 2010 AND THE
NEW POLITICAL EQUATION

تقييم نتائج انتخابات 7 مارس 2010 النيابية في العراق
والتوازنات السياسية الجديدة فيه

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

7 MART 2010 IRAK PARLAMENTO SEÇİM SONUÇLARININ VE YENİ SİYASAL DENKLEMİN DEĞERLENDİRİLMESİ

**Rapor No: 17
Nisan 2010**

© 2010

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Tarihçe

Türkiye’de eksikliği hissedilmeye başlayan Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika çevrelerinin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla, 1 Ocak 2009 tarihinde Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) kurulmuştur. Kısa sürede yapılanan kurum, çalışmalarını Ortadoğu özelinde yoğunlaştırmıştır. ORSAM, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı’na bağlı bir kuruluştur.

Ortadoğu’ya Bakış

Ortadoğu’nun iç içe geçmiş birçok sorunu barındırdığı bir gerçektir. Ancak, ne Ortadoğu ne de halkları, olumsuzluklarla özdeşleştirilmiş bir imaja mahkûm edilmemelidir. Ortadoğu ülkeleri, halklarından aldıkları güçle ve iç dinamiklerini seferber ederek barışçıl bir kalkınma seferberliği başlatacak potansiyele sahiptir. Bölge halklarının bir arada yaşama iradesine, devletlerin egemenlik haklarına, bireylerin temel hak ve hürriyetlerine saygı, gerek ülkeler arasında gerek ulusal ölçekte kalıcı barışın ve huzurun temin edilmesinin ön şartıdır. Ortadoğu’daki sorunların kavranmasında adil ve gerçekçi çözümler üzerinde durulması, uzlaşmacı inisiyatifleri cesaretlendirecektir. Sözkonusu çerçevede, Türkiye, yakın çevresinde bölgesel istikrar ve refahın kök salması için yapıcı katkıları sürdürmelidir. Cepheleşen eksenlere dâhil olmadan, taraflar arasında diyalogun tesisini kolaylaştırmaya devam etmesi, tutarlı ve uzlaştırıcı politikalarıyla sağladığı uluslararası desteği en etkili biçimde değerlendirebilmesi, bölge devletlerinin ve halklarının ortak menfaattir.

Bir Düşünce Kuruluşu Olarak ORSAM’ın Çalışmaları

ORSAM, Ortadoğu algılamasına uygun olarak, uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve uygun pozisyonların alınabilmesi amacıyla, kamuoyunu ve karar alma mekanizmalarına aydınlatıcı bilgiler sunar. Farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretir. Etkin çözüm önerileri oluşturabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarını teşvik eder. ORSAM, bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayım kapasitesine sahiptir. ORSAM; web sitesiyle, aylık Ortadoğu Analiz ve altı aylık Ortadoğu Etütleri dergileriyle, analizleriyle, raporlarıyla ve kitaplarıyla, ulusal ve uluslararası ölçekte Ortadoğu literatürünün gelişimini desteklemektedir. Bölge ülkelerinden devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve STK temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, bilgi ve düşüncelerin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

İçindekiler

Özet	5
Giriş.....	7
1. Seçim Sonuçlarına İlişkin Bilgiler.....	7
2. Sünni Arap-Milliyetçiler Koalisyonu Açısından Seçimin Değerlendirilmesi.....	8
2.1. “Sünniler” mi Sünni Aşiretler-Milliyetçiler Koalisyonu mu?	8
2.2. Irakiye Koalisyonu ve Seçim Başarısını Anlamak.....	8
3. Şii Arapların Perspektifinden Seçim Sonuçları	13
3.1. Seçimin Şii Arapların Irak Siyasetindeki Yerine Etkisi.....	15
3.2. Seçimin Şii Araplar Arasındaki Güç Mücadelesine Etkileri.....	17
4. Kürt Grupların Perspektifinden Seçim Sonuçları	20
4.1. Kürt Listeleri Açısından Seçimlerin Önemi: Kürt Partileri Arasındaki Liderlik Mücadelesi.....	20
4.2. Seçim Sonuçlarının Kürt Siyasetine Etkisi	22
4.3. KDP ve İslamcıların Yükselişi, Talabani’nin Liderliğini Koruması ve Goran’ın Başarısızlığı.....	24
4.4. Seçim Sonuçlarının Tartışmalı Bölgelerin Statüsüne Etkisi.....	26
4.5. Seçim Sonuçlarının Bağdat-Erbil İlişkilerine Etkisi	26
5. Türkmenlerin Perspektifinden Seçim Sonuçları.....	27
5.1. Türkmenlerin Seçime Katılım Süreci	27
5.2. Sonuçların Türkmenler Açısından Değerlendirilmesi.....	31
6. Kritik Bölgeler Açısından Seçim Değerlendirmesi: Musul.....	32
6.1. Musul’da 7 Mart Parlamento Seçimine Giden Süreç	32
6.2. Musul’daki Seçim Sonuçlarının Farklı Gruplar Açısından Değerlendirilmesi	34
6.2.1. Sünniler	35
6.2.2. Kürtler.....	36
6.2.3. Türkmenler.....	37
6.2.4. Azınlıklar	40
6.2.5. Seçim Sonrası Musul	40
7. Kritik Bölgeler Açısından Seçim Değerlendirmesi: Kerkük	41
8. Hükümet Senaryoları	42
8.1. Mevcut Durumun Devamı Senaryosu ve Bu Çerçeve Kurulabilecek Hükümetler.....	42
8.2. İktidarın El Değiştirmesi Senaryosu.....	44
8.3. Üçüncü Senaryo: Kaos Ortamı.....	46
Sonuç ve Genel Değerlendirme	46

Hazırlayanlar:

Yrd. Doç. Dr. Veysel Ayhan
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmén
Yrd. Doç. Dr. Kürşad Turan
Bilgay Duman
Oytun Orhan

7 MART 2010 IRAK PARLAMENTO SEÇİM SONUÇLARININ VE YENİ SİYASAL DENKLEMİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Özet

- *Şii Arapların seçime ayrı listelerle girmeleri onları son 5 yılda bırakmadığı kadar güç bir durumda bırakmıştır. Seçimdeki birinciliği, işgalden beri yönetimden dışlamak istedikleri gruplara kaptırırken, kendi içlerinde daha çetin bir güç mücadelesine kapılmışlardır. Ancak, Şii Arapların hükümet kurma şansı halen çok yüksektir.*
- *Muktada Sadr seçime damgasını vuranlardan biridir. Bundan sonra büyük olasılıkla Şiiler arasında bulunan güçlü mücadele içinde bulunan Hadbacılar ile Kerkük'teki gruplar, hükümetin içine Kürtlerin alınması durumunda çok sert tepkiler verebilir.*
- *Seçimlerin Kürt siyaseti açısından en önemli sonucunun KDP'nin tek başına Kürt siyasetine yön verecek bir güç elde etmesi ve Goran'ın da Bölgesel Yönetim sınırları dışındaki yerlerden olmaması olarak görmek gerekir. Ayrıca, İslamcı Kürt partilerinin oy oranlarında önemli bir artış yaşandığı görülmektedir.*
- *Soran bölgesi içerisinde kabul edilen Süleymaniye, Erbil ve Kerkük'te KDP adaylarının aldığı oy oranlarından, Barzani ailesinin Soran bölgesinde de etkili bir siyasal aktör haline gelmeye başladığı anlaşılmaktadır.*

- *Goran listesini, bu sonuçların ardından KDP ve KYB karşısında güçlü bir muhalefet hareketi olarak nitelendirmek oldukça güçtür. Goran yerel bir muhalefet hareketi olarak gelişme göstermekte ve etkisini Süleymaniye dışındaki bölgelere yayamamaktadır.*
- *Kerkük'te Arap-Türkmen koalisyonu olarak adlandırılabilir Irakiye bileşenleri, Kürt partilerini hayal kırıklığına uğratmıştır. Kerkük'ü kuzeydeki Bölgesel Yönetim'e bağlama iddiasının bu seçim sonuçlarından büyük bir darbe aldığı söylenebilir.*
  - *Irak'taki Türkmen partilerinin oylarında çok fazla artış olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak özellikle Irak Türkmen Cephesi oldukça başarılı bir seçim stratejisi uygulamıştır. 5 milletvekili çıkartan Cephe'nin üzerindeki sorumluluk önümüzdeki dönem daha da artacaktır.*
- *Musul, halen seçim sonrası dönemde siyasi gerginlik ve çatışma yaşanma olasılığı en yüksek vilayetlerden biridir. Sünni Arapların kazandığı zafer Kürtleri rahatsız edecektir. Kürtlerin Musul'daki seçim sonuçlarını kabullenip kabullenmeyeceği önemlidir.*
- *Sünni Araplarla Kürtler arasındaki sorunların giderilmesinde bir başarı elde edilebilirse hem yeni hükümetin kurulması sürecinde adım atılmış olacak hem de Musul, Kerkük ve diğer statüsü tartışmalı bölgelerin durumu konusunda ilerleme sağlanabilecektir.*
- *Kürt partilerinin hükümetin kurulmasını noktasında temel oyuncu olmamakla birlikte büyük Şii partilerinin kurulacak yeni Irak hükümetinden dışlanması noktasında temel oyuncu konumundadırlar.*
- *Irakiye'nin kuracağı hükümetlerde sorun Allavi'nin kişiliği, siyasi görüşü ya da başbakanlığı olmayacaktır. Asıl sorun Irakiye'deki grupların orta ve kuzey Irak'ta Kürtlerle, Bağdat, Diyala ve Babil gibi vilayetlerle de büyük Şii ittifaklarıyla yaşadığı doğrudan çatışmadır.*
- *Iyad Allavi, kuracağı denklemlerde başarılı olur, uzun süreli ve istikrarlı bir hükümet kurabilirse Irak'ta "özlenen" bir liderlik ve Sünni-Şii çatışmasını bir yana atan yeni bir siyasi gerçeklik doğabilir. Başarılı olamazsa iktidardan dışlananlar ile sistemi kontrol edenler arasında ciddi bir çatışma dönemi başlayabilir.*
- *Irak'ta hükümetin bir türlü kurulamaması, siyasi mekanizmaların işlememesi ve kurulan hükümetin halkın önemli bir kısmında meşruiyeti olmaması halinde ülkenin tekrar 2006-2007 yılları arasındaki şiddet sarmalına ve kaos ortamına sürüklenmesi olasılığı bulunmaktadır.*

Giriş

Irak'ta uzun tartışmaların ardından beklenen seçim nihayet 7 Mart 2010'da gerçekleştirildi. Seçim sürecinin hayli sancılı geçtiği ülkede sonuçların açıklanmaya başlamasıyla birlikte ortamın daha da gerginleştiği görülmüştür. 2005 yılında yapılan genel seçimden sonra uzun süre hükümeti kuramayan ve şiddet olaylarının patlama gösterdiği Irak'ta bu seçimden sonra da gerginlik devam etmektedir. Seçim sonuçlarının ilan edilmeye başlamasıyla birlikte ülkenin bazı yerlerinde baş gösteren şiddet olayları kesin sonuçların açıklanmasıyla birlikte iyice tırmanışa geçmiştir. Ancak seçim sonuçlarını elbette sadece şiddet olayları çerçevesinde ele almak doğru değildir. Bu nedenle seçimin sonuçlarını hem rakamlarla hem de genel değerlendirmelerle ele almaya çalışacağız.

1. Seçim Sonuçlarına İlişkin Bilgiler

Seçime katılım, ülke genelinde önceki genel seçimlere göre daha az olmasına rağmen 2009 yılındaki Vilayet Meclisi seçimlerine göre ar-

tış göstermiştir. Seçime katılımdaki düşüş Şii Arapların çoğunlukta bulunduğu yerlerde çok daha yüksek olurken, kuzeyde Kürtlerin yaşadığı bölgelerde görece olarak daha az olmuştur.

Seçim sonuçlarına bakıldığında İyad Allavi'nin liderliğini yaptığı Irakiye Listesi'nin seçimde en çok oyu ve milletvekili çıkartarak birinci olduğu, onu Başbakan Nuri Maliki'nin Kanun Devleti Koalisyonu'nun (KDK) izlediği, önceki seçimin birincisi Birleşik Irak İttifakı'nın (Bİİ) halefi olan Irak Ulusal İttifakı'nın (IUI) ise seçimi üçüncü tamamladığı görülmüştür. Son yapılan genel seçimin ikincisi olan Kürt Listesi ise bu seçimin sonucunda ancak dördüncü olabilmiştir.

Tablo 2'de görüldüğü gibi hiç parti veya liste tek başına hükümet kuracak çoğunluğa erişememiş, geniş katımlı koalisyonlar kurma mecburiyeti doğmuştur. Bir sonraki bölümde farklı gruplar için ayrıntılı analizler yapılacağından bu bölümde sadece seçime ilişkin genel değerlendirmeler ve seçim sonuçlarının ortaya çıkardığı siyasi olgular ele alınacaktır.

Tablo 1: Vilayetlere Göre Seçime Katılım Oranları

Vilayetin Adı	Katılım Oranı (%)
Bağdat	53
Anbar	61
Selahaddin	73
Diyala	62
Vasit	60
Babil	63
Kerbala	62
Necef	61
Kadisiye	62
Zikar	60
Musanna	61
Miysan	50
Basra	57
Kerkük	73
Musul	66
Erbil	76
Duhok	80
Süleymaniye	73

Tablo 2: Seçim Koalisyonlarının Aldıkları Oyların Dağılımı

	Oy Oranları (%)	Toplam Oyu	Milletvekili Sayısı
Irakiye	24,48	2.851.823	91
KDK	24,02	2.797.624	89
IUI	17,98	2.094.814	70
KİL	14,48	1.686.344	43
Goran	4,18	487.181	8
IB	2,70	314.823	4
Tavafuk	2,61	303.477	6
KİB	2,12	247.366	4
KİH	1,31	153.640	2
Diğer	9,76	11.649.185	

2. Sünni Arap-Milliyetçiler Koalisyonu Açısından Seçimin Değerlendirilmesi

2.1. “Sünniler” mi Sünni Aşiretler-Milliyetçiler Koalisyonu mu?

Irak'ın en önemli aktörlerinden birisi “Sünniler”dir. Ancak Sünniler denilirken tam olarak neyin kastedildiğini daha iyi tanımlamak gerekmektedir. Irak'ta mezhepsel mensubiyet ile etnik mensubiyetler çakışmadığından Sünni olmak sadece bir etnik gruba mensup olmak anlamına gelmez. Örneğin, Musul, Anbar, Selahattin ve Diyala'da (ayrıca orta ve güney Irak'ta da sayıları az olsa da Sünni Araplar vardır) yaşayan Arapların çoğu Sünni iken, Kürtlerin tamamına yakını ve Türkmenlerin de yarısı Sünni Müslüman'dır. İşgalden sonra hem Irak'ta hem de Batılı ülkelerde yapılan değerlendirmelerde “Sünniler” nitelemesi daha çok belli bir siyasi grubu tanımlamak için kullanılırken, bu kavramın ucu açık ve içeriği belirsiz kalmıştır. Saddam Hüseyin döneminde iktidarın Sünni Araplara dayandığını ileri süren görüşün uzantısı olan bu tanımlama Sünnileri de aynı Şiiiler gibi tek vücut olarak gören bir anlayışın ürünüdür. Ancak, “Sünniler” denildiğinde yapılan sınıflandırma daha derinlemesine incelendiğinde aralarında Sünni Arap aşiretlerinin, El Kaide'ye destek veren grupların, eski rejim yandaşlarının, içlerinde çok sayıda Şii de olan eski Baasçıların ve milliyetçi Arapların, hatta Türkmenlerin bir kısmının bu kategoride ele alındığı görülmektedir. Oysa bu gruplar zaman içinde kendi arasında dahi ayrılık yaşamıştır. Bu da gayet doğaldır. Aralarında ideolojik, mezhepsel, siyasal ve çıkar bağları zayıf olan bu grubun zaman içinde dağılması kaçınılmazdı. Bu grubu bir arada tutan şey Şii-Kürt ittifakı tarafından dışlanmalarıydı. Zamanla aralarından bazı gruplar hükümetle ya da ABD'yle işbirliği yapmış, bir kısmı tamamen radikalize veya marjinalize olmuş, bir kısmı ise farklı siyasi gündemlere sahip olmalarına rağmen Irak siyasetinin meşru/yasal alanına kaymıştır.

Bu anlamda “Sünnilik” ya da bundan türetilen “Sünniler” aslında tam olarak siyasi bir grubu

net olarak tanımlamamaktadır. Bu karmaşık bileşkeye yukarıda da belirtildiği gibi salt Sünniler ya da Sünni Araplar yakıştırmasının yanlış olduğu ve sistemden dışlanan grupların sadece Sünni Araplara veya sadece bazı milliyetçi Araplara dayanarak siyaset yapmasının ne kadar yetersiz olduğu seçimden önce ortaya çıkmıştı. “Sünniler”in yanı sıra Sünni Araplar da Irak siyasi arenasında yeniden tanımlanmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu grup içinde bazıları mezhepsel/dini eksende örgütlenerek aynı Şii İslamcılar gibi İslami eğilimi olan bir siyaset yapma yolunu seçmişlerdir. Nitekim bunlar bugün Irak Ulusal Uzlaşısı (eski adıyla Tavafuk) denilen liste çevresinde bir araya gelmişlerdir. Ana unsuru Irak İslami Partisi olan bu grup ilk kurulduğu dönemde daha geniş bir desteğe sahip olsa da son dönemde büyük güç kaybetmiştir. Öte yandan, büyük şehirlerin merkezinde yerel kimliklerini kaybetmiş olan şehirli grupların dışında büyük ölçüde aşiret temelinde örgütlenmiş olan Sünni Araplardan bazıları dar aşiret çıkarlarına göre hareket etmektedirler. Bu aşiretler Şii İslamcılarla, Kürtlerle, ABD'yle veya diğer Sünni Araplarla dönemsel ve yerel ittifaklar kurarak hareket etmektedirler. Bunlar da son seçimde farklı ittifakların içinde yer almışlardır. (Örneğin Sahva'nın bazı kolları KDK, bazıları IB ile işbirliği yaparken, bir kısmı da Irakiye'yle ittifak yapmıştır.) Ancak, son seçimde de görüldüğü gibi ister aşiret kimliği ister mezhepsel kimliği isterse ulusal kimliği ağır bassın, orta ve kuzey Irak'ta (kuzeydeki bölgesel yönetimin idare ettiği 3 bölge dışında) Arapların çoğu laik, milliyetçi ve merkezîyetçi olarak gördükleri Irakiye'ye kaymıştır. İşte Irakiye Koalisyonu ya da Listesi denilen oluşuma sadece Sünniler ya da Sünni Araplar denilmesinin yanlışlığını ortaya koyan bu gerçeklik olmuştur. Bu nedenle, en basit tabiriyle önceki çalışmalarda “Sünniler” olarak nitelendirilen grubun yerine Irakiye bu yazıda Sünni aşiretler-milliyetçiler¹ koalisyonu olarak adlandırılacaktır.

2.2. Irakiye Koalisyonu ve Seçim Başarısını Anlamak

Seçim öncesi ne yapacağı en çok merak edilen

gruplardan birisi Sünni aşiretler-milliyetçiler koalisyonuydu. Bundan önce yapılan genel seçimleri boykot eden veya dağınık bir görüntü sergileyen “Sünnilerin” sistemin dışında kalmış olması Irak’taki direnişin en önemli nedenlerinden biri olarak kabul ediliyordu. İşgal sonrası yapılan ilk seçimi büyük ölçüde boykot eden Sünni Arapların sistemden dışlandığı ve silahlı mücadeleye yöneldiği görülmekteydi. Ancak yine de bu dönemde İyad Allavi bazı milliyetçi grupları ve ABD’nin desteğini arkasına alarak siyaset sahnesinde boy göstermeye çalışıyordu. Fakat bu gruplar Irak’tan Sünni Arap aşiretlerinin, eski rejim yandaşlarının ve milliyetçilerin gerçek temsilcisi olmaktan çok uzaktı.

Ocak 2005 genel seçimlerinden sonra, önce Ekim ayında yapılan referandumda boy gösteren dışlanmış gruplar, artık Irak siyasetinin içinde yer alacaklarının sinyallerini veriyorlardı. Ülke siyasetinde yükselen mezhepçiliğin etkisiyle Sünni İslamcı bir parti etrafında toplanmaya başlayan orta Irak sakinlerinin önemli bir kısmı Irak Uzlaşma Cephesi’ni (IUC) kendilerine adres olarak seçmişlerdi. Aralık 2005’te yapılan seçime çoğunluğu IUC çerçevesinde katılan Sünni Araplar ve milliyetçiler önceki seçime göre çok daha yüksek bir katılım sergilemelerine rağmen Şiilerin bir arada hareket etmesi ve çok sayıda parti ve grup içinde dağılmaları nedeniyle başarısız olmuşlardı.

Tablo 3: Ocak 2005 Seçimlerinde Sünni Araplar-Aşiretler-Baasçılar-Milliyetçiler-Türkmenlerin Oyları

Partiler ve Koalisyonlar	Aldığı Oy Sayısı	Oyun Oranı (%)	Sandalye Sayısı
Irakiye Listesi	1.168.943	13.82	40
Iraklılar	150.680	1.78	5
Irak Türkmen Cephesi	93.480	1.11	3
Uzlaşma ve Özgürlük Bloku	30.796	0.36	1
Bağımsız Demokratlar Topluluğu	23.302	0.28	0
Irak Ulusal Birleşmesi	18.862	0.22	0
Irak Cumhuriyetçi Topluluğu	15.452	0.18	0
Toplam	1.501.875		49

Tablo 4: Aralık 2005 Seçiminde Sünni Araplar-Aşiretler-Baasçılar-Milliyetçiler-Türkmenlerin Oyları

İttifaklar veya Partilerin Adı	Aldığı Oy Sayısı	Oyun Oranı (%)	Sandalye Sayısı	Önceki Seçime Göre Artış-Gerileme (%)
Irak Uzlaşma Cephesi	1.840.216	15,1	44	+44
Irak Ulusal Listesi	977.325	8,0	25	-15
Irak Ulusal Diyalog Cephesi	499.963	4,1	11	+11
Uzlaşma ve Özgürlük Bloku	129.847	1,1	3	+2
Irak Türkmen Cephesi	87.993	0,7	1	-2
Toplam	3.535.344		84	

Ayrıca, özellikle Şiiler arasındaki mezhepçi akımların güçlenmesi Sünnilik çerçevesinde yeni siyasal oluşumların ortaya çıktığı sinyallerinin doğmasına neden olmuştu. Irak’ta yapılan

ilk seçimi boykot eden, ikinci seçimden ise beklediğini bulamayan Sünni Arapların Şiiler ve Kürtler arasındaki ittifak tarafından dışlanması 2006 yılından itibaren ülkede müthiş bir şiddet

dalgası yaşanmasına neden olmuştu. Aradan geçen süre zarfında özellikle Irak'ta şiddeti durdurmak isteyen ABD, Sünni Arapları sisteme yeniden entegre etmek için bir dizi çaba başlatmıştı. Bu çabanın en önemli unsuru El Kaideci gruplar ile aşiretler arasında bir ayrılık yaratmak, çoğu "eski direnişçi" olan Sünni Arap topluluklarını silah, para ve siyasi destekle sistemle barışık hale getirmektir. Bu çerçevede oluşturduğu Sahva ve Irak'ın Oğulları gibi örgütlenmeler sayesinde başta Anbar ve Selahattin'deki aşiretler ve Bağdat'taki birtakım yerel gruplar olmak üzere çok sayıda Sünni Arap'ı sistem içinde yer almaya ikna ettiler.² Ancak, Sünni Araplar ile milliyetçi grupları ikna eden tek husus bu değildi. Özellikle Şii-Kürt ittifakının Irak devletinin imkanlarını kontrol etmesi ve "Sünniler" için hassas olan bazı konuları domine ederken buna karşı koyamamaları Sünni Arapların politika değişikliğine gitmesinde büyük rol oynadı. Bunun en önemli örneklerinden biri olarak Musul'daki durum gösterilebilir. Nüfusun büyük bir kısmını Arapların oluşturduğu Musul'da, 2005 Vilayet Meclisi Seçimleri Araplar tarafından boykot edildiğinden şehrin kontrolü çok uzun süre Kürtlerin ve onlarla ittifak eden grupların yönetiminde kalmıştı. Oysa geçen süre içinde Irak'ta ister hukuki ister *de facto* olsun kalıcı bir durum yaratmanın yolunun devlet iktidarını kontrol etmekten ya da onun bir parçası olmaktan geçtiğini hatırlayan Sünni Arapların Musul'da bir araya gelmesi 2009 yılında yapılan seçimde bu şehirde büyük bir üstünlük sağlamalarına neden olmuştur.

2009 Vilayet Meclisi Seçimlerinin ülkedeki siyasi gruplara verdiği temel dersi muhtemelen en iyi anlayanlar o zamana kadar büyük ölçüde dışlanan Sünni aşiretler, siyasetçiler ve milliyetçiler oldu. Irak halkının Sünni-Şii temelde mezhepçi veya dinci akımlara eğiliminin azalması hatta onlardan uzaklaşması, merkezîyetçi söylemlere verilen destek ve güvenliğin sağlanmasının önemsenmesi 2009 seçiminde en çok ön plana çıkan olguydu. Şiiiler arasında Başbakan Maliki'yi ön plana çıkaran bu unsurlar aslında ülkenin orta ve kuzey kesimlerinde de geçerliydi. Nitekim milliyetçiler ve aşiretler

bir önceki seçime göre büyük başarılar elde ederek bir önceki seçimi domine eden Irak Uzlaşma Cephesi'nin hakimiyetini kırmış, Musul ve Anbar'da daha çok oy almışlardı. Tablolardan da görülebileceği gibi Sünni Arap aşiretleri, milliyetçiler, eski Baasçıların ve eski rejime yakın kişilerin temsilcisi olan partilerin toplam oyu 2005 seçiminde IUC'den yaklaşık 250.000 adet azdır. 2009 Vilayet Meclisi Seçimlerinde ise IUC büyük oy kaybına uğramıştır. IUC dışında kalan partilerin oyunun toplamı IUC'den 1.250.000 adet fazla olmuştur.

Aradan geçen bir sene içinde Irakiye Listesi'ni ortaya çıkartan da bu olmuştur. Uzlaşma Cephesi'nin önde gelen isimlerinden bazıları da buradan ayrılarak milliyetçi ve merkezîyetçi söylemi ön plana çıkan yeni koalisyonun içine girmiştir. Aslında bu koalisyonun en önemli özelliklerinden biri Haşimi ve Isavi gibi bazı şahsiyetler dışarıda tutulacak olursa büyük ölçüde ülkeyi 2005'ten beri yöneten kitle tarafından uzaklaştırılmaya çalışan grupların ya da siyasetçileri (buna başbakanlık yaptıktan sonra hem ABD hem Iraklılar tarafından baskı altına alınan Allavi de dahil edilebilir) bir araya getirmesidir. Bu nedenle, aşiretler ve Şii-Sünni milliyetçiler yanlarına daha pek çok grubu alarak geniş çaplı bir koalisyon oluşturmuşlardır. Bu koalisyonda bulunan önemli partiler Irak Milli Diyalog Cephesi (Salih El Mutlak), Ulusal Uzlaşma Hareketi (Iyad Allavi), (bu ilk iki hareketin birleşmesinden Vatansever Irak Hareketi ortaya çıktı) Iraklılar Listesi (Usame Nuceyfi), Yenileme Listesi (Tarık El Haşimi), Irak'ın Ulusal Geleceği (Rafı El Isavi), El Hal Hareketi (Eski Kızılay Başkanı Cemal Kerbuli), El Mustakbel Hareketi (Zafer El Ani), Hasan El Alevi (eski Baasçı, milliyetçi ve Arap dünyasında tanınan bir Şii Arap yazar), Hüseyin El Şaalan (Divaniye'nin önde gelen aşiretlerinden birinin olan El Haaza aşiretinin reisi, aynı zamanda Allavi'nin başbakanlığı döneminde Irak Savunma Bakanı) İskender Vutvut (işgalden sonraki ilk Babil valisi ve Hille'nin büyük aşiretlerinden birisinin reisi), Tefvik el Abadi Şeyh Abdullah Humaid El Yaver ve Abdullah Yaver (Irak'ın en büyük aşiretlerinden olan Şammarların önde

gelen ismi Şeyh Abdullah tüm Şammarların liderinin oğludur) ve Irak Türkmen Cephesi'dir.

Iyad Allavi etrafında toplanan Irakiye Listesi'nin içinde görüldüğü gibi farklı mezheplerden, siyasi görüşlerden ve toplumsal tabanlardan gruplar bir araya gelmiştir. Aslında Irakiye'nin seçim sonucundaki başarısı bazı açılardan şaşırtıcı olmuştur. Ancak, bu başarı çok da sürpriz değildir. Irakiye'yi oluşturan grupların çoğu 2009'da yapılan Vilayet Meclisi seçimlerine tek başına girmiştir. Çok sayıda partiye dağılan oylar o seçimde bir anlam ifade etmemiş olabilir.

Ancak bu seçimde hemen hemen en güçlü parti ve listelerin bir araya gelmesiyle oluşan Irakiye diğer listelere karşı büyük bir üstünlük sağlamıştır. Bir anlamda 2005 seçiminde ülkenin orta kısmında bulunan vilayetlerde Irak Uzlaşma Cephesi'nin yarattığı birleştiriciliğin ötesine geçen Irakiye daha geniş çaplı bir koalisyon olduğu için seçime girdiği bölgeleri domine etmiştir. Ayrıca, her bir vilayetin bir seçim bölgesi sayılması diğer partilerin bu vilayetlerde aldığı oyları işe yaramaz hale getirmiş ve Irakiye'ye milletvekili olarak dönmüştür.

Tablo 5: 2009 Yerel Seçimde Sünni Araplar-Aşiretler-Baasçılar-Milliyetçilerin Oyları

İttifaklar/Partiler/Listeler	Aldıkları Oy Sayısı	Kazandıkları Sandalye Sayısı	Oy Oranları (%)
Irak Uzlaşma Cephesi	449.575	32	7,3
Irak Ulusal Listesi	404.201	26	5,9
Ulusal Irak Projesi Birleşimi	328.250	19	4,3
El Hadba Ulusal Listesi	435.595	19	4,3
Uyanış Konseyi	56.262	8	1,8
Total	1.673.883	104	100

Tablo 6: Irakiye Listesi'nin En Güçlü Olduğu Vilayetler ve Diğer Listelerin Durumu (%)

	IÜİ	Irakiye	KDK	Tavafuk	IB	KİL
Anbar	1,06	62,17	1,38	11,86	9,13	0,00
Diyala	17,02	48,59	12,69	4,98	1,38	9,47
Kerkük	2,54	37,74	2,41	3,07	0,00	36,82
Musul	3,44	52,85	1,55	5,71	4,80	21,27
Selahattin	4,61	47,69	6,70	12,30	10,81	4,63

Tablo 7: Irakiye Listesi'nin Oylarının Vilayetlere Göre Dağılımı (%)

Anbar	Babil	Bağdat	Basra	Diyala	Kadisiye	Kerbala	Kerkük	Miyan	Musanna	Musul	Necef	Selahattin	Vasit	Zikar
62,17	17,79	32,92	9,22	48,59	14,72	10,78	37,74	6,02	7,92	52,85	7,47	47,69	13,49	7,62

Tablo 8: Şii İttifaklarının Seçim Performansları

	2005 Ocak			2005 Aralık			2010 Mart		
	Oy Sayısı	Oy Oranı(%)	Milletvekili Sayısı	Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Milletvekili Sayısı	Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Milletvekili Sayısı
Bİİ	4.75.292	48,19	140	5.021.137	41,2	128	2.094.814	17,98	70
KDK							2.797.624	24,02	89

Yukarıda seçim sonuçlarından da görüldüğü gibi Irakiye'nin güçlü olduğu bölgelerde karşısında kendisiyle aynı tabana sahip ciddi bir rakip yoktur. Musul ve Kerkük'te Kürtlerle girdiği yarış ise parçalayıcı olmaktan ziyade birleştirici olmuştur. Bu durum Irakiye açısından başarıdır. Bir yıl önce yapılan seçimde iki vilayette birinci gelen Uzlaşma Cephesi bu seçimde Irakiye'nin karşısında büyük bir yenilgi almıştır. Ancak seçimin gösterdiği sonuçlar Irakiye'nin sadece Sünni Arapların çoğunlukta olduğu bir bölgeye sıkışmadığına işaret etmektedir. Eğer böyle olsaydı, Irakiye'nin Musul, Anbar, Selahaddin ve Diyalâ'ya sıkışması gerekirdi. Nitekim önceki seçimde Uzlaşma Cephesi'nin akıbeti böyle olmuştur.

Irakiye'nin Salih Mutlak ve İyad Allavi gibi Baasçılar üzerinden Bağdat'a uzanması, ITC üzerinden Kerkük'te birinci konuma yükselmesi, Hazım Şaalan, İskender Vutvut veya Hasan El Alavi gibi isimler üzerinden de Şii nüfusa ulaşabilmesi Irakiye'yi ülke çapında bir parti haline getirmiş, böylece Irakiye birçok vilayetten oy ve milletvekili alabilmiştir. Nitekim, seçimin kaderini belirleyen de bu olmuştur. Babil, Basra, Kerbala ve Vasit gibi Şii vilayetlerinde Irakiye yüzde 10 ve üzerinde oy almıştır. Bağdat'ta Baasçılar, milliyetçiler ve aşiretlerin güç birliği yapması bu koalisyonun neredeyse Maliki kadar oy ve milletvekili çıkartmasını sağlamıştır. Ama asıl sürpriz güneydedir. Çünkü güney Irak'ta kurmuş olduğu ittifaklar sayesinde Irakiye'nin çıkarttığı 12 milletvekili ona seçimin birinci partisi olma konumunu getirmiştir. Oysa Şiiilerin çoğunlukta olmadığı vilayetlerde KDK bir, IUİ dört milletvekili çıkartabilmiştir. Eğer bu vilayetlerde Irakiye de geçmişte diğer "Sünnilerin" temsilcisi olan partilerin çıkartamadığı gibi milletvekili çıkartmasaydı bu bölgeler iki Şii partisi arasında paylaşılacak ve böylece seçim sonucu iki Şii listenin başarısıyla sonuçlanacaktı. Oy dağılımına bakıldığında ise Irakiye aldığı 2 milyon 851 bin 823 oyun 431 bin 421'ni Şiiilerin çoğunlukta olduğu veya tamamına yakını oluşturduğu yerlerden alırken (yaklaşık tüm oylarının yüzde 15'inden biraz fazlası), KDK Şiiilerin çoğunlukta olmadığı

yerlerde ancak 134 bin 309 oy alabilmiştir (tüm oylarının yaklaşık yüzde 5'i). Bu durum tüm Iraklıların liderliğine ve ulusal bir lider kültüne oynayan KDK'nin ötekiler tarafından ne kadar benimsendiğini göstermektedir.

Irakiye hakkındaki tüm olumlu senaryolara rağmen bu liste ve Irak siyaseti için pembe bir tablo çizmek doğru değildir. Her ne kadar Irakiye mezhepçi olmadığını söylüyor ve oluşumu bunu gösteriyor olsa da hala Şii Arapların büyük bir kısmı için ne Allavi ne de Irakiye Şiiileri temsil etmemektedir. Rakamlardan da görüldüğü gibi Irakiye bazı Şii vilayetlerden destek almış olsa da başarısının ardında yatan gerçek, Sünni Arapların ve Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı coğrafyada gücü tek bir elde toplamış olmasıdır. Bu bağlamda bakıldığında pek çok kişi hala Irakiye'yi ve Allavi'yi "Sünniler" in veya Sünni aşiretler-milliyetçilerin temsilcisi olarak görmektedir. Aslında Allavi'nin pozisyonunda son yıllarda önemli değişimler yaşandığı görülmektedir. İşgalin başlamasından sonra ABD'nin desteğiyle önemli görevlere getirilen Allavi dışarıdan gelen tüm desteğe rağmen içeriden destek bulamadığı için başbakanlığı kaybetmişti. Ayrıca, partisinin gücü ve etkinliği büyük bir tartışma yaratıyordu. Fakat, Allavi ABD'nin açık maddi ve manevi desteği yerine kendisine gerçek bir güç tabanı oluşturabilecek Sünni aşiretleri-milliyetçi cepheye yaklaştıkça siyasi güç kazandı. Ancak hem milliyetçi grupların hem de Sünni aşiretlerin Allavi'nin çevresinde birleşmesinin nedenleri incelendiğinde gelecekteki hükümet senaryoları ve sonrasındaki siyasi gelişmeler için iyimser olmak zor görünmektedir.

Allavi'yi son yıllarda siyasi olarak en çok ön plana çıkaran rolü güvenlidir. ABD askerlerinin çekilmesinin yaklaştığı şu günlerde bir iç çatışma ya da Şii baskısından korkan Sünni aşiret-milliyetçilerin bir araya gelerek Allavi'yi desteklemesi aslında Allavi'nin kendilerini koruyabileceği inancından kaynaklanmaktadır.³ Bir anlamda Allavi, bu koalisyon için uzun vadeli güç dengesini yürütecek bir liderden ziyade kendilerinin tekrar sisteme girmesini

ve kontrol etmesini sağlayacak, gerektiğinde ise “öteki”lerin hakimiyetinden ve fiziki baskısından kurtaracak bir rol biçmektedirler. Bu anlamda bakıldığında Irakiye aslında bazıları tarafından olası bir savaş durumu kurtarıcısı ya da bu savaşın önlenmesi için bir tehdit olarak görülmektedir. Başka türlü Allavi’ye destek vermeleri için çok geçerli bir sebep de yoktur. Bu durum Allavi’yi siyaseten çözülmesi güç bir ikileme itmektedir. Seçim sonuçlarının Irakiye lehine sonuçlanması birçok kesimde iktidarın yeniden “Sünniler”e ya da eski rejimin unsurlarına geçtiği şeklinde algılanmaktadır. İktidarın Şiilerden Sünnilere geçtiği algısının yaratılması pek çok kişiyi ve siyasi grubu olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle Allavi ve Irakiye’nin önünde hükümeti kurma girişimleri ya da bundan sonra koalisyonun siyasi çizgisinin belirlenmesinde önemli bir ikilem bulunmaktadır: Allavi Irakçı olduğunu göstermek, intikamcı olmadığı konusunda diğerlerini ikna etmek ve Şiileri ve Kürtleri de kapsadığını göstermek için hükümet kurulması sürecinde ve hükümet kurulduktan sonra önemli tavizler vermek zorunda kalacaktır. Bu durum Allavi’yi bu konuma taşıyan kitlelerde büyük rahatsızlıklar yaratacaktır. Ya da orta ve kuzey kesime hapsolacak, böylece bir kez daha gerçek bir güç elde edemeyecektir. Dolayısıyla Irakiye’nin elde ettiği seçim başarısını uzun vadeli tutabilmesi çok güç görünmektedir. Allavi, kuracağı ilişkilerde ve denklemlerde başarılı olur, uzun süreli ve istikrarlı bir hükümet kurabilirse Irak’ta “özlenen” bir liderlik ve Sünni-Şii çatışmasını bir yana atan yeni bir siyasi gerçeklik doğabilir. Ancak başarılı olamazsa o zaman Sünni-Şii eksenindeki mezhepsel kutuplaşmanın daha da derinleşmesi dahil olmak üzere işgal sonrası Irak’ta iktidardan dışlananlar ile sistemi kontrol edenler arasında ciddi bir çatışma dönemi başlayabilir. Üstelik bu sefer Şiilik üzerinde siyaset yapan partiler kendi parçalanmışlıklarının onları zayıflatırken rakiplerinin biraya geldiğini ve kendilerinden insanların da rakiplerinin yanına gittiklerini unutmayacaklardır. İktidar kaybını doğrudan yaşamasalar bile çok güvendikleri sayısal üstünlüğün otomatik bir siyasal üstünlük anlamına gelmediğini pratikte yaşayan Şii-

ler tekrar iktidarı kaybetmemek korkusuyla çok daha tek taraflı davranacaklardır. Bu nedenle, Allavi’nin başarısızlığı, ülkeyi siyasetteki mezhepsel kutuplaşmanın artarak sürdüğü, hatta tam anlamıyla keskinleştiği ve birlik düşüncesinin hayalden öteye geçemediği yeni bir siyasi ortam yaratabilir. Buna şiddet olaylarındaki artışın, ABD’nin çekilmesiyle doğacak güvenlikteki psikolojik boşluğun doldurulamamasının ve olaylara müdahale eden güvenlik güçlerinin tek taraflı davranmasının eklenmesiyle yeni bir felaket senaryosu ortaya çıkabilir.

Özetle, Sünni aşiretler ile milliyetçiler arasındaki koalisyonun damgasını vurduğu bu seçimde aslında en güçlü görünmekle birlikte parçalanmaya en açık ve kendi içinde en sorunlu koalisyon olarak Irakiye görünmektedir. Çünkü hala, iktidar pastasının kimler arasında nasıl paylaşılacağı belli değildir. Dahası, özellikle Kürtler ile mücadele içinde bulunan Hadbacılar ile Kerkük’teki gruplar, hükümetin içine Kürtlerin alınması durumunda çok sert tepkiler verebilirler. Bu durum koalisyon pazarlıklarının yavaş işlemesine neden olmaktadır. Bir yandan, Maliki’nin aşırı güçlenmesinden korkan Şii Arapların desteğini alan Allavi hükümeti kurmaya yaklaşırken diğer yandan kendisinin Irak siyasetine gerçek dönüşünü sağlayan aktörlerin talep ve beklentilerinin tersine davranmak Allavi’ye hiçbir şey kazandırmaz. Tersine listede diğer örneklerinden daha fazla bir biçimde kendi içinde dağılma özellikleri göstermektedir. Bu nedenle, Irakiye Listesi’nin gerek hükümetin kurulması sürecinde ya da uzun vadede Kerkük, petrol yasası veya peşmergelerin durumu gibi konularda büyük darbeler alması veya dağılması şaşırtıcı olmamalıdır.

3. Şii Arapların Perspektifinden Seçim Sonuçları

İşgalin başlamasından bu yana Irak siyasetinin en önemli aktörü olan Şii Araplar farklı gruplardan oluşmaktadır. Bazıları milliyetçi ya da eski rejim yanlısı iken, bazılarının da aşiret kimlikleri ön plana çıkmaktadır. Ancak, Şii Araplar içinde Irak siyasetini domine eden-

ler İslamcı Şii partiler olmuştur. Irak'taki Şii toplumunun gelenekselci yapısını kullanarak örgütlenen çeşitli Şii partiler işgalden sonra Irak siyasi arenasında boy göstermiştir. Bunlar arasında en önemlileri Irak İslami Dava Partisi, Irak İslami Yüksek Konseyi (İİYK), İslami Fazilet Partisi, İslami Dava Partisi Irak Kolu ve Sadr Hareketi'dir. Irak'ın en köklü partilerinden birisi olan Dava Partisi'nden ayrılanların oluşturduğu bazı küçük çaplı siyasi hareketler de bu partilerin yanı sıra önem kazanabilmektedir.

Iraklı Şii İslamcı partilerin işgal sonrası genel politikalarına bakıldığında özetle şunlar söylenebilir: Birleşik bir cephe yaratarak siyaseti kontrol etmek, dini kaynaklardan beslenerek siyasi meşruiyet sağlamak, gerektiğinde ittifak kurup eski rejim yandaşlarını veya milliyetçi Araplar ile Sünni aşiretleri dışlamak, İran'dan güçlü bir dış destek alarak bölgedeki yalnızlıklarını kırabilmek ve ABD'yle yakın ilişkiler kurarak iktidarı elde tutmak. Özellikle işgal sonrası ilk yıllarda daha bütünleşmiş bir görüntü çizen Şii İslamcı partilerin 2005 yılından itibaren kendi aralarında ciddi sorunlar yaşamaya başladıkları görülmektedir. Aslında Dava Partisi'yle İİYK arasında sürgün günlerinden kalma soğuklukların hiçbir zaman tam olarak düzeldiği söylenemez. Ancak, işgalin hemen ardından sahip olduğu örgütlü güç ve tecrübe sayesinde sahayı kontrol eden İİYK, zaman içinde yolsuzluk, hizmetlerdeki aksaklık ve ülkeyi federal çerçevede bölen siyasi fikirleri nedeniyle güç kaybetmiştir. Buna karşılık daha çok entelektüel bir hareket olarak görünen iyi bir kadroya sahip ama tabanda gücü olmayan Dava Partisi iki dönem üst üste başbakan çıkararak güçlenmiştir. Dava Partisi'nin güçlenmesinin ardındaki nedenlerden birisi de Sadr Hareketi'nin tutumlarıdır. İİYK'nin Şiiler arasında en güçlü parti olduğu dönemlerde, bu grupla güç mücadelesi yaşayan Sadrcı Hareket yok olmamak için bir denge politikası izleyerek Dava'nın başbakan adayını desteklemiştir. Bu durum hem İbrahim Caferi hem de Nuri Maliki'nin başbakanlığa ulaşmasının arkasındaki en önemli nedenlerden birisiydi.

2005'te Dava Hareketi'nin görece olarak zayıf olduğu söylenebilir. Bu bağlamda başbakanlığının ilk döneminde Maliki'nin zayıf bir konumda olduğunu hatırlamak gerekmektedir. Ancak, iktidara geldikten sonra İİYK'nin içine düştüğü liderlik ve örgütsel sorunlar ile halkın gözünde bir dezavantaja haline dönüşen İran'la ilişkilerinden, Sadr'ın ise sistemle çatışmasından yararlanan Maliki gücünü büyük ölçüde artırmıştır. Özellikle 2008'den itibaren devlet kaynaklarını, sıradan vatandaşlara imkan sağlamak ve yerel liderlerle ilişkilerini geliştirmekle kullanan Maliki'nin önce Vilayet Meclisi Seçimlerinde ardında genel seçimlerde büyük bir başarı kazandığı görülmektedir.

İşte Iraklı Şii partiler seçime böyle bir atmosferde katılmıştır. Bu çerçevede Şii İslamcı hareketler seçime iki ayrı ve büyük liste halinde girmiştir. Bunlardan birincisi eski Başbakan Nuri El Maliki'nin liderliğini yaptığı Kanun Devleti Koalisyonu'dur (KDK). KDK, İslami Dava Partisi'nin çevresinde toplanan çok sayıda küçük parti ve yerel önderden oluşan bir liste olarak nitelendirilebilir. 2008'in başlarından itibaren Irak'ta güvenlik durumunun görece olarak iyileşmeye başlamasıyla birlikte kendisini Irak'ta merkezîyetçiliğe sahip çıkan, milliyetçi, laik ve güçlü bir lider olarak resmeden Maliki'nin temel vurgusu, diğer önde gelen Şii partilerin büyük bir kısmı Şii ittifakı içinde yer almasına rağmen kendisinin bu mezhepçi akıma kapılmadığı ve merkezîyetçilik, milliyetçilik ve laiklik temelinde yeni bir oluşum kurmaya çalıştığı olmuştur. Oluşumun diğer önde gelen gruplar içinden büyük ve Şii olmayan grupları kapsayamaması aslında bu koalisyonun tek bir partinin etrafına eklenmiş küçük partilerden oluşan bir listeye dönüşmesine yol açmıştır. Bazı bölgelerde yerel isimleri yanına toplasa da Başbakan Maliki'nin şahsında somutlaşan listenin ana unsuru güçlü lider kültüdür. İttifakın kurulması sürecinde Maliki ile diğer partiler arasındaki temel uzlaşmazlık ideolojik ya da siyasi nedenlerden kaynaklanmamıştır. Asıl sorun, seçime girme sırasında adayların belirlenmesi ve sandalye dağılımında Maliki'nin kendisine daha fazla yer istemesi ile başbakan-

lık pozisyonuna kimin sahip olacağı hususları olmuştur. Bu meseleler KDK'nın seçime ayrı girmesinin en önemli nedenlerini oluşturmaktadır.

İkinci liste ise Irak Ulusal İttifakı'dır (IUİ). 2005 yılında yapılan seçimlere birlik olarak giren Şii İslamcı hareketlerin partisi olan Birleşik Irak İttifakı'nın halefi olan IUİ; İİYK, Bedir Örgütü, Sadrcılar, Fazilet Partisi ve Ulusal Reform Akımı gibi önde gelen Şii partilerin yanı sıra çok sayıda irili ufaklı politik gruba, partiyi ve önemli isimleri içermektedir. Bu ittifakın 2005 yılındaki büyük Şii ittifakından en önemli farkı Dava Partisi ile ona yakın bazı grupları içermesidir. IUİ her ne kadar mezhepçi bir görünüm vermemek için yanına bazı Sünni Arapları almış olsa da bu ittifakı oluşturan temel siyasi nosyonun Irak Şii'lerini bir araya getirerek ülkede Şii'lerin hâkim olduğu bir sistem yaratmak olduğu söylenebilir. Bu ittifakın en kilit partileri İİYK ile Sadr Hareketi'dir. İİYK, işgalden sonra Irak'ta devlet mekanizmasında önemli yerleri işgal etmiş ve güçlü örgütlenmesi sayesinde kilit bir yere sahip olmuştur. 1982 yılında İran'da kurulan örgüt özellikle Saddam Hüseyin'e karşı yürüttüğü silahlı mücadele nedeniyle Irak'ta etkinlik sağlamıştır. Sadr Hareketi ise kökleri geriye dayanan ama örgütlenmesi itibarıyla yeni bir harekettir. İslamcı Şii partiler arasında en tartışmalı yere sahip olan Sadrcılar diğer partiler veya hareketler tarafından engellenmeye çalışılsalar da karşılaştıkları her sorundan daha güçlenerek çıkabilmektedirler. Düşünsel kökleri ve ideolojik duruşları birbirinden büyük ölçüde farklı olan İİYK ile Sadr Hareketi'ni aynı ittifakın içinde buluşturan olgu Maliki'ye karşı olmaları, ancak Dava Partisi'yle tek başına mücadele edecek kadar güçlü olmamalarıdır. İİYK Ayetullah Bakr El Hekim'i izlerken Sadrcı hareketin temelinde Muhammet Bakr Sadr ve sonrasında Muhammet Sadık Sadr bulunmaktadır. İİYK'nin Ali Sistani'nin, Sadrcıların Kazim El Hairi'nin izinden gittiği görülmektedir. Öte yandan, Sadr hareketi Irak içindeki alt ve orta sınıfa dayanırken İİYK'nin kadrolarının çoğu İran'daki sürgün sırasında oluşturulmuştur. 2003'ten sonra ABD'yle veya Sünnilerle oldu-

ğu kadar hatta bazen daha da fazla birbirleriyle mücadele eden iki hareketin en sıcak çarpışması ise Mart 2008'de gerçekleşen ve Başbakan Maliki'nin Basra'da Sadrcılara karşı yürüttüğü operasyona Bedr örgütüne bağlı milislerin de katılması olmuştur. Tüm bunlara rağmen yukarıda belirtilen ana nedene ek olarak Sadrcı hareketin bu ittifakın içinde olmasının nedeni olarak üç olgu daha gösterilebilir. Birincisi, ittifakın oluşumunda her iki örgütü de yakından destekleyen İran'ın oynadığı rol, ikincisi seçime tek başına girmenin yarar getirmeyeceğinin farkında olmaları, üçüncüsü de Maliki ve Sünni Araplara karşı bu iki hareketin birbirine ihtiyacı olmasıdır.

Görüldüğü gibi Mart 2010 seçimi Iraklı İslamcı Şii'ler açısından bakıldığında aynen Kürtlerde olduğu gibi iki ayaklıdır. Bu nedenle, bu grup açısından seçim süreci ve sonuçları, seçimin Şii Arapların Irak genelindeki siyasi tablodaki yeri ve Şii'ler arasındaki güç mücadelesi açısından ele alınacaktır:

3.1. Seçimin Şii Arapların Irak Siyasetindeki Yerine Etkisi

Seçim, Iraklı Şii Araplar açısından ele alındığında önceki seçimlerle kıyaslandığında bir başarısızlık tablosu olarak kabul edilebilir. İlk bakışta acımasız olarak nitelendirilebilecek bu tespiti daha anlaşılır kılmak için önceki seçimlerle karşılaştırma yapmak gerekmektedir. Aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi ülkede yapılan ilk genel seçimde 4 milyonun biraz üstünde oy alan Şii ittifakı aynı yılın sonundaki seçimde oylarını 5 milyonun üzerine çıkartmıştır. Buna karşılık 2010 seçiminde eski Bİİ'yi oluşturan partilerin toplam oyu 4 milyon 800 bin'in biraz üzerindedir. Dolayısıyla Irak'ta yaşanan nüfus artışına ve buna bağlı olarak artan seçmen artışına rağmen Şii Arap partilerin oylarında azalma görülmüştür.

Tablo9: Şiiilerin Yoğun Olduğu Vilayetlerde Seçimlere Katılım Oranları

Vilayetler	2005 Seçimleri	2010 Seçimleri
Babil	79,4	63
Bağdat	70,1	53
Basra	74,2	57
Zikar	71,9	60
Kerbala	70,4	62
Miysan	73,3	50
Musanna	66,1	61
Necef	72,8	61
Kadisiye	64,7	62
Vasit	68	60

Bunun en önemli nedeni Şiiilerin çoğunlukta olduğu vilayetlerde seçime katılım oranlarının düşük olmasıdır. Seçime katılanların sayısı Vilayet Meclisi seçimlerine göre daha yüksek olmasına rağmen önceki genel seçimlere nazaran daha düşük olmuştur. Şiiilerde seçimlere olan ilginin azalmasını açıklamak için şu nedenler ileri sürülebilir:

1. Şii din adamları sürekli olarak siyaset kurumunu ve siyasileri eleştirmektedir. Irak Şiiiliğinde geleneksel olarak devlet işlerinden uzak durma ekolü güçlüdür. Ancak, özellikle Şiiiler iktidarı ele geçirdikten sonra yaşanan yoğun yolsuzluklar, halkın temel ihtiyaçlarının giderilememesi ve beklentilerin karşılanmaması Şii Araplar arasında zaten şüpheyle bakılan siyaset kurumundan ve bunun uzantısı olarak seçimlerden uzak durulmasına neden olmuş olabilir.

2. Şii partiler arasında da Kürtler arasında olduğu gibi yoğun bir güç mücadelesi yaşanmıştır. Ancak, Şiiilerin siyasal yorgunluğu ve ülke genelindeki siyasi meselelerden ziyade günlük yaşamın zorluklarını öncelikli hale getirmeleri siyasi ateşi düşürmüştür.

3. Kürt grupların aksine Şiiiler arasında herhangi bir grup tam olarak otoriteyi elinde tutmadığı için halkı mobilize edecek araçları devreye sokamamıştır. Gruplar arasındaki mücadelenin yaratabileceği mobilizasyon gücü ise halkın siyasete ilgisinin düşmesi nedeniyle etkili olmamıştır.

Ancak Şiiilerin seçim performansını belirleyen asıl olgu halkın seçime ilgisinin az olması değildir. Çünkü seçim barajı ve milletvekili sayısı vilayetler bazında belirlendiği için Şiiilerin çoğunlukta olduğu vilayetlerde sandığa kaç kişi giderse gitsin milletvekillerine büyük Şii partileri sahip olacaktı. Bu nedenle, ülke genelinde katılımın az olması Şiiilerin oylarının azalmasına ve gelecekteki seçmen davranışlarına ilişkin ipuçları vermesine rağmen başlı başına seçimin kaderini belirlememiştir. Seçimin kaderini belirleyen olgu Şiiilerin seçime iki ayrı büyük listeyle girmesidir.

Aslında Şii İslamcı partiler arasındaki güç mücadelesinin iki gruptan birine önemli bir darbe vurması kaçınılmazdı. Çünkü Vilayet Meclisi Seçimlerinin aksine bu yarış sadece Şiiiler arasındaki bir yarış olarak kalmayacak, Irak'ın genelindeki siyasi yapıyı etkileyecekti. Ancak, Irak'ta yaptığımız saha çalışmalarında edinmiş olduğumuz izlenim, Şii partilerin Sünnilerin

Tablo 10: 2009 Vilayet Meclisi Seçimlerinde Şii Partilerin Aldıkları Oyların Dağılımı

Parti	Toplam Oyu	Oy Oranı (%)	Toplam Sandalye
KDK	1.362.594	19,1	126
Mihrap Şehidi Listesi (İİYK)	482.800	6,8	52
Bağımsız Özgür Hareket (Sadr)	434.849	6,1	43
Ulusal Reform Akımı (Caferi)	273.130	3,8	23
Fazilet Partisi	140.648	2,0	6
Toplam	2.694.021		250

bölünmüşlüğüne aşırı derecede güvendiği ve Şiiilerin çoğunlukta olduğu vilayetlerde başka partilerin milletvekili elde etme şansının bulunmadığını düşündüğü yönündeydi. Ancak ülke genelindeki seçim sonuçları İslamcı Şii partilerin bu beklentisinin gerçekleşmediğini göstermektedir. Sadece Şiiilerin yoğun olduğu vilayetlerden gelecek milletvekillerine dayanarak bile iki ittifakın sonunda bir araya gelerek hükümet kurabileceği yaklaşımı Irakiye'nin güney vilayetlerden çıkarttığı 12 milletvekili ile çökmüştür.

Dahası, Irakiye'nin hem oy hem de milletvekili sayısı bağlamında seçimden birinci çıkması Iraklı Şiiilerin işgal sonrası edinmiş olduğu iktidar psikolojisini etkilemiş gibi görünmektedir. Halen ittifak kurma şansı yüksek olan iki büyük İslamcı Şii listesinin hem oy hem de milletvekili toplamları Irakiye'ninkinden çok daha yüksek olmasına rağmen kendi içlerindeki bölünmüşlük ve güç mücadelesi devam ettiğinden birbirlerine karşı da seçimi kaybetmiş gibi yaklaşmaktadırlar. Ancak nedeni her ne olursa olsun, 5 yıl önce yapılan seçimlerle başlayan seçimin galibinin Şiiiler olması geleneği bu seçimle bozulmuştur.

Seçimin Irak siyaseti açısından bir diğer önemi ise büyük Şii listelerinin Şii Arapların çoğunlukta olduğu yerlerin dışında varlık gösteremeleridir. Bu durum, belli bir kesime hapsediklerini ve Irak'ın genelini kapsayamadıklarını göstermektedir. Bu olgu, özellikle Iraklılık ve merkezîyetçilik vurgusu yapan Maliki açısından ele alındığında başarısızlık olarak nitelenebilir. Bundan sonra Maliki'nin Sünni Araplar, Türkmenler veya Kürtlerden de destek alan ulusal çapta bir figür olduğu iddiasını desteklemek hiç de kolay olmayacaktır. Aslına bakılırsa bu durum bir sene içinde Maliki'nin ulusal lider olduğu iddialarının çöktüğü anlamına gelmektedir. Öte yandan, KDK ülke genelinde ikinci olmasına rağmen ileride de görüleceği gibi Şii Arapların çoğunlukta olduğu vilayetlerde büyük bir oy patlaması yaşadığı da görülmektedir.

Sonuçların ülke siyasetindeki en önemli etki-

si, hükümetin kurulmasına ilişkin ortaya çıkmaktadır. Irakiye'nin birinci parti çıkmasıyla birlikte ortaya çıkan en önemli tartışmalardan biri hükümetin kim tarafından kurulacağına ilişkindir. Irak Anayasası'nın 76. maddesine göre hükümet kurma görevi cumhurbaşkanı tarafından meclisteki en geniş gruba verilecektir. Yapılan tartışmalar sonucunda bu grubun seçim sonucuna göre mi yoksa seçimden sonra meclis içinde mi oluşacağına karar verilememiş ve konu yüksek mahkemeye taşınmıştır. Yüksek Mahkeme kararında blokun seçim sonucuna göre oluşmasına gerek olmadığı meclis oluştuktan sonra da yeni kurulabilecek bir blokun en geniş blok olabileceği belirtilmektedir.⁴ Bu durum hala Şii listeleri hükümeti kurma konusunda en güçlü partiler yapmaktadır. Ancak ileride de ele alınacağı gibi Şii partilerin Irak genel siyaseti içindeki yerini ve hükümet kurma senaryolarını belirleyecek olan faktör Şii grupların kendi arasındaki güç mücadelesi olacak gibi görünmektedir.

3.2. Seçimin Şii Araplar Arasındaki Güç Mücadelesine Etkileri

Seçim sonuçları Şiiiler arasındaki güç mücadelesi açısından incelendiğinde karşımıza şu tablo çıkmaktadır:

1. Maliki, seçimden birinci çıkmamasına rağmen Şiiiler arasında birinci konumda olduğunu bir kez daha ispat etmiştir. Diğer Şii partilerin biraya gelmesiyle oluşan ittifaktan 700.000 oy ve 19 milletvekili fazla kazanan Dava Partisi'nin şu an için İslamcı Şii Araplar arasında en önemli parti olduğu görülmektedir. Bazı istatistikler incelendiğinde bu gerçek daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

KDK, bir yıl önce yapılan Vilayet Meclisi seçimlerine göre 1 milyon 400 binden fazla oy kazanmıştır. Bunun 13.000'lik bir kısmı Vilayet Meclisinin yapılmadığı Kerkük'ten geldiği görüldüğünde KDK'nin oy miktarındaki artış dikkat çekicidir. Dahası bir yıl önce yapılan seçimde Şiiilerin çoğunlukta olduğu 10 vilayetin 9'unda birinci gelen KDK, sadece Bağdat, Bas-

ra, Zikar ve Kadisiye’de oyların yüzde 20’den fazlasını alabilmiştir. Oysa, KDK, bu seçimde Şiiilerin çoğunlukta olduğu vilayetlerde en az

yüzde 35 oranında oy almıştır. Bazı vilayetlerde ikinci kalmasına rağmen Vilayet Meclisi seçimlerine göre oylarını büyük oranda artırmıştır.

Tablo 11: KDK ile İÜİ’nin

Oy Sayılarının Karşılaştırılması

	2009	2010
Kanun Devleti Koalisyonu	1.362.594	2.797.624
Irak Ulusal İttifakı	1.331.427	2.094.814

Tablo 12: Son 2 Genel Seçimde Şii İttifakında Giren Partilerin Milletvekili Sayısı

	Aralık 2005	Mart 2010	Değişim
İİYK-Bedr Örgütü	36	21	-15
Sadrcı Hareket	29	40	+11
İslami Fazilet Partisi	15	7	-8
İslami Dava Partisi	13	89	+76
İslami Dava Partisi Irak Örgütü	12	?	?
Bağımsızlar	25	-	-25
Ulusal Reform Hareketi	-	1	+1
Irak Ulusal Kongresi	-	1	+1
Toplam	130	159	

Tablo 13: Irak Bölgesel Kürt Yönetimi’nde Seçime Katılım Durumu

Vilayetin Adı	Seçime Katılım Oranları (%)	Kullanılan Oy Sayısı
Erbil	76	685.875
Duhok	80	437.386
Süleymaniye	73	834.456

2. IUİ, beklenen performansı sergileyememiştir. Üç vilayette KDK'yı geride bırakmasına rağmen Maliki karşısında açık bir yenilgi almıştır. Önceki iki seçimin galibi olan Bİİ'nin mirasçısı olarak Irak siyasetinin en güçlü aktörü görüntüsü çizen IUİ'nin almış olduğu seçim yenilgisi bu grubu oluşturan partilerden özellikle İİYK'yi olumsuz etkilemiştir. Bunun üç temel nedeni olduğu söylenebilir: Bir kere IUİ'nin asıl unsuru olarak İİYK görülüyordu. Bu nedenle İİYK'nin KDK'ya ya da El Hekim grubunun Maliki'ye yenildiği görülmektedir. İkincisi IUİ'nin aldığı milletvekilliklerinin yarısından çoğunu İİYK'nin bu ittifak içindeki en güçlü rakibi olan Sadrcılar kazanmıştır. Toplamda 70 milletvekiline sahip olan IUİ'nin 40 milletvekili Sadrcılara 21 milletvekili ise İİYK'ya mensuptur. Bu durum IUİ'nin kendi başını çektiği koalisyon içinde geriye düştüğünü ve yenildiğini göstermektedir. Üçüncüsü ise İİYK artık oyun kurucu olmaktan çıkmıştır. Sahip oldukları milletvekilleri sayesinde ülke siyasetinde denge rolü oynamaları nedeniyle önemini korumasına rağmen İİYK'nin geçmişteki oyun kurucu pozisyonunu kaybetmesi gelecek seçimlerde kaderini belirleyecektir. Toplamda 70 milletvekiline sahip olan listenin içindeki dağılım ise gelecekte Şii Araplar arasındaki güç mücadelesinin hangi gruplar arasında geçeceğinin açık bir göstergesidir.

3. IUİ'ni daha büyük bir açmazdan kurtaran olgu Irakiye'nin seçimi birinci bitirmesidir. Çünkü, Maliki'nin IUİ'ye karşı açık bir zaferi bulunmasına rağmen iktidarı elinde tutabilmesi için diğer Şii grupların desteğine muhtaç olduğu bir durum ortaya çıkmıştır. Maliki'nin diğer Şii partilerine olan ihtiyacı başta IUİ'nin galibi olan Sadrcılar olmak üzere bu listenin pazarlık gücünü büyük ölçüde artırmıştır. Bu durum aslında Şiiler içinde bir kısır döngü yaratmıştır. Şii partilerin seçime ayrı gitmesinin nedeni Maliki'nin kendi listesine olan inancı ve başbakanlık ve bakanlık dağılımlarında taviz vermeden Şiiler içinde iktidarı tekelleştirme isteğidir. Ancak, Maliki, kendisi açısından bakıldığında kaydettiği oy artışıyla önemli bir başarıya imza atarken, öte yandan Irakiye'nin

başarısı nedeniyle ikinci konuma düşmesi onu istemediği kadar zayıf bir şekilde pazarlık masasına oturtmaktadır.

4. Seçime damgasını vuran en önemli olgulardan birisi, bundan sonra büyük olasılıkla Şiiler arasındaki güç mücadelesinin Sadr Hareketi ile Dava Partisi arasında ya da Maliki ile Sadr arasında geçecek olmasıdır. Aslında her iki hareket de kendi içinde değişik gruplara ve önemli hiziplere sahiptir. Her ne kadar babasından aldığı miras ve karizmatik önderlik vasfıyla hareketin lideri konumunda olsa da, Sadr Hareketi'nin içinde çeşitli gruplar bulunduğu ve bir taban hareketi olarak Sadrcıların lider sultanı altında kalmak istemediği bilinmektedir.⁵ Nitekim kendisini bir taban hareketi olarak nitelemesinin bir sonucu ve belki de gereği olarak Sadr Hareketi hem seçimden önce milletvekillerinin belirlenmesi⁶ sürecinde hem de başbakan adayının belirlenmesi sürecinde kendi tabanında oylama ve yoklamalar yapmıştır.⁷ Aslında hükümet pazarlıklarında Sadr Hareketi'ne gücünü veren unsurlardan birisi de budur. Sadr'ın da bu sorumluluğu tek başına kaldırmak istemediği görülmektedir. Çünkü Irak siyasetinin en kilit aktörü konumuna yükselse de hala iktidar sahibi olmaktan uzaktır. Bu durum, Sadr Hareketi içindeki çeşitli kanatların farklı tepkilerine karşı bir çeşit kalkan vazifesi görebilir. Sadrcılar Maliki'den hoşlanmadıklarını Bağdat ve Basra operasyonları sırasında onlarca taraftarlarının ve milislerinin öldürüldüğünü veya tutuklandığını unutmamakta ve Maliki'nin başbakanlığını istemediklerini dile getirmektedir. Öte yandan, Sadrcıların iktidarın Şiilerin elinden gitmesini isteyecekleri de söylenemez. Çünkü Maliki'den önce Allavi'nin başbakanlığı döneminde Kufe'de yapılan operasyonları da unutmamaktadırlar. Ayrıca, Sadrcıların oylamasında Maliki'nin de isminin yer almasından bazı pazarlıklar sonucunda Sadrcıların hala son noktada Maliki'ye destek vermesi olasılığı bulunduğu görülmektedir. Ancak Sadrcıların Maliki'nin başbakanlığı konusunda diretmesi ve hükümeti kuramayacak bir hale gelmeleri Dava'da da sorunlar yaratabilir. Çünkü bilindiği kadarıyla Dava Partisi Maliki'nin aşırı güçlen-

mesinden pek de memnun değildir. Uzun bir siyasi geçmişi olan ve her zaman kendi içinde değişik liderlikler ve gruplar üreten Dava Partisi, tek kişinin otoritesi altına girmeyi pek de istememektedir. Bu noktada kritik husus, Dava Partisi'nin Maliki'yi ne kadar destekleyeceği- dir. Sonuna kadar direktip Maliki olmazsa biz de yokuz yaklaşımı, Maliki'yi güçlü kılacaktır. Ancak, bazı Dava üyelerinin Maliki başbakan olmasa bile hükümetin içinde yer almak isteyeceği düşünülebilir.⁸ Nitekim bazı partililerden bu durumun sinyallerinin gelmeye başladığı dile getirilmektedir.⁹

5. Maliki'nin başarısı paradoksal olarak onu zayıflatmaktadır. Eğer, KDK Şiiler arasında birinci gelmeseydi ve Maliki kültü Şiiler arasında güçlenmesiydi. Diğer Şii partilerin Maliki'den duyduğu korku azalabilirdi. Ancak, seçim sonuçlarına bakıldığında ilginç olan bir husus görülmektedir. Tüm listelerin oyları analiz edildiğinde adayların aldıkları oylar ile listelerin aldıkları oylar arasında büyük bir fark olmadığı göze çarpmaktadır. Yani seçmenler çoğunlukla liste ile birlikte adayı da seçmişler ya da adaylar yüzünden listelere oy vermişlerdir. Aday-liste ilişkisi içinde diğerlerinden en farklı olan liste KDK'dır. Aday-liste ilişkisi kurularak oylar incelendiğinde tüm Iraklı partiler içinde adayların listelerden daha az oy aldığı liste KDK'dır. Bu da seçmenlerin KDK'ye oy verirken aday kadar hatta bazen daha fazla listeye yani listenin liderliğine/lider kültürüne yakın olduklarını göstermektedir. Bu durum Maliki'nin lider olarak daha önemli bir konuma geldiğini göstermekle birlikte bu konuma yükseldikçe daha fazla hedef haline geldiğini göstermektedir.

Özetle, Şii Arapların seçime ayrı listelerle girmeleri onları son 5 yılda bırakmadığı kadar güç bir durumda bırakmıştır. Seçimdeki birinciliği, işgalden beri yönetimden dışlamak istedikleri gruplara kaptırırken, kendi içlerinde daha çetin bir güç mücadelesine kapılmışlardır. Ancak, ayrıntıları hükümet senaryolarında ele alınacağı gibi hala Şii Arapların hükümet kurma şansı çok yüksektir. Yine de bu hükümet ne Maliki'nin ne Sadr'ın ne de El Hekim ailesinin

seçimden önce görmek istediği hükümet ve güç paylaşım senaryolarını yansıtabilecektir.

4. Kürt Grupların Perspektifinden Seçim Sonuçları

7 Mart seçimlerinin ardından yeni hükümet kurma pazarlıkları sırasında Kürt partileri açısından öne çıkan konuların başında Kerkük'ün de içinde yer aldığı tartışmalı bölgelerin nihai statüsü, Bağdat-Erbil ilişkilerinin siyasal, askeri ve hukuksal yapısı, petrol yasası, peşmerge-lerin durumu ve Cumhurbaşkanı makamı gibi konular gelmektedir. Ancak 2010 seçimlerinde toplamda 57 milletvekilliği elde eden Kürtlerin Federal Irak Meclisi'nde sayısal olarak güç kaybettikleri görülmektedir. Bununla birlikte sayısal etki kaybı Kürtlerin Irak siyasetindeki etkilerinde ciddi bir gerileme yaşanacağı anlamına gelmemektedir.

4.1. Kürt Listeleri Açısından Seçimlerin Önemi: Kürt Partileri Arasındaki Liderlik Mücadelesi

7 Mart 2010 öncesinde Erbil'de yoğun biçimde tartışılan konuların başında Kürt siyasetinin kendi içinde bir parçalanma yaşayacağı gelmekteydi. Özellikle Süleymaniye başta olmak üzere Kerkük, Erbil, Musul ve Diyalâ'nın Kürt ağırlıklı bölgelerinde yoğunlaşan seçim çalışmalarından anlaşıldığı üzere 7 Mart seçimleri bazı Kürt partileri açısından yaşamsal bir önem kazanmıştı. Daha açık bir ifadeyle Kürt partileri açısından seçimde öne çıkan konuların başında Goran Listesinin KYB'nin yaşam alanı olan Süleymaniye başta olmak üzere Kürt seçmenlerin ağırlıklı olarak bulunduğu bölgelerden kaç milletvekili çıkaracağı merak ediliyordu. Seçimlerden önce Goran listesi adayları tarafından yapılan açıklamalarda partinin Süleymaniye vilayetinde yaklaşık 10 milletvekili kazanacağı ileri sürülmekteydi. Seçime katılan İslamcı partilerden Yekgirtî İslami (Kürdistan İslam Birliği) listesi de 14 milletvekilliği kazanacağı öngörüsünde bulunmuştu.¹⁰

Kürtler açısından seçimleri önemli konuların başında Kürt partilerinin 2005 seçimlerinden farklı olarak Irak genel seçimlerine ayrı listelerle katılması gelmiştir. Kürt bölgesinde yer alan 3 vilayetin dışında yaşayan Kürt seçmenlerin oylarının dağılmasına yol açan bu durum aynı zamanda Kürtlerin daha az sayıda parlamenterle Bağdat'ta temsil edilmelerine yol açacaktır. Kürt partiler arasındaki rekabet birlik olunmasını engellemiş ve parçalı bir şekilde seçime katılmalarına yol açmıştır. Söz konusu rekabetin en önemli boyutu, Cumhurbaşkanı Talabani'nin KYB'sinin, Goran'ın siyasal meydan okumaları karşısında zayıflayarak Kürt siyasetindeki stratejik konumunu kaybetme tehdidine maruz kalmasıydı. Söz konusu tehdit ve endişe KYB'nin seçimlere hazırlanırken tüm varlığını ortaya koymasına yol açmıştı. Örneğin, Irak'ın cumhurbaşkanı olmasına ve Kürdistan Listesi tarafından seçimlerin ardından tekrar cumhurbaşkanı adayı olarak ilan edilmesine rağmen Celal Talabani 2010 yılının başından itibaren Süleymaniye ve Kerkük'teki seçim çalışmalarını bizzat yürütmüştür. Bir ay boyunca Kerkük'teki seçim çalışmalarına doğrudan katılan Talabani'nin eski dostu ve yardımcısı Goran lideri Noşirvan Mustafa'nın seçimden Talabani'nin cumhurbaşkanı adayı olmasına karşı oldukları açıklaması bir anlamda iki parti arasındaki mücadelenin ciddiyetini ortaya koymaktaydı.¹¹

Goran'ın 7 Mart öncesi dönemde özellikle bölgesel hükümete yönelttiği yolsuzluklar, adam kayırmacılığı, partililik, aile yönetimi ve bölgeler arasında dengesiz yatırımlar yapma gibi suçlamalar, doğrudan KDP'yi de hedef alan bir siyaset yürütüldüğünü göstermektedir. 25 Temmuz 2009'da Bölgesel Kürt Yönetimi Başkanı'nın ve Parlamento üyelerinin belirlendiği seçimlerde beklenmeyen bir başarı elde eden Goran hareketi genel seçimler öncesi Kürdistan Listesi tarafından gelen ittifak taleplerine olumsuz cevap vermişti. 7 Mart seçimlerine KYB'nin lider kadrosunu siyaset sahnesinin dışına itme hedefiyle hazırlanan Noşirvan Mustafa aynı zamanda KDP'nin de Kürt seçmenler üzerindeki etkisini sınırlandırma hedefi

güdüyordu. Goran Listesi'nin Süleymaniye, Erbil, Kerkük ve Musul'daki olası başarısı KDP ve KYB'nin Kürt siyasetindeki etkisinin azalması anlamına geleceğinden hem KYB hem de KDP 7 Mart seçimlerini oldukça önemsemiştir.¹²

Seçim öncesi dönemde Erbil'de gerçekleştirdiğimiz araştırmalarda KYB ve KDP'ye yakın olan kesimlerin bile Goran'ın KYB'den daha fazla milletvekili çıkartacağını öne sürmesi dikkat çekici gelmişti. Süleymaniye başta olmak üzere Erbil ve Kerkük'te Goran'ın etkili bir seçim çalışması yürüttüğüne dikkat çeken analistlere göre, Goran hareketi KYB'den 2 veya 3 milletvekili fazla çıkartabilirdi.¹³ Goran'a yakın kaynaklar ise tüm bölgelerde KDP ve KYB'ye karşı güçlü bir alternatif olarak öne çıkacaklarını ileri sürmüşlerdi.

Ancak, seçim öncesi dönemde Kürt muhalefeti olarak adından sıkça söz ettiren Goran hareketinin seçim sonuçlarının açıklanmaya başlanması ile birlikte Kürdistan Listesi karşısında başarısız olduğu ortaya çıkmıştır. Goran Listesi'nin en güçlü olduğu Süleymaniye vilayetinde bile Kürdistan Listesi'nin gerisinde kalması Goran hakkında seçim öncesinde ileri sürülen alternatif güç olma iddiasının gerçekleşmediğini göstermektedir. Çünkü 2009 Bölgesel Yönetim seçimleri sırasında Süleymaniye'de gerçekleşen seçimlerde KDP-KYB ittifakı oyların yüzde 52'sini alırken, Goran Listesi yüzde 48'ni almıştı. En son IHEC tarafından yapılan açıklamaya göre Süleymaniye vilayetinde Kürdistan Listesi 8, Goran 6, Yekgirtî 2 ve İslam Topluluğu da 1 milletvekilliği kazanmıştır. Bu iki listenin dışında seçimlere katılan İslamcı partilerin aldığı oy sayısı da oldukça önemlidir. Nitekim her dört parti birlikte düşünüldüğünde Goran Listesi'nin Süleymaniye vilayetinde beklediği oy potansiyelini yakalayamadığı görülmektedir. Dolayısıyla seçimlerde en büyük yenilgi alan partilerin başında Goran hareketinin geldiği görülmektedir.

Aşağıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere 2010 seçimlerinden Kürt seçmenlerin önemli bir kısmı Kürdistan Listesi'ni desteklemiştir.

Tablo 14: 7 Mart 2010 Irak Parlamentosu Seçimlerinde Kürt Listelerinin Kazandığı Milletvekillikleri

	Vilayetin Toplam Milletvekili Sayısı		Kürdistan İttifakı Listesi	Goran Listesi	Yekgirtî İslami (Kürdistan İslam Birliği Listesi)	Komele İslami (Kürdistan İslam Topluluğu Listesi)
	Kontenjan	Azınlıklar				
Erbil	14	1 Hıristiyan	10	2	1	1
Süleymaniye	17		8	6	2	1
Dohuk	10	1 Hıristiyan	9		1	
Kerkük	12	1 Hıristiyan	6			
Musul	31	1 Yezidi 1 Şebek 1 Hıristiyan	8			
Diyala	13		1			
Toplam	97	6	42+1(Milli bakiye)	8	4	2

Bölgesel Kürt Yönetimi'ne bağlı üç vilayette Kürdistan Listesi birinci liste olarak çıkarken Kürt seçmenlerin yoğun olarak yaşadığı diğer bölgelerde de seçmenler açık bir şekilde Kürdistan Listesi'ne destek vermişlerdir. Dolayısıyla milletvekili sayısı olarak Kürdistan Listesi'nin daha fazla sandalye aldığını belirtmek gerekir. Seçim sonuçlarından anlaşıldığı üzere Kürt partileri bir bütün olarak 2010 seçimlerinin ardından Irak parlamentosuna 57 milletvekili göndermişlerdir. Bu çerçevede Irak parlamentosundaki Kürt partilerin temsil oranları da yaklaşık yüzde 17,5 oranında olmaktadır. Bu oran Kürtlerin Irak bütçesinden aldığı yüzde 17'lik orana yakındır.

4.2. Seçim Sonuçlarının Kürt Siyasetine Etkisi

Rebwar Kerim Veli 4 Mart 2010 tarihinde Hewler Post'taki köşesinde yayınladığı yazı-

sında "bu seçimin sürpriz partisinin KDP olacağını ileri sürmüştü".¹⁴ Rebwar Kerim'e göre seçim öncesinde yayınlanan bazı öngörülerde KDP'yle ilgili tahminler 25 milletvekili çıkaracağı yönünde olmasına karşın KDP içinden yapılan tahminlerde bu rakamın 32'i civarında olacağı düşünülüyordu. KDP'lilere göre azınlıklardan elde edilecek 3 sandalye ile birlikte KDP'nin toplam milletvekili sayısı 32 olacaktır. Böylelikle KDP yalnızca Kürt bölgesindeki en büyük parti olmayacak aynı zamanda Irak Parlamentosu'nda sayıca en büyük gruba sahip partiler arasında yer alacaktır. Ayrıca KDP'nin elde ettiği milletvekili sayısı Mesud Barzani'ye de Irak siyasetinde de büyük bir rol oynama imkânı sunacaktır.

Nitekim seçim sonuçları, KDP'nin öngörülerini doğrulamıştır. KDP seçimlerde tek başına 29 milletvekili çıkarmayı başarmıştır. Ayrıca azınlık kontenjanından Parlamento'ya giren 1 Şebek

ve 1 Hıristiyan milletvekillinin de doğrudan KDP'li olması partinin milletvekili sayısını 31'e yükseltmektedir. Şebek azınlık kontenjanından Irak Parlamentosu'na seçilen Muhammed Cemşid Şebek aynı zamanda KDP'nin 14. Şube Başkanı'dır.¹⁵ Asuri Keldani listesinden seçilen Halis İşoh'da KDP listesi tarafından desteklenmiştir. Böylelikle KDP'nin ve bir bütün olarak Kürdistan Listesinin aldığı milletvekili sayısı 45'e ulaşmaktadır. Bunların dışında azınlık listesinden seçilen diğer 4 milletvekilinin daha Kürdistan Listesi'yle iyi ilişkilere sahip olduğu ileri sürülmektedir.¹⁶ Dolayısıyla azınlık milletvekili kontenjanları da dikkate alındığında Irak parlamentosunda KDP'nin tek başına güçlü bir blok oluşturacak sayıda milletvekilliği kazandığı belirtilmektedir.

Diğer yandan KYB ve Goran'a bakıldığında her iki partinin de seçimden önce öngörülen farklı sayıda milletvekilliği elde ettiği görülmektedir. 7 Mart öncesi dönemde Goran'ın KYB karşısında kesin bir üstünlük kuracağı ileri sürülmekteydi. Ancak Süleymaniye başta olmak üzere diğer seçim bölgelerinde de Goran listesi beklenin altın bir başarı göstermiştir. Kerkük'te Goran'ın en azından bir milletvekilliği elde edeceği öngörülmüşse de, yaklaşık 10 bin oyla bunu kaybetmişlerdir. Öte yandan KYB tek başına Kerkük'ten 5 milletvekili çıkarmıştır. Ayrıca Diyala bölgesinde de KYB'nin adayı kazanmıştır. En çekişmeli bölgelerden biri olarak kabul edilen Süleymaniye'de ise tek başına ele alındığında KYB Goran'ın gerisinde kalmıştır. Bununla birlikte KYB'nin buradan 5 parlamenter kazanması Goran'ın kesin bir zafer ilan etmesini engellemiştir.¹⁷ KDP'nin Süleymaniye'den 3 sandalye kazanması ise Barzani hareketi açısından büyük bir başarı olarak görülebilir. Diğer yandan Bölgesel Yönetim'in sınırları dışında kalan seçim merkezlerinde KYB en önemli rakibi Goran karşısında tartışmasız bir üstünlük kurmuştur.

Neticede Goran hareketinin seçimlerden büyük bir başarısızlıkla çıktığı ileri sürülebilir. Süleymaniye'den 6 ve Erbil'den 2 milletvekilliği kazanan Goran listesini, bu sonuçların ardın-

dan KDP ve KYB karşısında güçlü bir muhalefet hareketi olarak nitelendirmek oldukça güçtür. Dolayısıyla Goran'ın yerel bir muhalefet hareketi olarak gelişme gösterdiği ve etkisini Süleymaniye dışındaki bölgelere yayamadığı görülmektedir. Ayrıca özellikle Kerkük seçimlerinin ardından Kürt partilerinin Türkmen ve Araplar tarafından desteklenen El Irakiye ile aynı sayıda milletvekili kazanmasının nedenleri arasında Goran'ın Kerkük'te tek başına seçime katılmasına işaret edilmektedir. Bu durum hem Goran hem de Goran Listesiyle Kerkük seçimlerinde işbirliği yapmaya yanaşmayan KDP ve KYB'ye de ciddi bir eleştirinin getirilmesine yol açacaktır. Nitekim Yekgirti hareketi seçimlerin ardından yaptığı açıklamalarda Kerkük seçim bölgesinde işbirliği taleplerinin diğer Kürt partileri tarafından kabul edilmediğini ileri sürerek Kerkük seçim sonuçlarından işbirliğine yanaşmayan partilerin sorumlu olduğunu ifade etmesi dikkat çekicidir.¹⁸ Ancak seçimlerin ardından Kürt seçmenlerin Kerkük sonuçlarıyla ilgili olarak eleştiri oklarını Goran hareketine yöneltmeleri beklenebilir. Söz konusu eleştiri Goran'ın etki sınırlarını Süleymaniye'nin dışına taşıma girişimleri önünde önemli bir engel oluşturabilir.

Diğer yandan İslamcı Kürt partileri açısından bakıldığı hem Yekgirti hem de Komele İslami listesinin oy oranlarında önemli bir artış yaşandığı görülmektedir. 2009 seçimlerinde her üç vilayette seçime aynı ittifakla katılan İslamcı partilerin aldığı toplam oy sayısı 240,842'dir. 7 Mart 2010 seçimlerin de ise söz konusu İslamcı partilerin aldığı oy sayısı yaklaşık 360 bindir. Dolayısıyla İslamcı partilerin de Bölgesel Yönetim sınırları içindeki vilayetlerde oy oranlarını artırmayı başardıklarını belirtmek gerekir. Ancak aynı başarı Kerkük ve Musul gibi bölgelerde yaşanmamıştır. Dolayısıyla 2010 seçimlerinde parti bağlamında düşünüldüğünde KDP'nin tek başına tüm Kürt partilerinden daha fazla sayıda bir milletvekilliği elde ettiği görülmektedir. Yıllardır Kürt siyasal hayatı içerisinde var olan bazı ayrımların ve liderlik yarışının yavaş yavaş KDP lehine değişim geçirdiğini belirtmek gerekmektedir. Özellikle Soran bölgesi içerisin-

Tablo 15: Seçim Bölgelerine Göre Kürt Partilerinin Aldığı Oyların Dağılımı

Seçim Bölgeleri	KDP		KYB		Goran		Komele İslami		Yekgirti İslami	
	Oy Sayısı	Milletvekili Sayısı	Oy Sayısı	Milletvekili Sayısı	Oy Sayısı	Milletvekili Sayısı	Oy Sayısı	Milletvekili Sayısı	Oy Sayısı	Milletvekili Sayısı
Erbil	306,775	9	124,959	1	103,397	2	62,706	1	51,065	1
Duhok	283,069	9	35,591		23,775		3,141		59,969	1
Süleymaniye	82,121	3	237,379	5	298,621	6	79,149	1	103,188	2
Kerkük	48,187	1	147,197	5	36,554		7,175		24,247	
Musul	172,596	8	48,737	1	10,715		1,469		5,474	
Diyala	16,025		26,838	1	8,994				2,310	
Bağdat	11,133		9,067		2,471				1,113	
Selahaddin	5,091		15,804		2,654					
Wasit	291		450							
Zikar	0		348							
Toplam	925,288	30+1 (Hıristiyan)	646,370	13	487,181	8	153,640	2	247,366	4

Kaynak: Tablo Peyamner Haber, "KDP Birinci Parti", <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=6&id=174652> adresinden yararlanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

de kabul edilen Süleymaniye, Erbil ve Kerkük'te KDP adaylarının aldığı oy oranlarına bakıldığında Barzani ailesinin Soran bölgesinde de etkili bir siyasal aktör haline gelmeye başladığı görülmektedir.

Seçim sonuçlarının Kürt partileri arasındaki iç mücadeleye etkisi bağlamında değerlendirildiğinde KDP'nin birinci parti konumuna yükseldiğini ifade etmek gerekir. Diğer yandan KDP ile ittifak yapan KYB'nin de Kerkük ve Diyala'dan aldığı oyların da etkisiyle Goran karşısındaki üstünlüğünü koruduğunun altı çizilmelidir. KYB'nin milletvekili adayları Kerkük'ten yaklaşık 150 bin oy almışlardır. Öte yandan Kerkük seçmenini çıkardığınızda KYB'nin Bölgesel Yönetim sınırları içinde Goran listesinin altında bir oy aldığı görülmektedir. Dolayısıyla KYB'de

yaşanan güç kaybı sürmekle birlikte Bölgesel Yönetim sınırları dışında kalan seçim merkezlerinden aldığı oylar sayesinde söz konusu düşüşü durdurduğu ve Goran karşısında üstün duruma geçtiği ortadadır. Bununla birlikte Talabani sonrası dönemde KYB'nin liderlik sorunu yaşaması durumunda KYB tabanının Goran ve KDP arasında bölünmesi de gündeme gelebilir. Şayet KDP bu tabandan da oy almayı sürdürürse, Barzani ailesinin Irak Kürt siyasal hayatı içerisindeki konumu daha da güçlenecektir.

4.3. KDP ve İslamcı Partilerin Yükselişi, Talabani'nin Liderliğini Koruması ve Goran'ın Başarısızlığı

7 Mart seçimlerinin Kürt partileri açısından en

önemli sonuçlarından biri de KDP'nin seçmen desteğindeki artışıdır. Ayrıca 7 Mart seçimlerinin ardından Goran hareketinin de KDP-KYB ikilisine karşı ana muhalefet hareketi haline gelmediği görülmektedir. İslamcı partiler de oy oranlarını hissedilir bir şekilde artırmışlardır. Ancak seçimlerin Kürt siyaseti açısından en önemli sonucunun KDP'nin tek başına Kürt siyasetine yön verecek bir güç elde etmesi ve Goran'ın da Bölgesel Yönetim sınırları dışındaki yerlerden oy almaması olarak görmek gerekir.

Bu noktada KDP'nin yükselişine değinmeden önce Goran hareketinin neden diğer vilayetlerde oy almadığıyla başlamak yerinde olacaktır. 25 Temmuz 2009 seçimlerinin ardından Kürt siyasetine dönük "Turuncu Devrim/Değişim" vs. gibi kavramlarla birlikte anılmaya başlanan Goran hareketinin 2010 seçimlerinde KYB ve KDP ittifakından daha az oy almasının ardından birçok neden bulunmaktadır. Ama öncelikle, 2010 seçimlerinin genel seçimler olduğunu, 2009 seçimlerinin ise Bölgesel Yönetim meclis seçimleri olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. Dolayısıyla 2010 seçimlerinde oy kullanan Kürt seçmenler Irak Parlamentosu'nda Kürtlerin beklentilerini karşılayacak politikaların üretilmesi yönünde tercihte bulunmuşlardır. Bu konuda Bölgesel Yönetim sınırları içinde kalan vilayetlerde KDP/Barzani liderliğinin milliyetçi söylemlerinin Kürt seçmenler tarafından benimsendiği görülmektedir. Diğer yandan Goran'ın Kerkük, Diyala, Bağdat ve Musul gibi bölgelerde yaşayan Kürt seçmenlerin oyunu almada beklenen performansı göstermemesinde Kerkük başta olmak üzere "tartışmalı bölgeler" hakkında güçlü bir politik söylem geliştirememesi önemli bir rol oynamıştır. Seçimlerden kısa bir süre önce Goran listesinin Musul'da Hadba yetkilileri içinde yer alan gruplarla görüşmeler gerçekleştirmesi de tepkiye yol açmıştır. Hadba listesiyle yapılan görüşmeler Goran hareketinin ulusal bir muhalefet hareketi olarak etkisini diğer Kürt seçmenler üzerinde de genişletmesinin önünde ciddi bir sorun olmuştur.¹⁹ Ayrıca bu bölgelerde yaşayan Kürt seçmenlerin bir kısmının da Kürt oylarının bö-

lünmemesi adına en güçlü aday olan Kürdistan İttifakı'nı desteklemiş olması da dikkatten kaçırılmamalıdır.

Ancak, tüm bunlar KDP'nin seçim başarısını tam anlamıyla açıklamamaktadır. Bu bağlamda KDP'nin 7 Mart seçimlerinde başarılı bir şekilde çıkmasında. Özellikle Barzani liderliğinin hem bölgesel hem de Irak genelinde meydana gelen sorunları ulusal bir sorun olarak ele alması önemli olmuştur. Peşmergelerin statüsü, Talabani'nin bir kez daha cumhurbaşkanlığına aday gösterilmesini desteklemesi, 2003 sonrasında itibaren Bölgesel Kürt Yönetimi'ne gelen kaynakların farklı amaçlar için başarılı bir şekilde kullanılması, uluslararası alanda Irak Kürtlerini temsil eden bir isim olarak öne çıkması ve yabancı devletler tarafından resmi ve üst düzeyde muhatap alınması gibi etkenlerin de KDP'nin başarısında rol oynadığı düşünülmektedir.

Tüm bunların yanı sıra KDP'nin özellikle Musul bölgesindeki Yezidi azınlıkla kurduğu ilişkinin de bu bölgedeki KDP adaylarının kazanmasında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 2003 işgali sonrası dönemde Musul vilayeti sınırları içinde kalan Kürt bölgelerinin güvenliğinin de KDP'ye bağlı peşmerge güçleri tarafından sağlandığı bilinmektedir. Neticede Musul vilayetinden KDP'nin listesinden aday gösterilen 6 Yezidi aday seçimleri kazanmıştır. KDP'nin Musul'dan toplamda 7 milletvekili çıkardığı dikkate alındığında bu durum oldukça dikkat çekicidir. Musul'dan KDP'nin birinci sıra adayı Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari seçimleri kazanırken, Zebari aşiretinden bazı önde gelen isimler Hadba Listesi'nden Parlamento'ya girmiştir. Sonuç olarak KDP'nin 2010 seçimlerinden sonra daha da milliyetçi bir çizgiye kayarak, liderliğini tüm Iraklı Kürtler üzerinde pekiştirmeye çalışması kuvvetle muhtemeldir.

Sonuç olarak 2003 işgali sonrasında KDP ve Barzani ailesinin Irak Kürt siyasetindeki etkilerinin genişlediği görülmektedir. 2003-2009 arası dönemde Bölgesel Yönetimi'ne aktarılan ekonomik kaynakların kullanımından,

milliyetçi söylemlerine kadar KDP geniş bir alanda hem Erbil, Duhok ve Süleymaniye'deki seçmenler üzerinde hem de Musul ve Kerkük vilayetlerindeki seçmenler üzerinde etkili bir politika yürütmüştür. KDP'nin etki ve gücünü genişlettiği bir dönemde ise KYB'nin kendi içinde bölünmesi ve Goran hareketi ile kısır bir siyaset tartışması içerisine girmesi, Barzani hareketinin güç boşluğu doğan Soran bölgesinde de desteklenmesine yol açmıştır. Bunların yanı sıra özellikle Musul vilayetinde olmak üzere Iraklı Arapların 2005 sonrası dönemde daha milliyetçi politikalar benimsemesi de Kürtlerin milliyetçi söylemler kullanan KDP'ye yönelmesinde etkili olmuş olabilir. Özetle, hem Hadba Listesi'nin Musul'daki politikalarının hem de Başbakan Nuri Malik'in merkezîyetçi politikalarının, Kürt seçmenlerin Barzani hareketini desteklemesinde rol oynadığı varsayılmaktadır.

4.4. Seçim Sonuçlarının Tartışmalı Bölgelerin Statüsüne Etkisi

7 Mart seçimlerinde en büyük hayal kırıklığının Kürt cephesinde yaşandığı ileri sürülmektedir. Hayal kırıklığının yaşanmasında "Kürdistan Listesi'nin önceki seçime oranla Irak Parlamentosu'nda daha az sandalye elde etmesi, Musul'da hezimet düzeyinde ve Kerkük'te ise Kürtlerin iddialarının aksine sonuçların ortaya çıkması gibi faktörlerin" etkili olduğu belirtilmektedir.²⁰ Bu bağlamda Kürt partilerinin asıl başarısızlığının, statüleri tartışmalı bölgelerde aldıkları seçim sonuçlarıyla ilgili olduğu görülmektedir. Bu bölgelerin başında ise Kerkük, Musul, Hanekin ve Diyala gibi bölgeler gelmektedir. Seçim sonuçları bağlamında bakıldığında Kürt partilerinin Feyli (Şii) Kürtlerin yoğunlukta bulunduğu Hanekin ve Mendeli'de hiçbir etki gösteremediği ve Diyala'dan da sadece 1 parlamenter çıkarmış olması dikkat çekicidir. Oysa 2009 vilayet seçimlerinden Kürt listesi Hanekin'den yaklaşık 55 bin oy almıştı.²¹ Vilayet seçimleri sırasında Kürt İttifakının aldığı oy ise 62 bin civarındaydı. Diğer yandan Kürt listelerinin Musul vilayetinde Irakiye listesi karşısında aldığı yenilgi de dikkat çekicidir. 2009 vilayet meclisi seçimlerinde 275 bin oy olan Kürt İttifakı bu seçimlerde 210 bin çiva-

rında oy almıştır. Diğer Kürt partilerinin aldığı oy sayısı ise 15 bin civarındadır. Aynı seçimlerde Hadba Listesi ise 436 bin oy almıştı. 2010 seçimlerinde Irakiye listesinin aldığı oy yaklaşık 550 bindir. Yaklaşık 100 binlik oy artışı yapan Hadba listesi karşısında Kürt partileri ise 40-50 bin arası oy kaybı yaşamıştır. Ayrıca Kürdistan Listesinden seçimi kazanan 8 adaydan 6'sının Yezidi kökenli olduğunu da belirtmek gerekir. Bu çerçevede Musul vilayetindeki seçimlerde Kürt listelerinin ciddi bir kaybı yaşandığı görülmektedir. Elbette Barzani ailesiyle tarihsel sorunları bulunan Zebari gibi bazı Kürt aşiretlerin Hadba listesiyle işbirliği yapması da Kürt listelerinin oy kaybında rol oynamıştır. Ancak sonuç itibarıyla seçimlerin ardından Kürt partilerinin Musul Vilayeti sınırları içinde bulunan ve tartışmalı bölgeler olarak kabul edilen topraklar üzerindeki hak iddialarını sürdürmeleri ve bunu Bağdat'ta kurulacak hükümete kabul ettirebilmeleri güçleşmiştir.

Kerkük'te oluşan yeni dengenin de Türkmenler açısından büyük önem taşıdığı ifade edilebilir. Seçim sonuçlarına göre Kerkük'te, KDP ve KYB'nin oluşturduğu Kürt ittifakı ile Irak Türkmen Cephesi'nin de içerisinde yer aldığı Irak Ulusal Listesi eşit milletvekiline sahip olarak, Irak Parlamentosunda 6'şar sandalye elde etmiştir. Bu durum Kerkük'ün Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetime katılması iddialarını zayıflatacak niteliktedir. Ayrıca Kerkük'teki bu dengenin siyasi sonuçlarının yanı sıra, psikolojik bir rahatlama sağlayacağı ve Türkmenlerin kimliklerine sahip çıkmaları anlamında olumlu bir etki yapacağı düşünülmektedir. Ancak Türkmenlerin güçlenmesi, hükümetin oluşturulması sırasında gerçekleştirilecek şiddet olayları ve Kerkük'teki durum değişikliği Türkmenleri hedef halinde getirebilir. Bu nedenle seçimlerden sonra Kerkük'te yaşanacak sürecin daha dikkatli takip edilmesi ve denge halinin bozulmaması gerektiği düşünülmektedir.

4.5. Seçim Sonuçlarının Bağdat-Erbil İlişkilerine Etkisi

2010 seçim sonuçlarını 2005 seçim sonuçlarıyla karşılaştırdığımızda sayısal olarak Kürt par-

tilerinin ciddi oranda milletvekili kaybettiğini ifade etmek gerekir. 2005 Parlamento seçimlerine tek liste ile giren Kürt partileri toplamda 58 milletvekilliği kazanmışlardı. 2005 seçimleri sırasında Irak Parlamentosu'ndaki milletvekili sayısı 275 sandalyeden oluşmaktaydı. Ancak milletvekili sayısı 325'e çıkartılmasına karşın 2010 seçimlerinde Kürt partilerin aldığı milletvekili sayısı bir tane azalarak 57'e düşmüştür. Bu durumu Kürt partileri açısından bir başarısızlık veya başarı olarak görmemek gerekir. Zira, Kürt partileri 7 Mart öncesi Irak Meclisi tarafından kabul edilen seçim sistemi ve vilayet milletvekili kontenjanları çerçevesinde en fazla 63-67 arası sandalye kazanabilirlerdi. En iyi ihtimalle, mevcut seçim kanunuyla Diyala'dan 2, Musul'dan 2 veya 3 ve Kerkük'ten de 1 milletvekilliği daha elde edebilme olasılıkları bulunmaktaydı. Bu durumda bile Kürt partilerin toplamda çıkartacağı milletvekili sayısı yukarıda belirtildiği gibi 63-67 arası olacaktır. Nitekim 2010 seçimlerinden azınlıklarla birlikte bu sayı 59'a çıkmıştır. Dolayısıyla vilayetlere ayrılan milletvekilliği kontenjanlarında bir değişiklik yapılmadığı sürece Kürtlerin Irak Parlamentosu'nda alacağı milletvekili sayısında bir değişiklik olması mümkün değildir.

Bununla birlikte söz konusu milletvekili sayısı bağlamında Kürtlerin Irak siyasetindeki güçlerini kaybettiğini ileri sürmek oldukça güçtür. Irak'ın ayrı mezhepsel ve etnik yapıdan oluşan bir ülke olduğu gerçekliği dikkate alındığında Kürt tarafının her zaman Irak genel siyasetinde etkin bir konumunun olacağını öngörebiliriz. İttifakların çıkardığı milletvekili sayısı bağlamında düşünüldüğünde KDP-KYB ittifakının genel seçimlerden dördüncü parti olarak çıktığını görülmektedir. Resmi seçim sonuçlarına göre El Irakiye Listesi 91 sandalye ile birinci parti olurken onu 89 sandalye ile Hukuk Devlet Listesi izlemektedir. Ulusal Irak Listesi 70 milletvekilliği elde ederken dördüncü sırada 45 parlamenterle Kürdistan İttifakı gelmektedir. İki Şii ittifakı karşısında Sünni Arapların seçime katılan ittifaklar bağlamında sayıca daha fazla milletvekilliği elde ettiği Irakiye Listesi bulunmaktadır. Şii Araplar ile Sünni Araplar arasında tarihi sorunlar dikkate alındığında

Kürt tarafının uluslararası ilişkiler literatüründe kullanıldığı üzere Irak siyasetinde "dengeleyici" bir güç olarak rol oynadığı görülmektedir.

Dolayısıyla 7 Mart seçim sonuçlarının Bağdat-Erbil ilişkilerinde yeni bir döneme işaret ettiğini öngörebiliriz. Kürt partileri hükümetin kurulması noktasında temel oyuncu olmamakla birlikte büyük Şii partilerinin kurulacak yeni Irak hükümetinden dışlanması noktasında temel oyuncu konumundadırlar. Nitekim seçimlerin ardından büyük ittifakların Kürt partileri ile yoğun bir görüşme trafiğini başlatmaları da buna işaret etmektedir. Koalisyon pazarlıklarının başlamasıyla birlikte ilk önce Irak Ulusal İttifakı adına Irak Cumhurbaşkanı yardımcılarında Adil Abdülmehdi liderliğindeki Şii heyeti Erbil'e giderek burada Mesud Barzani, Celal Talabani, Bölgesel Yönetim Başbakan Yardımcısı Azad Berwari ve KDP Başkan Yardımcısı Neçirvan Barzani ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Abdülmehdi'nin ziyaretinden kısa bir süre sonra ise Irakiye listesi lideri Eyad Allavi ve Irak Cumhurbaşkanı Yardımcılarından Tarık El Haşimi liderliğindeki heyet Erbil'e giderek Mesud Barzani, Azad Berwari ve Neçirvan Barzani'den oluşan bir heyetle yeni koalisyon üzerinde görüşmeler gerçekleştirmiştir.²² Bu noktada özellikle 29 ve 30 Mart 2010 tarihinde İstanbul'da Hadba Listesi ile Kardeşlik Listesi arasında ABD ve Türkiye'nin girişimleriyle gerçekleştirilen görüşmelere dikkat çekmek gerekir. Aynı tarihlerde KDP Genel Başkan Yardımcısı ve Kürdistan Bölgesi eski başkanı Neçirvan Barzani'nin Türkiye'de Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu ve ardından da Başbakan Erdoğan'la bir görüşme gerçekleştirmiş olması da önemlidir. Şayet Sünni Araplarla Kürtler arasındaki sorunların giderilmesinde bir başarı elde edilebilirse hem yeni hükümet kurulması sürecinde adım atılmış olunur hem de Musul, Kerkük ve diğer statüsü tartışmalı bölgelerin durumu konusunda yeni adımlar atılabilir.

5. Türkmenlerin Perspektifinden Seçim Sonuçları

5.1. Türkmenlerin Seçime Katılım Süreci

İşgal sonrası dönemde Irak siyasetinde doğ-

rudan bir etkiye sahip olamayan Türkmenler, 7 Mart 2010'da yapılan seçimler için hazırlıklara çok önce başlamıştır. Siyasi anlamda belki de Irak'ın en tecrübesiz halkı diyebileceğimiz Türkmenler, bu kapsamda Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün davetiyle bir araya gelmiş ve 2010 seçimleri için strateji belirlemeye çalışmıştır. Eylül 2009'da yapılan iftar yemeğine Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı'ndan yetkililerin yanı sıra, Irak Türkmen Cephesi Başkanı ve Milletvekili Sadettin Ergeç, Irak Türkmen Meclisi Başkanı Yunus Bayraktar, Irak Türkmenleri İslami Birliği Genel Sekreteri ve milletvekili Abbas Beyati, Türkmen Vefa Hareketi Başkanı ve milletvekili Feryat Tuzlu, milletvekilleri İzzettin Devle ve Muhammed Emin Osman, Sadr Grubu Milletvekili Fevzi Ekrem Terzi, Türkmen Karar Partisi Genel Başkanı Faruk Abdullah, Irak Türkmenleri Adalet Partisi Genel Başkanı Enver Bayraktar, Türkmeneli Partisi Genel Başkanı Riyaz Sarıkahya, Irak Milli Türkmen Partisi Genel Başkanı Cemal Şan, Milliyetçi Türkmenler Topuluğu Genel Başkanı Felah Beyatlı, Türkmen Milliyetçi Hareketi Genel Başkan Vekili İhsan Hamit, Türkmen İslami Hareket Genel Başkanı Ümran Cemal, Türkmen Bağımsızlar Hareketi Genel Başkanı Kenan Uzeyrağalı, Türkmen Kardeşlik Ocağı Kerkük Şubesi Kurucu Heyet Başkanı Abdulhalik Hürmüzlü, Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Başkanı Mehmet Tütüncü, Kerkük Vakfı Genel Sekreteri Suphi Saatçi, Türkmeneli İnsan Hakları Derneği Genel Başkan Yardımcısı Savaş Avcı, Erbil Vakfı Genel Sekreteri Nesrin Erbil, Irak Türkmenleri Basın Konseyi Genel Sekreteri Kemal Beyatlı, Irak Türkleri Adalet, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Genel Başkanı Mithat İbrahim, Irak Türkmenleri Kardeşlik ve Kültür Derneği Genel Başkanı Salman Nalbant, Türkmeneli sağlık Derneği Genel Başkanı Aydın Beyatlı ile yazar ve Kültür Bakanlığı Eski Müsteşarı Acar Okan gibi Türkmen kanaat önderleri katılmıştır. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül yemekte yaptığı konuşmada, "Sizleri birlik ve beraberlik içinde görmek en büyük arzumuzdur", ifadesinde bulunarak, Türkiye'nin Irak Türklerine yönelik politikasına dair bir mesaj vermiş-

tir.²³ Ancak yapılan toplantıda Türkmenlerin tek liste halinde seçimlere katılmasına dair bir karar alınamamıştır. Ancak toplantıda benimsenen ortak görüşe göre, hangi siyasi ve ideolojik görüş veya hangi kimliğe sahip olursa olsun Irak parlamentosundaki Türkmen sayısını arttırmak ve bir grup oluşturmak hedeflenmiştir. Toplantının hemen ardından bazı Türkmen kuruluşlar, büyük gruplar tarafından oluşturulan koalisyonlara dahil olmuştur. Seçim yasası çıkmadan yapılan koalisyonlar ve Türkmenlerin de bu koalisyonlara katılması, Türkmenlerin seçim stratejisinin belirlenmesi açısından erken olarak nitelendirilebilir. Zira Irak'ta seçim sistemi belirlenmeden koalisyonlar içerisinde yer almanın bugünkü süreçte Türkmenlere kaybettirdiği düşünülmektedir. Diğer taraftan Irak Türkmen Cephesi, seçim yasası çıktıktan sonra koalisyon kararını açıklamıştır. Irak Türkmen İslami Birliği ve Türkmen Karar Partisi, Başbakan Nuri El-Maliki'nin başkanlığındaki Kanun Devleti Koalisyonu, Türkmen Vefa Hareketi ve Türkmeneli Partisi Ammar El-Hekim liderliğindeki Irak Ulusal İttifakı, Türkmen Adalet Partisi de Irak Ulusal Uzlaşma Cephesi ile seçimlere girerken, Irak Türkmen Cephesi de İyad Allavi başkanlığındaki Irak Ulusal Listesi ile ittifak yapmıştır. Ayrıca Irak Türkmen Cephesi, Süleymaniye ve Erbil'de ayrı listeye tek başına, Erbil Türkmenleri Listesi de Kürt İttifakıyla seçimlere katılmıştır. 80 civarında Türkmen adayın katıldığı 7 Mart 2010'da yapılan seçimlerde 40'tan fazla aday Kerkük'teki 12 sandalye için yarışmıştır. 15 Türkmen aday Musul'daki 31 sandalye, yedi aday Erbil'deki 14 sandalye, beş aday Selahaddin'deki 12 sandalye, üç aday Diyala'daki 13 sandalye, yedi aday Bağdat'taki 68 sandalye, üç aday Süleymaniye'deki 17 sandalye için mücadele etmiştir. Irak Türkmen Cephesi, Erbil, ve Süleymaniye'de üçer, Kerkük, Bağdat ve Diyala'da ikişer, Musul'da dört ve Selahaddin ile Vasi'te birer aday göstermiştir. Mart 2010'da yapılan seçimlerin ardından Irak Türkmen Cephesi Musul'da üç (İzzettin Devle, Nebil Harbo, Müdrike Ahmet) ve Kerkük'te iki (Erşat Salih, Jale Neftçi) olmak üzere toplam beş milletvekili kazanarak, Türkmen hareketi içerisinde en fazla milletvekiline sahip olmuştur. Diğer taraftan Irak Ulusal İttifakı'ndan

VİLAYETİN ADI	Koalisyon	Aday Numarası	İsim	Aldığı Oy	Toplam
KERKÜK	Irak Ulusal İttifakı (316)	C-1	Hurşid Abbas	1.143	13.350
		C-2	Ali Mehdi	1.541	
		C-3	Ammar Kahya	2.439	
			Diğer 20 Aday	8.227	
	Milliyetçi ve Ulusalçı Birleşik Cephesi (324)	C-12	Nurhan Osman Veli Hıdır	0	0
	Birleşik Vatan Muhalefeti (Nehro Kesnezani) (330)	C-2	Cemal Şan	114	196
		C-6	Güler Hadi Mustafa	82	
	Irak Ulusal Listesi (333)	C-3	Erşat Salihi	59.732	64.461
		C-19	Jale Neftçi	4.729	
	Kanun Devleti Koalisyonu (337)	C-4	Nezehat Hıdır Zeynel Abidin	612	3.715
		C-8	Çoban Hıdır	1.877	
		C-9	Yavuz Ömer Adil	637	
		C-10	Fazıl Şahban Hasan	589	
	Irak Uzlaşma Cephesi (338)	C-3	Emin Hüseyin Abdullah	1.284	1.554
		C-5	İsmail Ahmed Kerim	59	
		C-7	Murat Abdülvahap Salih	47	
		C-12	Talal Kasap	134	
		C-20	İhlas Cevdet Bedri	4	
		C-22	Gülderen Zeynel Abidin	16	
Kerkük Türkmen Listesi (359)	C-5	Sevinç Hüseyin Kalender	38	275	
	C-7	Timur Ekber Tefvik	89		
	C-11	Nazım Ali Mendan	96		
	C-13	Tülin Züheyir	13		
	C-16	Basil Ata Hayrullah	39		
MUSUL	Irak Ulusal İttifakı (316)	C-1	Taki El-Mevla	16.181	26.339
		C-2	Tefvik Halil Abdullah	2.017	
		C-3	Hasan Vahap Ali	5.367	
		C-5	Şit Ahmet	2.696	
		C-12	Melahat Muhammed Salih	78	
	Irak Adalet ve İnsaf Topluluğu (317)	C-1	Sair Ahmet	254	254
	Irak Ulusal Listesi (333)	C-3	İzzettin Devle	13.035	34.650
		C-13	Nebil Harbo	15.170	
		C-34	İbrahim Arafat	4.462	
		C-54	Müdrake Ahmet Muhammed	1.983	
	Kanun Devleti Koalisyonu (337)	C-5	Hüseyin Zennun	1.995	1.995
	Irak Uzlaşma Cephesi (338)	C-5	Halil İbrahim Şihlar	1.593	3.402
		C-11	Muhammed Emin Osman	1.779	
C-30		Abdülvahap Hasan Hüseyin	30		
Kürt İttifakı (372)	C-21	Halil Ahmet Halil	1.828	1.828	

SELAHATTİN	Irak Ulusal İttifakı (316)	C-2	Muhammed Mehdi Emin	5.430	5.500
		C-18	Müeyyet Hüseyin Hıdır	70	
	Irak Ulusal Listesi (333)	C-6	Ali Haşim Muhtaroglu	10.062	10.062
	Kanun Devleti Koalisyonu (337)	C-1	Casim Muhammed Cafer	7.087	7.266
		C-16	Abbasiye Nuri Şahbaz	179	
DİYALA	Irak Ulusal Listesi (333)	C-15	Hasan Özmen	8.713	13.310
		C-21	Mübeccel Nazım İbrahim	4.597	
	Irak Uzlaşma Cephesi (338)	C-3	Hasan Turan	394	394
BAĞDAT	Irak Ulusal Listesi (333)	C-35	Aydın Aksu	1.770	2.001
		C-136	Nermin Müftü	231	
	Kanun Devleti Koalisyonu (337)	C-9	Abbas Beyati	2.661	3.494
		C-44	Faruk Abdullah	287	
		C-106	Abdülemir Ebu Neşet	546	
	Irak Uzlaşma Cephesi (338)	C-4	Enver Bayraktar	248	248
Irak'ın Birliği Listesi (348)	C-63	Saat Köprülü	79	79	
VASİT	Irak Ulusal Listesi (333)	C-19	Fariz Abdullatif Hasan	452	452
ERBİL	Irak Türkmen Cephesi (312)	C-1	Aydın Maruf	1.506	(Aday Toplam) 1.872 (ITC Toplam) 2.416
		C-2	Cemal Kemal Latif	237	
		C-3	Silfa Abdulvahap Muhammed	129	
	Irak Ulusal Listesi (316)	C-1	Fevzi Ekrem Terzi	64	85
		C-2	Riyaz Sarıkahya	13	
		C-4	Feryad Tuzlu	8	
	Kürt Listesi (372)	C-15	Tayfa Kasap	1.137	1.137
SÜLEYMANİYE	Irak Türkmen Cephesi (312)	C-1	Abbas Bahattin Hıdır	180	(Aday Toplam) 385 (ITC Toplam) 637
		C-2	Semir Fethullah Salih	60	
		C-3	Hayfe Baki Kerim	145	
Genel Toplam:					199.100

Not: Bu tablo 27 Mart 2010 tarihinde Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu tarafından açıklanan resmi olmayan kesin sonuçlara göre hazırlanmıştır.

Musul'dan aday olan Taki El-Mevla ve Kanun Devleti Koalisyonu içerisinde Bağdat'tan Abbas Beyati'nin milletvekili olarak seçilmesi kesinleşmiştir. Ancak milli bakiye oyları ve hükümet

kurulduktan sonra bakanlar kurulunu oluşturacak isimlerin yerine, milletvekili boşluğunun doldurulması amacıyla Türkmen adayları gelebileceği düşünülmektedir.

5.2. Sonuçların Türkmenler Açısından Değerlendirilmesi

Alınan sonuçlar Türkmenler açısından değerlendirildiğinde siyasi anlamda bir ilerleme kaydedildiğinden söz etmek çok mümkün olmayacaktır. Öncelikle oy oranına bakıldığında Irak'taki Türkmen oylarında çok fazla artış olduğunu söylemek mümkün değildir. Geçmiş dönemlerdeki seçimlerde "kapalı liste" sisteminin uygulanması ve Türkmen partilerinin yine farklı listelerden seçimlere girmesi nedeniyle Türkmen oylarını hesaplamak tam olarak mümkün olmayacaktır. Ancak 2005'in Aralık ayında yapılan seçimlere Irak Türkmen Cephesi, Kerkük'te ayrı listeye katılmış ve 59.716 oy alarak 3. parti olmuştur. 2010 seçimlerinde ise Kerkük'teki Türkmen adayların aldıkları oy 64.461'dir. Buna göre 5 yıllık süreç içerisinde Irak Türkmen Cephesi'nin Kerkük'te hatırı sayılır bir gelişme kaydettiğini söylemek mümkün olmayacaktır. Diğer taraftan Kerkük'teki toplam Türkmen oyu 83.551'dir. Kerkük'teki Türkmen seçmen sayısının, tam olarak bilinememekle beraber, 150.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Seçimlerde yapılan hile ve usulsüzlükler hesaba katılmazsa, Kerkük'teki Türkmen nüfusunun yaklaşık yüzde 45'i seçimlere katılmamıştır. Ayrıca Irak'taki genel Türkmen oyları da hesaplandığında, Türkmen nüfusuna göre oldukça azdır. Irak'ta 1957'den sonra tam bir nüfusu sayımı yapılamadığı için Türkmen nüfusunun tam sayısı hakkında net bir bilgi yoktur. Türkmenler arasındaki genel inanış, Irak'ta 2,5 ile 3 milyon arasında Türkmen yaşadığıdır. Ancak Irak nüfusunun Birleşmiş Milletler gıda karnelerine göre 32 milyon olduğu dikkate alındığında en düşük tahminle bile (ki bu rakam Paul Bremer'e göre yüzde beş civarındadır)²⁴ Türkmen nüfusunun 1.5 milyon olması gerekmektedir. Irak'taki 32 milyon nüfusun 19 milyonu seçmen olduğu hesaplandığında, Türkmen seçmen sayısının da en düşük rakamla 750 bin olduğu söylenebilir. Ancak genel Türkmen oylarına bakıldığında bu rakam yaklaşık 200 bin olarak ortaya çıkmaktadır. Bu Türkmenlerin siyasete katılımı açısından büyük önem arz etmektedir. Buradan hareketle,

bu rakamlar Türkmenlerin siyasete sıcak bakmadığı ve bu nedenle sandığa gitmediği ya da Türkmenlerin kendi adaylarına oy vermediği düşüncesini akıllara getirmektedir.

Öte yandan her ne kadar seçimlerde yedi Türkmen, milletvekili olma hakkı kazanmış olsa da, Irak genelinde "Türkmen" adıyla herhangi bir siyasi kuruluşun seçimlerde yer almadığı görülecektir. Ancak farklı listelerden seçime giren Türkmenlerin, herhangi bir Türkmen listesiyle seçimlere girmesi durumunda yedi milletvekili çıkarabilme ihtimali düşük gözükmektedir. Yedi Türkmen milletvekilinin dördünün çıktığı Musul vilayetinde alınan toplam Türkmen oyu yaklaşık 69 bin'dir. Musul'dan bir milletvekili çıkarılabilmesi için gereken oy oranının yaklaşık 36 bin olduğu dikkate alındığında, Türkmenlerin iki milletvekili bile çıkarmaları zor gözükmektedir. Bu nedenle özellikle Irak Türkmen Cephesi'nin seçim stratejisinin oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Zira geçen dönem parlamentoda on Türkmen milletvekili olmasına rağmen, Irak Türkmen Cephesi'nin sadece bir milletvekili yer almış, Irak Türkmen Cephesi'nin Musul'da yaptığı koalisyon sonucu Irak Uzlaşma Cephesi'nden de iki milletvekili çıkarabilmiştir. 2010 seçimlerinde Irak Türkmen Cephesi beş milletvekili çıkararak, büyük bir aşama kaydetmiştir. Ancak toplamda Irak Parlamentosundaki milletvekili sayısı 275'ten 325'e çıkarılmasına rağmen Türkmen milletvekili sayısında bir artış olmamakla birlikte, düşüş yaşanmıştır. Bu Türkmenler açısından bir kayıp olarak nitelendirilebilir.

Öte yandan milletvekili sayısı azalmış olsa da daha etkin bir Türkmen varlığından söz etmek mümkündür. Bu durumun seçimi kazanan milletvekillerinin yanı sıra, seçim için ittifaka girilen Irak Ulusal Listesi'nin seçimlerden birinci parti olarak çıkmasından da kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Irak Türkmen Cephesi, Irak Parlamentosunda Türkmenleri temsil eden tek kuruluş olarak yer alacak ve böylece meşruiyetini sağlayabilecektir. Bununla birlikte artan milletvekilliğiyle beraber, Irak Türkmen Cephesi'nin sorumluluğunun da art-

tığını söylemek yanlış olmayacaktır. Irak Türkmen Cephesi, önümüzdeki süreç içerisinde yaptıklarıyla potansiyelini arttırabileceği gibi, Türkmen halkı arasında meşruiyetini de azaltabilir. Bu nedenle Irak Türkmen Cephesi'nin diğer Türkmen milletvekili adaylarını da içine alacak şekilde kapsayıcı olması gerektiği düşünülmektedir.

Ayrıca Musul'da elde edilen dört milletvekili de Türkmenlerin Musul'daki varlığının kanıtlanması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca Musul'daki Türkmen milletvekillerinden 3'ünün Telafer'den seçilmesi, Telafer'in Türkmen kimliğini vurgular niteliktedir.

Sonuç olarak, Türkmenlerin aldıkları oy oranı ve kazandıkları milletvekili sayısının, Irak'ta Türkmenlerin nüfusları oranında pay almalarını sağlayacak düzeyde olmadığını söylemek mümkündür. Yine de Türkmenlerin yavaş yavaş siyasete adapte olduğu, kendini tanımlama çabasında bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Hükümet kurma sürecinde de Türkmenlerin diğer tüm koalisyonlar ve partilerle işbirliği yapması, Irak'ta Türkmen siyaseti bir adım daha öteye götürebilir. Bu açıdan bakıldığında, büyük guruplar ile küçük partilerin aldıkları oy oranları arasındaki fark ve büyük guruplar arasındaki mücadelenin Türkmenlerin hükümete katılımı dahilinde avantaj sağlayabileceği düşünülmektedir.

6. Kritik Bölgeler Açısından Seçim Değerlendirmesi: Musul

Merkezi Musul'un adıyla anılan Ninova, parlamentoda 31 milletvekili (3 tane de azınlık kotası bulunmaktadır) ile temsil edilmekte ve 68 milletvekiline sahip Bağdat'ın ardından ikinci sırada gelmektedir. Vilayet nüfusunun 2,5 milyon civarında olduğu ve bunun yaklaşık 1,5 milyonunun merkez Musul'da yaşadığı tahmin edilmektedir. Çoğunluğunu Sünni Araplar oluşturmakla beraber vilayet etnik ve mezhepsel açıdan heterojen bir nitelik taşımaktadır. Sünni Arap çoğunluğun yanı sıra Kürt, Türkmen, Hıristiyan, Şebek ve Yezidi toplulukları

da bulunmaktadır. Musul, tartışmalı bölgeler olarak bilinen ve Kürtlerin hak iddia ettikleri Sincar, Tilkeyf, Hamdaniye gibi yerleşim birimlerini barındırması, direnişçilerin çoğunluğunun Musul vilayetine üslenmiş olması ve halen El Kaide'nin en güçlü olduğu şehirlerden biri olması gibi nedenlerle siyasi tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Irak'ta olası bir çatışma senaryosunda Kerkük ön plana çıkmakla beraber, Musul bölgesi de Araplar ve Kürtler arasında gerginliğin sıcak çatışmaya dönüşme ihtimalinin en güçlü olduğu vilayettir. Vilayet, Türkiye açısından da ayrı bir önem taşımaktadır. Tamamı Türkmenlerden oluşan Irak'ın en büyük ilçesi Telafer'i barındırması, vilayet geneline yayılmış yaklaşık 400.000 civarındaki Türkmen nüfusu, Irak Kürtleri ile Suriye Kürtlüğü arasında tampon bölge oluşturması gibi faktörler Musul'un Türkiye açısından stratejik önemini arttırmaktadır. Bu nedenlerle, Musul ayrı bir değerlendirmeye tabi tutulmayı hak etmektedir.

6.1. Musul'da 7 Mart Parlamento Seçimine Giden Süreç

Amerikan ordusu Musul'u, Irak işgali sırasında 11 Nisan 2003 tarihinde herhangi bir direnişle karşılaşmadan teslim almıştı. Amerikan kuvvetleri şehre güneyden, Kürt peşmerge kuvvetleri de kuzey ve doğudan girmişti. Peşmerge, Amerikan'ın da desteği ile işgal sonrasında şehirde tüm kontrolü ele geçirmeye başlamıştı. Peşmergelerin bu dönemde halka yönelik uygulamaları Araplar arasında tepki uyandırıyor. Barzani liderliğindeki KDP bu dönemde vilayetin en güçlü aktörü konumuna gelmişti ve yerel otoritenin yaptığı bütün eylemlerden KDP sorumlu tutuluyordu. Bir Kürt komutanın ifadesine göre 2004 yılında Musul'daki askeri birliklerin %80'i Kürt askerlerden oluşuyordu.²⁵ Bu da yerel halk arasında genel olarak Kürtlere ve özelde KDP'ye ciddi bir tepkinin doğmasına neden olmuştu.²⁶

Bu süreç bazı Arap gurupların; ABD güçleri, peşmerge ve polis güçlerine karşı silahlanmasına yol açtı. Bu hareketlerin Musul'da taban

bulması hiç de zor olmadı. Baasçılar, Musul'un yoksul gençleri, İslamcılar ve Ortadoğu genelinden gelen gönüllü savaşçılar silahlı direnişin tabanını oluşturuyordu. ABD ve Kürt karşıtlığı temelinde birleşen gruplar 2004 sonrasında yavaş yavaş şehrin kontrolünü ele geçirmeye ve peşmergeleri öldürmeye başlamıştı. Bu dönemde hem Ninova vilayeti hem de merkez Musul ikiye bölünmüştü ve batı kısmını Araplar, doğu kısmını da Kürtler kontrol ediyordu.

Irak'ta ABD işgali sonrasında ilk seçimler 2005 yılının Ocak ayında gerçekleşmişti. Aynı gün içinde düzenlenen parlamento ve vilayet meclisi seçimlerini ülke genelinde olduğu gibi Musul'un çoğunluğunu oluşturan Sünni Araplar da boykot etmişti. Sünni Arapların bıraktığı boşluğu Musul'un ikinci büyük grubu Kürtler doldurmuş ve 41 kişilik Vilayet Meclisi'nde 31 sandalye elde etmişlerdi. 2007 sonrasında Amerika ve Irak merkezi hükümeti ülke genelinde güvenlik ve istikrarı sağlamaya yönelik operasyonlar düzenlemeye başlamıştı. Musul'da gerçekleştirilen operasyonlar sonrasında şehirdeki devlet kurumlarının etkinliği artmaya başlamıştı. Merkezi hükümetin Musul'da güvenliği sağlama çabalarının siyasi ortam üzerinde ciddi etkileri olmuştu. Bu durum Sünni Arapların enerjilerini politik sürece odaklamaları sonu-

cunu doğurdu.²⁷ Hadba Partisi bütün bu sürecin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştı. Musul'un tüm Sünni Arap güçleri, milliyetçilik ve Kürt karşıtlığı temelinde bir araya geldiler. İttifak 2007 yılında şekillenmeye başladı.

Musul'da yaklaşık 4 yıl boyunca Kürtlerin kontrolü ellerinde tuttukları dönem, 2009 yılında düzenlenen Vilayet Meclisi seçimleri ile sona ermişti. Daha önce seçimleri boykot eden Sünniler bu kez seçimlere katılmış ve valilik Kürtlere yakın Sünni Arap Dureyd Muhammed Kaşmula'dan, Arap milliyetçisi Etil Nuceyfi'ye geçmişti. Hadba Listesi 2009 yılında katıldığı bu ilk seçimlerde büyük başarı sağladı. Listenin lideri Etil Nuceyfi 262.500 oy ile Irak genelindeki tüm adaylardan fazla oy alarak Musul valiliği görevine hak kazandı. Hadba Listesi seçimlerde oyların %48.4'ünü almıştı. Daha önce 31 sandalyeye sahip olan Kürtlerin sandalye sayısı 12'ye düşmüş, Nuceyfi'nin başında olduğu Hadba Listesi ise toplam 37 sandalyenin 19'unu kazanarak kontrolü ele geçirmişti. (2005-2009 Vilayet Meclisi seçimleri sonuçlarını karşılaştırmalı olarak görmek için Tablo 1'e bakınız). Vilayetin idaresini ele alan Sünni Araplar ilk olarak peşmergeleri şehir merkezinden uzaklaştırarak kontrolün Irak ordusuna geçmesini sağladı. 2008 yılında yerel hükümet Kürt su-

Tablo – 16 Karşılaştırmalı Ninova Vilayet Meclisi Seçim Sonuçları (Ocak 2005-Ocak 2009)

Parti/Koalisyon	Toplam Oy		Oy Oranı		Sandalye	
	2005	2009	2005 (%)	2009 (%)	2005	2009
Hadba Listesi	0	435.595	0	48.4	0	19
Ninova Kardeşlik (Kürt) Listesi	109.295	273.458	65.9	25.5	31	12
İslam Devrimi Yüksek Konseyi	17.255	17.915	10.4		5	0
Irak İslami Partisi	7.065	60.191	4.2	6.7	2	3
Irak Türkmen Cephesi	2.294	27.864	1.8	2.8	0	0
Hristiyan Kotası: Ishtar	0	13.760	0	1,38	0	1
Şebek Kotası: Kusay Muhammed	0	12.949	0	1,30	0	1
Yezidi Kotası: Yezidi Hareketi	0	6.174	0	0,62	0	1

bayları Araplarla değiştirmeye başladı. Şehrin idaresinden üst düzeydeki tüm Kürtler uzaklaştırılmaya başlamıştı. Tartışmalı bölgeler temelinde yaşanan sorunlara Kürtlerin Musul'un idaresinden uzaklaştırılması eklenince Vilayet Meclisi seçimini takiben gerginlik yeniden, ancak bu sefer hedef ve faili değişerek, tırmanmaya başladı.

Merkezi hükümet ve ABD'nin bu süreçte bazı arabuluculuk girişimlerine rağmen taraflar arası gerginlik ve dolaylı çatışmalar sürmektedir. Kürtler açısından Musullu Sünni Arap milliyetçilerle sorunları o kadar derindir ki, Kerkük'ten KYB milletvekili olarak seçilen Necmettin Kerim ile seçimlerden hemen önce gerçekleştirdiğimiz mülakatta kendisi Musul'da terör olaylarının fazla olduğunu zira vilayetin "teröristler tarafından idare edildiği"ni ifade etmiştir.²⁸ Burada kastedilen Musul Valisi Etil Nuceyfi ve partisi Hadba Listesidir. Musul'daki tartışmaların merkezinde Kürtlerin Musul'un Akre, Şikan, Sincar, Tilkeyf ve Hamdaniye gibi bölgelerinin Bölgesel Kürt Yönetimi'ne bağlanması talebi yatmaktadır. Anılan bölgelerde Kürtlerin yanı sıra Yezidi, Şebek gibi azınlık toplumlarının çoğunluk oluşturduğu yerleşim birimleri yer almaktadır. Kürtler, Yezidi ve Şebek azınlıkların aslen Kürt olduğunu ve bu toplumların yaşadığı bölgelerin de kendilerine bağlanması gerektiği iddiasını gündeme getirmektedir. Musul merkezde kontrol Araplara geçmiş olsa

da tartışmalı bölgelerde Kürtlerin fiili hakimiyeti sürmektedir. Bu durum ve talepler Kürtler ile Sünni Araplar, bazı Yezidi ve Şebek kesimler arasında gerginliğe neden olmaktadır. Şu anda Nuceyfi grubu Kürtlerden Ninova Vilayeti'nin idari sınırlarını tanımasını ve güvenlik güçlerini Bölgesel Kürt Yönetimi sınırlarına çekmesini istemektedir. Kürtler ise bahsi geçen bölgeler üzerinde taleplerini gündeme getirmekte, tartışmalı bölgeler sorunu halledilmedikçe adım atmayacaklarını ve Nuceyfi yönetimine güvenmediklerini ifade etmektedir. Musul 7 Mart 2010 tarihinde gerçekleşen seçime işte bu gergin ortam altında girmiştir.

6.2. Musul'daki Seçim Sonuçlarının Farklı Gruplar Açısından Değerlendirilmesi

Musul'da toplam 1.702.000 kayıtlı seçmen bulunmaktadır. Musul'da seçime katılım oranı yüzde 66 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla yaklaşık 1.125.000 civarında Musullu 4 yıl boyunca vilayeti temsil edecek milletvekillerini seçmek üzere sandık başına gitmiştir. Her vilayette katılım oranlarına bağlı olarak bir milletvekili seçilebilmesi için gereken toplam oy sayısı belirlenmektedir. Musul'da yüzde 66'lık katılım çerçevesinde partilerin bir milletvekili çıkarması için gereken oy miktarı 34.025 olmuştur. Musul'da bu sayıyı toplam beş koalisyon aşabilmiştir. El İrakie (Hadba, bu listede içinde seçime katılmıştır) oyların yaklaşık

Tablo-17: Musul Vilayetindeki Oyların Parti/Listelere Göre Dağılımı

	Toplam Oyu	Oy Oranı (%)	Milletvekili Sayısı
El İrakie Listesi	59.3936	52,85	20
Kürdistan İttifakı Listesi	23.9109	21,27	8
Irak Ulusal Uzlaşısı (Tavafuk)	64.204	5,71	1
Irak'ın Birliği	53.897	4,80	1
Irak Ulusal İttifakı	38.693	3,44	1
Kanun Devleti Koalisyonu	17.475	1,55	0
Goran (Değişim Hareketi)	10.715	0,95	0

yüzde 53'ünü alarak 31 milletvekilliğinin (üç sandalye azınlık kotası olarak ayrılmaktadır) 20'sini kazanmıştır. İkinci sırada gelen Ninova Kardeşlik (Kürt) Listesi yüzde 21 oy oranı ile sekiz milletvekilliği kazanmıştır. Irak Ulusal Uzlaşısı (Tavafuk) ve Irak'ın Birliği 60.000'er civarında aldıkları oylar ile birer milletvekilliği kazanmıştır. Irak Ulusal İttifakı (Şii koalisyonu) ise 38.693 oy alarak vilayet barajını kıl payı geçmiş ve bir milletvekilliği kazanmıştır. Bunun yanı sıra Yezidiler, Şebekler ve Hıristiyan adaylar kendi aralarında baraj uygulamasına tabi olmadan yarışmış ve en fazla oyu alan azınlık adayları dört yıl süre ile Irak parlamentosunda görev yapma imkânına kavuşmuştur. Musul'da partilerin seçim performanslarına ilişkin detaylı bilgi tabloda verilmiştir.

Musul'da seçim sonuçlarının farklı gruplar açısından nasıl geliştiği ve bu sonuçların ne anlam ifade ettiğini değerlendirecek olursak karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

6.2.1. Sünniler

Musul'da Sünni Arap oyları; El Irakiye, Irak Ulusal Uzlaşısı (Tavafuk) ve Irak'ın Birliği listeleri arasında dağılmıştır. El Irakiye Listesi, Sünni Arapların, eski Baasçılar ve milliyetçi Arapların yanı sıra Irak Türkmen Cephesi'nin de katıldığı geniş katılımlı bir listedir. Listenin başbakan adayı Allavi, özellikle ülkenin orta kesimindeki milliyetçi Araplar ile Sünni Arap aşiretlerinin önemli bir kısmını yanına toplayan bir koalisyon oluşturmuştur.²⁹ Liste içinde Musul açısından en fazla önem taşıyan grup Musul Valisi Etil Nuceyfi ve kardeşi Usame Nuceyfi'nin liderliğini yaptığı Hadba Listesi'dir. Bu parti El Irakiye'nin Musul'da kazandığı 20 sandalyenin çoğunu tek başına almıştır. Hadba Listesi'nin lideri Usame Nuceyfi ise 274.741 oy alarak tek başına El Irakiye'nin Listesi'nin Musul'da aldığı toplam oyun %46'sını toplamıştır. Dolayısıyla Musul'da seçimin mutlak galibinin El Irakiye ve Nuceyfi grubu olduğunu belirtmek gerekir. Nuceyfi'nin aldığı oyun büyüklüğünün göstermek açısından El Irakiye'de ikinci sırada gelen adayın sadece 28.749 oy il seçildiğini vurgulamak gerekir. Ancak Sünni Arap oylarının Nu-

ceyfi üzerinde bu kadar yoğunlaşması ve diğer Sünni Arap adaylara dağılmamış olması Hadba açısından bir dezavantaj oluşturmuştur. Oyların Nuceyfi'de yoğunlaşması Liste içinde yer alan diğer parti adaylarının daha az sayıda oy ile meclise girmelerine imkan tanımıştır. Bu anlamda en karlı çıkan partilerden birinin Irak Türkmen Cephesi olduğunu belirtmek gerekir. Şöyle bir orantı kuracak olursak durum daha iyi anlaşılacaktır. Hadba Listesi adayları toplamda aldıkları yaklaşık 500.000 oy ile 15 civarında milletvekilliği kazanırken ITC toplamda 34.650 oy alarak üç milletvekilliği kazanmıştır. Yani ITC yaklaşık 10.000 oy ile bir milletvekili çıkarırken Hadba Listesi 30.000 oy ile bir milletvekili çıkarmış gibi bir durum oluşmuştur. Sünni Arap oyları diğer Sünni Arap adaylar arasında dengeli bir biçimde dağılmış olsaydı Hadba'nın El Irakiye Listesi içindeki milletvekili sayısı daha fazla olabilirdi. Sünni Arapların bundan sonraki seçimlerde bu hatayı tekrarlamayacaklarını düşünmek gerekmektedir.

Sünni Arap oylarını alan diğer iki liste Irak'ın Birliği ve Irak Ulusal Uzlaşısı'dır. Eski adı Tavafuk olan Irak Ulusal Uzlaşısı bir Sünni koalisyonudur. Koalisyon kendini laik olarak tanımlasa da en önemli ögesinin Irak İslami Partisi olması ve diğer üyelerinin de pek laik partiler olmaması nedeniyle bir İslamcı Sünni koalisyonu olarak kabul edilebilir.³⁰ Bu parti oyların yaklaşık yüzde 6'sını alarak bir milletvekilliği kazanmıştır. Diğer liste Irak'ın Birliği kendini mezhepçilikten uzak milliyetçi bir çizgide tanımlamaktadır. Yüzde 5'lik bir dilime ulaşan liste yine bir milletvekilliği kazanmıştır.

Musul'da Sünni Arap oylarının El Irakiye, Irak Ulusal Uzlaşısı ve Irak'ın Birliği arasındaki dağılımından şu sonuçlara ulaşılabilir. Musullu Sünni Araplar arasında milliyetçilik, Irak ve Musul'un bütünlüğü, Arapçılık fikriyatının güçlü olduğu görülmektedir. Siyasal tercihlerde Kürtlerin Musul'daki varlığından ve taleplerinden rahatsız olunmasının belirleyici unsurlardan olduğu söylenebilir. Zira Nuceyfi grubunun temel mücadele alanlarından biri Kürtlerin Musul'a yönelik taleplerine karşı olmalarıdır.

Yani Musul'un Sünni Arap kimliğinin korunması yönünde güçlü bir eğilim söz konusudur.

6.2.2. Kürtler

Musul Kardeşlik (Kürt) Listesi Başkanı Hasro Goran, Musul'daki sonuçlardan tatmin olduklarını söylese de 2009 Vilayet Meclisi seçiminden sonra Hadba Listesi'nin bir kez daha ezici bir çoğunlukla seçimi önde bitirmesi Musul'un Sünni Arap kimliğini ön plana çıkarmıştır. Kürtler Musul'da toplamda sekiz milletvekili çıkararak El İrakıye Listesi'nin gerisinde kalmıştır. Kürt partilerin kendi aralarındaki mücadeleye baktığımızda Kürdistan Demokratik Partisi'nin (KDP) Irak genelinde olduğu üzere diğer Kürt partilere karşı üstünlük sağladığı görülmüştür. Musul'da kazanılan sekiz milletvekilinin yedisini KDP alırken bir milletvekilliğini Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) almıştır.³¹ Bu arada Kürdistan İttifakı Listesi'nden seçilen 8 milletvekilinden 6'sının Yezidi kökenli olduğunu belirtmek gerekmektedir. Seçim öncesinde bölgede yapılan saha araştırması sırasında yapılan görüşmelerde belirtildiği üzere zaten beklenti KDP'nin Musul'da diğer Kürt partilere oranla güçlü olduğu yönünde idi.³² 2009 yılında gerçekleşen Bölgesel Kürt Yönetimi seçimlerinde büyük başarı kazanan Goran hareketi diğer vilayetlerde olduğu gibi Musul'da da başarılı olamamış ve milletvekilliği kazanamamıştır. Bu da Goran'ın Süleymaniye ile sınırlı, tüm Kürt bölgelerine yayılma potansiyeli olmayan bir muhalif hareket olduğu kanaatini güçlendirmiştir. Bunun yanı sıra Kürdistan İslami Birliği ve Kürdistan İslami Topluluğu gibi partilerin fazla oy alamaması Musullu Kürt seçmenlerin siyasal tercihlerinde İslamcı akımlardan ziyade ulusal meselelerin ön planda olduğunu göstermiştir.

Musullu Kürt seçmenin Kürdistan İttifakı'na yönelmesinde diğer bir faktör de Süleymaniye ve Kerkük'ten farklı olarak Musul'da aşiret yapılanmasının güçlü olmasıdır. Bu nedenle Süleymaniye ve Kerkük'te Kürt seçmenler hizmete, şeffaflığa da oy verebilirken Musul gibi bölgelerde küçük grup çıkarları ön planda olabilmektedir.³³ Gruplar mevcut çıkarlarını nasıl koruyacaklarının peşinde oldukları için hâkim partilere yani KDP ve KYB'ye yönelmektedir.

Bu arada Musul'daki tüm Kürtlerin Kürt partilerine oy vermediğini, bazılarının Araplara yakın olduklarını ifade etmek gerekir. Musul'un Zebari ve Surçi gibi önde gelen bazı Kürt aşiretleri tarihsel olarak KDP ile mesafeli olmaları nedeni ile Arapları desteklemektedir.³⁴ Hatta Hadba Listesi'nden Parlamento'ya giren isimler arasında Zebari aşiretinden kişiler bulunmaktadır. Musul'da yaşayan azınlıklar konusunda da benzer bir durumdan bahsedilebilir. Kürtler, Musul'da yaşayan Yezidi ve Şebek topluluklarının Kürt olduklarını iddia etmektedir. Yezidi ve Şebekler arasında bu düşünceye yakın olup Kürtlerle çalışanlar olduğu gibi, farklı bir toplum olduklarını savunarak Kürtlerin hakimiyet çabalarına karşı çıkanlar bulunmaktadır. Musul'un 1 Hıristiyan, 1 Yezidi ve 1 Şebek azınlık kotası için yarışan adayların temel ayrışım noktalarından biri Kürtlere karşı pozisyonlarıdır. Bu seçimlerde üç azınlık kotasının ikisini Kürtlere yakın isimler kazanmıştır. (Bu konuda daha detaylı değerlendirme azınlıklar başlığı altında yapılmıştır). Hatta Musul Kardeşlik (Kürt) Listesi Başkanı Hasan Goran, Kürdistan İttifakı Listesi'nin Musul vilayetinde on sandalye (sekizi Kürdistan İttifakı ikisi de azınlık kotası) kazandığını ifade etmiştir.³⁵

Tablo -18: Musul'da Kürt Partilerin Aldığı Oyların Dağılımı

	Kürdistan Demokratik Parti (KDP)	Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB)	Goran (Değişim) Hareketi	Kürdistan İslami Birliği	Kürdistan İslami Topluluğu
Toplam Oy	172.596	48.737	10.715	5.474	1.469
Milletvekili Sayısı	7	1	0	0	0

Kaynak: <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=6&id=174652>

6.2.3. Türkmenler

Musul'da seçim sonuçlarını Türkmenler açısından başarı olarak nitelemek mümkündür. Musul'da üçü Irak Türkmen Cephesi (ITC) bir tane de Irak Ulusal İttifakı'ndan olmak üzere toplam dört Türkmen, milletvekili olmaya hak kazanmıştır. Musul'da Türkmen adaylar altı ayrı listeden seçime katılmıştır. Bu listeler El Irakiye, Irak Ulusal İttifakı, Irak Uzlaşma Cephesi, Kanun Devleti Koalisyonu, Irak Adalet ve İnsaf Topluluğu ve Kürt İttifakı'dır. Bu ittifaklar içinde seçime katılan 14 Türkmen aday toplamda 68.438 oy almıştır.

Esasen Türkmenlerin Musul'daki oy potansiyeli düşünüldüğünde dört hatta beş milletvekili kazanma şansı zaten bulunmaktadır. Başarı, 2005 seçimlerinde üç (İzzettin Devle, Muhammed Emin Osman ve Taki Mevla) olan sayının dörde (İzzettin Devle, Nebil Harbo, Taki Mevla ve Müdrike Ahmet Muhammed) çıkmasıdır. Ancak esas değişim bu isimlerin seçime girdikleri partilerde yaşanmıştır. 2005 seçimlerinde seçilen Türkmen adaylardan İzzettin Devle ve Muhammed Emin Osman Irak Uzlaşma Cephesi'nden³⁶, Taki Mevla da Birleşik Irak İttifakı çatısı altında meclise girmeyi başarmıştı. 7 Mart 2010 seçiminde ise Musul'dan kazanan dört Türkmen milletvekilinden üçü (İzzettin Devle, Nebil Harbo ve Müdrike Ahmet Muhammed) ITC'den; Taki Mevla da Irak Ulusal İttifakı'ndan meclise girmiştir.

ITC'nin aldığı toplam oy sayısı 2005'ten bu yana düzenli olarak artış göstermektedir. İlk Vilayet Meclisi seçiminde 2.294 oy alan parti 2009 Vilayet Meclisi seçiminde bu rakamı 27.864'e yükseltmiştir. Son seçimde ITC'nin aldığı toplam oy 34.650'ye çıkmıştır. Ancak burada oy patlamasından ziyade çok ciddi bir seçim stratejisi zaferinden bahsetmek doğru olacaktır. Zira ITC 2009 Vilayet Meclisi seçimlerinde aldığı toplam oy sayısını 6787 adet artırmıştır. Bu artış ITC'nin Musul'da kazandığı milletvekili sayısını sıfırdan üçe çıkarmasını açıklamamaktadır. ITC bir önceki seçimlere hiçbir ittifaka katılmadan tek başına girmişti. Bu sefer, açıklanan kesin olmayan resmi sonuç-

lara göre seçimin galibi El Irakiye Listesi içinde seçime katılmıştır. El Irakiye genel seçimin galibi olmanın yanı sıra Musul'da da oyların yaklaşık yüzde 53'ünü alarak vilayetten seçilen 31 milletvekilliğinin 20'sini kazanmıştır. Her şeyden önce vilayetin en güçlü listesi içinde olmak ITC'ye avantaj sağlamıştır. Seçim sistemi gereği El Irakiye Listesi içinde sırayla en fazla oyu alan 20 aday Meclis'e girme şansına kavuşmaktadır. El Irakiye Listesi'nde, Sünni Arapların desteklediği Hadba Partisi bulunmaktadır. Vilayetin çoğunluğunu oluşturan Sünni Arapların oylarını Hadba içinde tek bir aday üzerinde toplamaları El Irakiye Listesi içinde ITC'nin adaylarını ön plana çıkarmıştır. Hadba'nın lideri Usame Nuceyfi tek başına 274.741 oy alarak Sünni Arap oyların büyük çoğunluğunu üzerinde toplamıştır. Bu nedenle diğer adayların seçilme barajı düşmüştür. ITC'nin adayları da 13.000-15.000 arası oylarla seçilme şansı yakalamıştır. Diğer bir seçim stratejisi başarısı kadın adaylarda sağlanmıştır. Yine seçim sistemi gereği Meclis'in yüzde 25'inin kadın olması gerekmektedir. Dolayısıyla her listede kadın adaylara belli bir kota ayrılmış durumdadır. Eğer bir liste dört milletvekilliği kazanmış ise bu dört adaydan biri bayan olmak zorundadır. Dolayısıyla bayanlar çok daha az sayıda oy ile meclise girebilmektedir. Musul'da El Irakiye Listesi 20 milletvekili çıkardığı için bunun beş tanesi bayan olmak zorundadır.³⁷ ITC'nin bayan aday Müdrike Ahmet Muhammed sadece 1.983 oy alarak Irak Meclisi'ne girmeye hak kazanmıştır. Bayan adayların kazanma şansının kolaylığını göstermesi açısından ITC'nin seçilemeyen erkek aday İbrahim Arafat'ın 4.462 oyla kaybettiğini belirtmek gerekir.

Farklı ittifaklar içinde seçime katılan Türkmen adayların toplamda aldığı 68.438 oyun partilere göre dağılımına bakarak Musul'daki Türkmenlerin siyasal eğilimlerine ilişkin de tespitler yapılabilir. Irak Adalet ve İnsaf Topluluğu ve Kürt İttifakı içinde katılan adaylar kayda değer oylar almamıştır. Irak Uzlaşma Cephesi'nden katılan Türkmen aday 3.352 oy almıştır. Uzlaşma Cephesi Sünni İslamcı bir koalisyon olarak bilinmektedir. Türkmen adayın aldığı düşük sayılabilecek

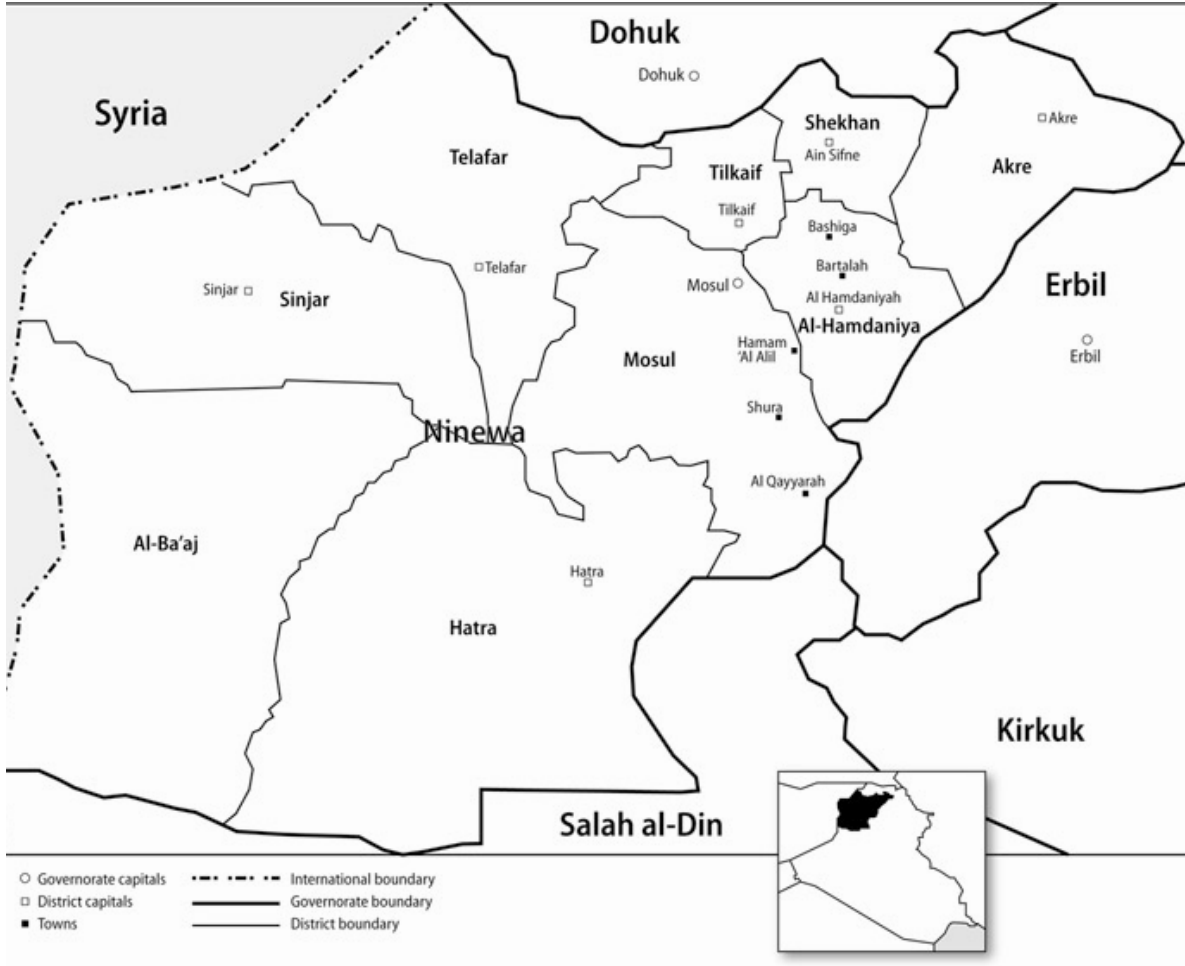
oy Musullu Türkmenler arasında İslamcı akımın geçmişe oranla zayıflama eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Türkmen adaylar arasında oy toplaması açısından El Irakiye dışında dikkat çeken, Irak Ulusal İttifakı içindeki adaylar olmuştur. Bu listedeki Türkmen adaylar toplamda 26.339 oy almıştır. Musul'da Şii seçmenin az olduğu ve bu nedenle büyük başarı kazanamayacakları biliniyordu. Ancak mevcut Şii seçmen potansiyeli etkin bir dağılım sergilemesi durumunda en az iki milletvekili çıkarma potansiyeline sahiptir. Bu arada Musul'daki Şii seçmen hakkında vurgulanması gereken konu, bu toplumun tamamının Türkmen olduğudur. Türkmen ilçesi Telafer'in yarısına yakını Şii Türkmen'dir. Bunun yanı sıra Musul merkezin yakınına dağılmış Karakoyun, Şirinhan gibi nahiyelerde de Şii Türkmenler yaşamaktadır.

Şii İttifakı, milletvekili çıkarmak için gereken vilayet barajını kıl payı geçerek bir milletvekili çıkarmıştır. Bu isim Türkmen aday Telaferli Şeyh Taki Mevla olmuştur. Daha önceki dönemde de milletvekilliği görevini yürüten ve Irak İslam Yüksek Konseyi'nin üst düzey isimlerinden olan Mevla büyük oranda Telafer'den aldığı oylarla milletvekili olmuştur. Esasen Şeyh Taki'nin aldığı oy 16.181'de kalarak vilayet barajının altında kalmış olsa da seçim sistemi gereği bir koalisyon vilayet barajını geçiyor ve bir milletvekili çıkarabilecek rakama ulaşıyorsa, o listede en fazla oyu alan aday aynı listedeki diğer adayların oylarını üstünde toplamaktadır. Dolayısıyla Şii partilerin seçim öncesi Musul'daki seçim stratejisi tamamen vilayet barajını geçebilme üzerine kurulmuştur. Bu nedenle fazla aday çıkarmaları bir dezavantaj yaratmamış, aksine, sanki tüm adaylar en fazla oyu alan aday (Taki Mevla) için çalışmış gibi bir durum oluşmuştur.

Bu sonuçların Musullu Şii Türkmenler açısından ortaya çıkardığı temel sonuç siyasal tercihlerde mezhepsel kimliklerinin ağır bastığıdır. İki temel gösterge bu yoruma neden olmaktadır. İlk gösterge Musullu Şii Türkmenlerin, Türkmen kimliğine vurgu yapan ITC'nin Şii

adayına fazla ilgi göstermemiş olmasıdır. İkincisi, Şii Türkmenler Irak'ın iki büyük Şii koalisyonu arasında Başbakan Maliki'nin Iraklılık ve milliyetçiliğe daha fazla vurgu yapan Kanun Devleti Koalisyonu yerine daha "mezhepçi" olarak bilinen Irak Ulusal İttifakı'na yönelmiş olmasıdır. Bu durumun açıklaması ise şu şekilde yapılabilir. Irak'ın genelinde olduğu üzere Musul'da da kimlik tanımlamaları daha çok mezhepler üzerinden yapılmaktadır. Musullu Şii Türkmenler de bölgede Türkmen oldukları için değil Şii oldukları için baskıya maruz kalmaktadır. El Kaide terör örgütünün Musul'da gerçekleştirdiği büyük çaplı intihar saldırılarından birçoğu Şii Türkmenlerin yaşadığı yerlere düzenlenmiştir. El Kaide'nin saldırılarında bu köyleri seçmesinin nedeni Türkmen olmaları değil Şii olmalarıdır. Dolayısıyla saldırılar buradaki halkın mezhepsel kimliğini körükleyen, mezhepsel kutuplaşmayı artıran ve Şii kimliklerini hatırlatan saldırılardır. Örneğin Telafer nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan Şii Türkmenler 60 km uzaklıktaki Musul merkeze seyahat edememektedir. Seyahat edenler ise El Kaide tarafından öldürülmektedir.³⁸ Bütün bu etkenler Musullu Şii Türkmenlerin mezhepsel kimliklerini şu aşamada ön planda tutmaları sonucunu doğurmaktadır. Ancak seçimle doğrudan bağlantılı olmamakla birlikte, daha önce bölgeye gerçekleştirdiğimiz birkaç alan araştırmasında tespit ettiğimiz bir konu bu sürecin değiştirilebilir olduğu ve özellikle Türkiye'nin bir çekim merkezi olması açısından ciddi bir potansiyele sahip olduğudur. Bu noktada da Türkiye ve ITC'nin mezhepsel ayırım gözetmeksizin, Türkmenlere yönelik tüm saldırılarda Irak devletinden de önce yardım elini uzatması önemli bir faktördür. Bahsedilen saldırılarda Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu'nun çabaları ile yaralıların Türkiye'ye taşınması son derece olumlu etkiler bırakmıştır. Dolayısıyla Şii Türkmenlerin genelinin; hem etnik ve ortak dil bağından kaynaklanan hem de yapılan yardımların bir sonucu olarak Türkiye'ye karşı derin bir sempati besledikleri görülmüştür. Ancak bu sempatinin henüz siyasal tercihi belirleyecek boyuta ulaşmadığı da seçim sonuçlarından anlaşılmaktadır.

6.2.4. Azınlıklar

2009 yılında kabul edilen yeni seçim yasasında yapılan düzenleme ile parlamentoda azınlıklara beşi Hıristiyan, biri Şebek, biri Yezidi ve biri de Mendian olmak üzere toplamda sekiz kişilik kota ayrılmıştır. Bu kotaların üçü Musul içindir. Bunların biri Hıristiyan, biri Yezidi ve biri Şebek kotasıdır.

Musul'daki azınlık kontenjanından seçilecek isimler konusundaki temel mücadele bu kişilerin Kürtlere yakın mı yoksa Kürtlerin Musul'daki azınlıklar konusundaki iddialarına karşı duruş sergileyen isimlerden mi seçileceği yönünde olmuştur. Kürtler, Musul'da yaşayan Yezidi ve Şebek toplumlarının aslen Kürt olduğunu iddia etmektedir. Bu toplumlar içinde kendini Kürt olarak tanımlayanlar olmakla birlikte, farklı dil ve kültüre sahip ayrı bir toplum olduklarını ifade edenler de bulunmaktadır.³⁹ Musul'da Şebek toplumunun önde gelen isimlerinden olan ve bir önceki dönem Şii İttifakından meclise giren Dr. Hunain Al-Kaddo, Şebeklerin ayrı bir toplum olduğunu iddia eden ve Kürt karşıtı söylemiyle öne çıkan bir siyasetçi idi. 7 Mart seçiminde Musul'da Şebek kotası için girilen yarış, Hunain Kaddo ile Kürdistan İttifakı Listesi'nin adayı KDP'li Heval Muhammed Cemşid arasında geçmiştir. Kaddo bu yarışta az farkla da olsa geride kalmış ve Kürdistan İttifakı'nın adayı 11.755 oy alarak Şebek kotasından meclise girmeye hak kazanmıştır.⁴⁰ Böylece Musul'da Kürt karşıtı duruşuyla bilinen Kaddo, Kürdistan İttifakının Şebek adayı ile yer değiştirmiştir.

Irak genelindeki beş kişilik Hıristiyan kotası için Yunadim Kana liderliğindeki Rafidain Listesi ve Sarkis Aghajan önderliğinde Asuri Keldani Listesi öne çıkmıştır. Birinci liste beş kişilik kotaların üçünü, ikinci liste ise ikisini kazanmıştır. Musul'daki bir kişilik Hıristiyan kotası yarışını ise Asuri Keldani Listesi'nin adayı Halis İsoh 21.882 oy alarak önde tamamlamıştır. Her iki Hıristiyan Listesi de Kürtlerle genel olarak iyi ilişkilere sahip partilerdir. Kürdistan İttifakı Musul'da sekiz sandalye kazanmış olmasına rağmen Hıristiyan ve Şebek milletvekillerinin de Kürdistan İttifakı'na yakın isimlerden seçil-

miş olması nedeniyle Musul'da toplamda on sandalye kazandıkları iddiasını gündeme getirmektedir.⁴¹ Buna karşılık Musul'da Yezidiler için ayrılan kontenjanı, "Yezidilerin aslen Kürt oldukları" iddiasını reddeden ve Kürtlere mesafeli yaklaşan Emin Ferhan Cico, 10.179 oy alarak kazanmıştır.⁴² Sonuç olarak Musul'daki azınlık kotaları için Kürtlerin başarılı bir sınav verdiği, üç kişilik kontenjandan ikisinin Kürtlere yakın isimlerden seçildiğini söylemek mümkündür.

6.2.5. Seçim Sonrası Musul

Musul, halen seçim sonrası dönemde siyasi gerginlik ve çatışma yaşanma olasılığı en yüksek vilayetlerden biridir. Sünni Arapların kazandığı zafer Kürtleri rahatsız edecektir. Burada önemli husus Kürtlerin Musul'daki seçim sonuçlarını kabullenip kabullenmeyeceğidir. İlk aşamada Kürtler Musul'daki seçim sonuçlarına itiraz etmiştir. Kürdistan İttifakı Listesi Musul'daki oyların tekrar sayılması için resmi bir beyanname yayınlamış ve sayım sırasında El İrakıye Listesi'nin seçimlere müdahale ettiğini iddia etmiştir.⁴³ Buna karşılık Nuceyfi grubu da Kürtlerin seçim sonuçlarını kabul etmemesi durumunda Musul'da kan dökülebileceği tehdidinde bulunmuştur. Dolayısıyla Musul'da seçim sonrası çatışma ortamının nasıl evrileceği Kürtlerin seçim sonuçlarını kabullenip kabullenmeyeceği ile doğrudan bağlantılı olacaktır.

Orta ve uzun vadede ise Nuceyfilerin zaferi Musul'da son derece güçlü olan Sünni Arap direnişini biraz daha "sakinleştirebilir". Bunun yanı sıra Sünni Araplar ile Kürtler arası ilişkilerin seyrini belirleyecek konulardan biri hükümeti kurma sürecinin nasıl sonuçlanacağıdır. El İrakıye Listesi'nin beklenenin üzerinde bir başarı kazanarak seçimi önde tamamlamasıyla hareketin başbakan adayı Allavi liderliğinde bir hükümet kurulup kurulamayacağı tartışılmaya başlanmıştır. Bu çok zor bir süreç olsa da matematiksel olarak Şii partilerin dışarıda tutulup El İrakıye liderliğinde bir koalisyon hükümeti kurulması mümkündür. Hatta buna Irak Ulusal İttifakı'nın dahil olması ihtimal dahilindedir. Ancak böyle bir hükümetin kurula-

bilmesi açısından Kürtler kritik öneme sahip olacaktır. Kürtlerin içinde olmayacağı bir senaryonun gerçekleşmesi zor gözükmemektedir. Bu durumda El Irakiye ile Kürtler arasında bir yakınlaşmanın başlaması gerekmektedir. Al-lavi, Talabani'nin cumhurbaşkanlığını desteklediğini ifade ederek ilk yakınlaşma sinyalini vermiştir. Bunu, Irakiye Listesi Üyesi Abdulkerim Samerrayı'nın, "Kürtler'in Irak'ta önemli bir yeri oldukları ve Irak'ta Kürtler'e de önemli yer verilmesi gerektiğini" belirten açıklaması takip etmiştir. Hükümeti kurma adına yapılmış olması muhtemel bu yakınlaşma çabaları önündeki en büyük engel ise El Irakiye Listesi içinde yer alan Musul'da Kürtlerle neredeyse "kan davası"na dönüşen bir mücadele yürüten Hadba Listesi'nin varlığıdır. Hadba Listesi ile Kürtlerin aynı hükümet içinde bir arada görev alması zor gözükmemektedir. KDP Süleymaniye Milletvekili Mahmud Osman da, genel seçimlerin galibi Eyad Allavi başkanlığındaki El Irakiye Listesi ile Kürdistan İttifak Listesi arasında bir koalisyona gidilmesinin çok güç olduğunu, zira El Irakiye Listesi'nde yer alan bazı siyasi gruplarla, Kürtler arasında sorunlar olduğunu, bunun da iki liste arasında bir yakınlaşmanın olmasını engellediğini kaydetmiştir.⁴⁴ Ancak bu konuda da önemli bir gelişme yaşanmış ve seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra ABD'nin Irak Büyükelçiliğinin öncülüğünde İstanbul'da Hadba Listesi ve Musul Kardeşlik (Kürt) Listesi bir araya getirilerek sorunlarını çözmesi yönünde arabuluculuk girişimleri yürütülmüştür.⁴⁵ Dış dinamiklerin de desteği ile içinde Kürdistan İttifakı'nın yer aldığı El Irakiye liderliğinde bir hükümet kurulursa, Musul'u nispeten sakin bir dönemin beklediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak tüm çabalara rağmen, Irak'ın iç dinamikleri dikkate alındığında böyle bir hükümetin kurulabilmesinin düşük olasılık olduğunu belirtmek gerekmektedir.

7. Kritik Bölgeler Açısından Seçim Değerlendirmesi: Kerkük

Seçimin tartışmalı bölgelerinden birisi de Kerkük olmuştur. Musul gibi seçim öncesinde gergin ve olaylı günler yaşayan Kerkük'te se-

çim sonuçları hiç de Kürt grupların beklediği gibi çıkmamıştır. Seçim öncesinde Kerkük'te yaptığımız görüşmelerde Kürt partilerinin önde gelenlerinin bu şehirde en az yedi milletvekili kazanmayı beklediklerini görmüştük. Bazı siyasetçiler ise bu sayısı sekize kadar çıkartmaktaydı. Ancak seçimin sonucunda Irakiye Listesi'nin Kerkük'te birinci gelmesi ve şehirdeki milletvekillerinin 6-6 eşit olarak dağılması Kürt gruplar açısından şok etkisi yaratmıştır. Seçim sonrası açıklamalarda Kürtlerin üzerinde durduğu temel konulardan birisi Kerkük'te seçim hilesi yapıldığıdır. Özellikle Havice bölgesinde çok sayıda ihlal ve hilenin yapıldığını ileri süren Kürt yetkililer bazı bölgelerde oyların iptal edilmesi için girişimlerde bulunmuştur.⁴⁶ Ancak seçime ilişkin ayrıntılı değerlendirmeler ve bilgilerin yer aldığı Kürt basınında Kerkük'teki seçim sonucuna ilişkin bilgi ve değerlendirmelerin sadece ihlal iddialarıyla sınırlı kalmış olması aslında seçimin sonucundaki hayal kırıklığının bir göstergesi olarak nitelendirilebilir. Çünkü son yedi yıldır demografik yapısı değiştirildiği açıkça bilinen bir şehirde büyük bir avantaj sağladığı düşünülen Kürt grupların Irakiye'nin ardında kalması sadece seçim sistemiyle açıklanacak bir olgu gibi görünmemektedir. Kerkük'ün bazı bölgelerinde yoğunlaşan Kürt nüfusun bir kısmının sandığa gitmediği görülmektedir. Bunun muhtemelen en önemli nedenlerinden birisi Kerkük'e iş, ev ve daha iyi bir yaşam vaadiyle getirilen binlerce insanın beklentilerinin karşılanamamış olması nedeniyle sandığa gitmemeleridir. Aslında Kerkük'teki seçim sonuçları iki açıdan değerlendirilmelidir. Hukuki açıdan bakıldığında, seçim yasasının 6. Maddesi gereği bu seçimdeki verilerin (yani seçmen kütüklerinin) gelecekteki başka seçimler için bir kanıt teşkil etmeyeceği belirtilmelidir. Siyasi olarak bakıldığında ise şehirde Arap-Türkmen koalisyonu olarak adlandırılacak Irakiye bileşenleri Kürt partilerine karşı galip gelmiştir. Kerkük'teki politik ve psikolojik atmosferi yakından etkileyecek bu gelişme önümüzdeki dönemde şehrin yönetimine ilişkin yapılacak olan düzenlemelerde etki yaratabilecektir. Daha da önemlisi, Kerkük'ü kuzeydeki bölgesel yönetime bağlama iddiasının bu seçim sonuçlarından

büyük bir darbe aldığı söylenebilir. Yukarıda belirtildiği gibi bu seçimle bundan sonraki seçimler arasında hukuki bir bağ bulunmamasına rağmen şehirdeki oy toplamlarına bakıldığında bütün Kürt partilerinin toplamda aldığı oyların Kürt olmayan partilerden az olması, şehirde bir grubun çoğunluk sağladığına ilişkin iddiaları zayıflatmıştır. Özetle, seçim Kürt grupların Kerkük'teki iddialarının gerçekçi olmadığını bir kez daha göstermiştir. Bu anlamda bakıldığında seçimin Kürtler açısından en sıkıntılı yanı Kerkük'teki sonuçlar olmuştur. Ayrıca ileride de ele alınacağı gibi, seçimden en güçlü çıkan partilerin Irak'ta güçlü bir merkezîyetçiliği savunan partiler olması da, seçim sonrasındaki siyasal atmosferin Kerkük'ün kuzeye bağlanması umutlarını sona erdireceği söylenebilir.

Kerkük'ün Kürt bölgesine bağlanması yönünde 140. Maddenin uygulanmasında ısrarcı olan Kürt partileri Musul konusunda da aynı politikaları benimsemektedirler. Kürt tarafına göre Musul'daki temel sorun Kürtlerin vilayet üzerindeki tarihi hak iddialarının tanınması ve toprak sorunudur. Vilayet sınırları içinde yer alan Kürt yerleşim birimlerinin Kürt bölgesine bağlanması ve peşmergelerin Musul'daki varlığını sürdürmeleri talep edilirken Hadba listesi tüm bu taleplere karşı çıkmakta ve Musul'un vilayet sınırlarının korunması ve peşmerge güçlerinin Musul'daki varlığının sonlandırılması yönünde bir politika yürütmektedir.

Dolayısıyla 7 Mart seçimlerinin ardından Kürt partilerinin 140. Maddenin uygulanması, statüsü tartışmalı olan toprakların Kürt bölgesine bağlanması, petrol yasasında Bölgesel Yönetim'e ayrıcalıklar tanınması, peşmergelerin statüsü ve Cumhurbaşkanlığına Talabani'nin seçilmesi gibi konularda farklı bir strateji uygulamak zorunda kalacağı öngörülmektedir. Cumhurbaşkanlığına Talabani'nin getirilmesi konusunda özellikle Şii partileri arasında görüş birliği bulunmasına karşın diğer konularda hem Irakîye listesi hem de Hukuk Devleti listesinin açık muhalefeti sürmektedir. Son seçim sonuçlarının ardından özellikle Kerkük'ün Kürt bölgesine bağlanması talebinin, kurulacak yeni

hükümet tarafından kabul görmesi oldukça zorlaşmıştır. Aynı durum diğer tartışmalı bölgeler için de geçerlidir. Bu yüzden seçim sonuçlarının ardından şayet Kürt partileri kurulacak hükümetin bir parçası olduktan sonra ön şartlarında diretilirse, Irak'ta Erbil-Bağdat ilişkilerinde yeni tartışmaların ve sorunların gündeme gelmesi kuvvetle muhtemeldir. Sorunların uzlaşma yoluyla çözülememesi halinde, güç politikalarına başvurulması kaçınılmaz olabilir.

8. Hükümet Senaryoları

Seçim sonuçlarına göre oluşacak hükümet senaryoları için değişik kombinasyonlardan bahsedilmekte ve farklı başbakan adaylarının isimleri öne sürülmektedir. Seçimden önce ülke genelinde başbakanlık için dört isim konuşulmaktaydı. Bunlar Irakîye'nin adayı İyad Allavi, KDK'nin adayı Nuri Maliki, IUİ'den ise İbrahim Caferi ve Adil Abdülmehdi'ydî. Ancak seçim sonuçları bu dört adayın seçilmesi için koşulları zorlaştırmış, özellikle Şiiler arasında yeni adayların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Birçok değerlendirmede hükümet kurma çalışmaları başbakanlık mücadelesine indirgenmektedir. Ancak seçim sonuçlarının yarattığı tablo aslında hükümet kurma çalışmalarının ve kurulacak hükümetin bileşiminin 3 ayrı senaryoda ele alınması gerektiğini göstermektedir: Bu senaryolar şöyle sıralanabilir: Mevcut durumun devamı senaryosu, iktidarın el değiştirmesi senaryosu ve felaket senaryosu.

8.1. Mevcut Durumun Devamı Senaryosu ve Bu Çerçeve Kurulabilecek Hükümetler

Bu senaryo asıl olarak Irak'ta iktidar ilişkilerinin değişmediği durumu öngörmektedir. İşgalden sonra Irak siyasal hayatını domine eden İslamcı Şii Araplar ile Kürtler arasındaki ittifak yeniden hükümet kurabilecek durumdadır. Bir kere, iki büyük Şii Arap listesinin toplam milletvekili sayısı, hükümet yeter sayısından sadece dört sandalye eksiktir. Yani sadece iki listenin kendi aralarında anlaşmaları ve yanlarına bazı küçük oluşumları (IUC veya IB gibi) almaları durumunda dahi hükümeti kurmaları

mümkündür. Ancak Irak'taki istikrarsız parlamentaryer yapı ve kilit konularda partiler arasındaki anlaşmazlıklar dikkate alındığında bu tür bir hükümet tercih edilmeyecektir. Bu nedenle, büyük Şii ittifaklarının yapabilecekleri olası ittifaka Kürtleri de dâhil etmesi kaçınılmaz hala gelmektedir. Bu durumda kendi aralarında anlaşmaları durumunda KDK, IUI ve KİL'in gireceği bir hükümetin 202 milletvekiline ulaşması mümkündür. Her ne kadar Kürtlerin Bağdat'taki temsil rolünü üstlenen KİL'in milletvekili sayısı azalsa da KİL'in dahil olacağı bir hükümeti KİB, KİH ve hatta Goran hareketinin içeriden ya da dışarıdan destekleyebileceği söylenebilir. Seçim öncesi bir araya gelemeyen Kürt gruplarının seçim sonrasında bu konuda yoğun çabalar yürüttüğü görülmektedir. Bu çerçevede hükümetin kurulmasında kilit rolü elden bırakmak istemeyen Kürtlerin bir yandan seçimi önde bitiren listelerle görüşme yaparken diğer yandan da birlik görüntüsü çizmek için kendi aralarında bir araya geldiği vakıadır.⁴⁷ Böylece hükümetin doğrudan ya da dolaylı destekçilerinin sayısı 215 civarında olacaktır. Bu, hükümetin kısa vadede kurulabilmesi için yeterli görünmektedir. Ancak nitelikli çoğunluk kararı gerektiren durumlarda (325 milletvekili olan parlamentoda bu rakam 217 olmaktadır) zaman zaman sıkıntı yaratabilecek bu rakamın IUC veya IB'nin de hükümete dahil olmasıyla çözülmesi ihtimali bulunmaktadır. Matematiksel olarak tüm bunlar mümkün olmasına rağmen iki büyük Şii listesi de Sünni Arapların en azından bir kısmını dışlamak istemeyecektir. Bazıları IUC'nin Sünni Arapları temsilen hükümette bulunmasını yeterli bulurken, bunun gerçekçi bir temsil olmadığı ortadadır. Bu nedenle, iki büyük Şii Arap listesi Irakıye'nin içinden anlaşabilecekleri ve görece olarak ılımlı isim ve grupları yanlarına çekerek hükümete dâhil etmeye çalışabilirler.

Böylece eski durumu devam ettiren bir hükümet kurulacak olursa bu halde hükümetin oluşumunun şu parti/listelerden ibaret olması mümkündür: KDK, IUI, KİL, IUC, IB ve Irakıye'den kopan bazı gruplar. Bu tür bir senaryonun hâkim gruplar açısından en avantaj-

lı yanları şunlar olacaktır: Şiiler Irak'ta siyasi ağırlığını sürdürecektir, Şii Araplar arasındaki güç dengesi devam edecektir, Kürtler küstürülmemiş ve Sünni Arap aşiretleri-milliyetçiler koalisyonuna karşı denge rolü üstlenmeye devam etmiş olacaktır; seçimdeki başarısızlık hükümet kurma sürecindeki manevralarla kapatılacaktır. Bu senaryoda başbakanın belirlenmesinde en kilit rolü Sadr Hareketi ve Dava Partisi oynayacaktır. Dava Partisi tüm engellemelere ve sorunlara rağmen Maliki'nin parti içindeki gücü nedeniyle Maliki'ye desteğini sürdürmektedir. Sadr Hareketi'nin ise birinci tercihinin Maliki olmadığı açıktır. Ancak, tutuklu Sadr-çıların serbest bırakılması ve önemli bakanlıkların kendilerine verilmesi gibi hallerde onlar da son çare olarak Maliki'ye destek verebilirler. Çünkü seçim sonuçlarının da gösterdiği gibi Sadr Hareketi artık ne zaman ne yapacağı bilinmeyen bir sokak hareketi olmaktan çıkmıştır. Artık diğerleri arasında küçük ortak olarak değil, Şii Araplar arasında ikinci güç olarak daha akılcı ve temkinli bir politika izleyecek hale gelecektir. Bu durum Sadrcılara iktidarı Şiilerin elinde tutma sorumluluğunu da yüklemektedir. Bu nedenle Sadrcılar iktidarın el değiştirdiği bir duruma sürüklenmektense çeşitli denge mekanizmalarıyla kontrol edebilecekleri bir Şii hükümetinin içinde olmayı muhalefette kalarak güçlenmeye tercih edebilirler.

Bu senaryonun en zorlu yanı ise eski düzenin korunması halinde sistem dışı kalacaklarını hisseden Sünni Arap aşiretleri-milliyetçiler koalisyonunun siyasi tavırları ile bunlara yakınlık duyan silahlı grupların bu sürece yanıtları olacaktır. Seçimin hemen ardından Irak'ta yükselmeye başlayan şiddet dalgası aslında Sünni Arap aşiretleri-milliyetçiler koalisyonunun sistemden dışlanması halinde neler olabileceğine dair işaretler vermektedir. Birçoğu El Kaide'ye ithaf edilen saldırıların kimler tarafından gerçekleştirildiği belirsiz olmakla birlikte hedefler dikkatle incelendiğinde bazı saptamalar yapmak mümkün hale gelmektedir. Seçim sonuçlarının ilan edildiği gün Halis'te gerçekleşen saldırı bu yöndeki ilk işaretlerden birisidir. Girişçikası son derece sıkı denetlenen bir kasaba

olan Halis, Sünni denizi içinde Şii adası gibidir. Öte yandan seçimin sonuçlarının ilan edilmesinden kısa bir süre sonra Anbar ve Bağdat'ta gerçekleşen saldırılar ya hükümetle yakın işbirliği yapan Sünni aşiretlere (ve onların uzantısı olan silahlı gruplara) ya da hükümetin kurulmasında etkin rol oynadığı düşünülen ülkelerin büyükelçiliklerine yöneltilmiştir. Bu örneklerin de gösterdiği gibi ABD tarafından çeşitli ikna yolları kullanılarak sisteme entegre edilmeye çalışılan aşiretler ve milliyetçi grupların seçimi birinci olarak bitirmelerine rağmen sistemden dışlanmaları bunlar için büyük bir hayal kırıklığı yaratabilir. Bu hayal kırıklığı Aralık 2005 seçiminin hemen ardından gelen siyasi atmosfere çok benzer bir duruma çıkarabilir. Bu durumun oluşması halinde ülkede 2005 seçiminin yarattığı bir çatışma ortamının yeniden doğması olasılığı küçümsenmemelidir.

8.2. İktidarın El Değiştirmesi Senaryosu

Seçimi birinci sırada tamamlayan Irakîye'nin hükümet kurmasının diğer gruplar tarafından iktidarın el değiştirmesi olarak algılandığını daha önce belirtmiştik. Gerek Kürt gruplar olsun gerek büyük Şii Arap ittifakları olsun temel bileşenleri işgalden sonra sistemin dışında bırakmak istediği gruplar olan Irakîye'nin liderliğinde bir koalisyonun liderliğinde hükümete girmekte zorlanacaklardır. Bu noktada şu ayırımın altının çizilmesi gerekmektedir. Esas itibarıyla KİL, İYK ve Fazilet Partisi'nin Allavi'nin kişiliğine itirazı olduğu söylenemez. Tersine uygun koalisyonların kurulması du-

rumunda Maliki ya da benzer bir güç tabanına sahip bir Şii lider yerine geçmişten beri iyi ilişkiler içinde oldukları ve kişiliğiyle sorun yaşamadıkları Allavi'yi tercih edebilirler. Ancak, gerek Dava Partisi gerek Sadr Hareketi'nin ülke genelindeki liderlik ve iktidar değişimi gibi iki temel faktör nedeniyle Allavi'nin başbakanlığına soğuk bakması beklenebilir. Fakat asıl itibarıyla Irakîye'nin kuracağı hükümetlerde sorun Allavi'nin kişiliği, siyasi görüşü ya da başbakanlığı olmayacaktır. Asıl sorunun birinci parçası Irakîye'yi oluşturan grupların orta ve kuzey Irak'ta Kürtlerle, Bağdat, Diyala ve Babil gibi vilayetlerle de büyük Şii ittifaklarıyla yaşadığı doğrudan çatışma gibi görünmektedir. Bu çatışmalar, geçmişte kalmış ve tekrarlanmayacak silahlı mücadeleler değildir. Bugün, Musul, Bağdat ve Diyala'da sorunlar ve çatışma durumları hala çok sıcaktır. Dahası, sadece Kürtler değil büyük Şii Arap listelerine destek veren siyasi grupların büyük bir kısmı da Irakîye'nin iktidara gelmesini eski rejimin unsurlarının yeniden güçlenmesi olarak algıladıkları için iktidarı kendi elleriyle teslim etmeyeceklerdir. Bununla birlikte, Irak'taki kaygan siyasi zemin her türlü hükümet senaryosunu değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. İktidarın el değiştirdiği ve Irakîye'nin yönlendirdiği bir koalisyon hükümetinin doğması için şu şartlardan bazılarının doğması gerekmektedir:

-İki büyük Şii Arap listesi arasındaki güç mücadelesi, onların diğer gruplarla güç mücadelesinin önünde geçmelidir. Yani Maliki'nin gücünü kontrol edemeyeceğini düşünen İUİ, Irakîye ile

Tablo 19: Mevcut Durumun Devamı Senaryosunda Olası Hükümetler ve Başbakan Adayları

Hükümeti Kuracak Gruplar	Partiler	Başbakan	Milletvekili Sayısı
Şii Listeleri+ KİL	Dava, Sadr Har., İYK, Fazilet, KDP, KYB,	Maliki/Caferi Sadr	202
Şii Listeleri+KİL+Küçük Arap Partileri	Dava, Sadr Har., İYK, Fazilet, KDP, KYB, IUC, IB	Maliki/Caferi Sadr	212
Şii Listeleri+KİL+Küçük Arap Partileri+ Küçük Kürt Partileri	Dava, Sadr Har., İYK, Fazilet, KDP, KYB, IUC, IB, KİB, KİH.	Maliki/Caferi Sadr	226

işbirliği yaparak onu muhalefete itme ve böylece devlet imkânlarından uzaklaştırma yolunu tercih etmelidir. Dava Partisi, diğer Şii partilerle ittifak kurmasının imkânsız olduğuna veya bu ittifakı kurarsa çok büyük bir zarara uğrayacağına inanmalıdır.

-Kürtler, Maliki ve Şiilerden umudunu keserek Irakiye ile başa çıkmanın yolunun onun içindeki bazı unsurları törpülemekten geçtiğine inanmalı ve işbirliği yoluyla sorunları çözmeyi seçmelidir.

Yukarıdaki şartlara bağlı olarak Irakiye'nin liderliğinde değişik tip ve büyüklükte hükümetler kurulabilir. Bunlardan birincisi, Irakiye'nin IUİ'yi yanına alarak, KİL veya Kürtlerden destek bulmasıyla kurabileceği bir hükümettir. Buna IB ve IUC de eklenebilir. Ancak bu iki partinin sistem içindeki etkisi sınırlı olacaktır. Bu durumda Iyad Allavi'nin liderliğinde, ancak Irakiye'deki bazı keskin kanatların ittifaktan ayrıldığı bir hükümet kurulabilir. Irakiye'den ayrılanlarla birlikte bu hükümetin 210-220 civarında milletvekiline sahip olması beklenebilir. Ancak bu hükümetin en önemli özelliklerinden birisi istikrarsız olmasıdır. Özellikle, Irakiye'nin içinde yaşanacak kopuşların büyüklüğüne göre başlangıçta koalisyonun en büyük ortağı olarak işe başlayan Irakiye'nin bir süre sonra milletvekili sayısı olarak IUİ'nin gerisine düşmesi olasılığı bulunmaktadır. Bu durumda, hükümet başlangıçta iktidarın el değiştirmesi olarak görülürken bir süre sonra bu durum sadece başbakanın değişmesine ve Kürt-Şii ittifakının ülkeyi daha az bir oyla bile yönetmesine doğru evrilebilir. Ancak Parlamento'da güçlü bir muhalefetle karşılaşacak olan bu tür bir hükümetin uzun süreli olma şansı zayıftır.

İkinci şartın yerine gelmesi durumunda ise diğer Şii Arap ittifakı ve Kürtlere büyük tavizler vererek konumunu kaybetmek istemeyen Dava Partisi'nin Irak siyasetinde kendisini koyduğu yeri değiştirmek de dahil olmak üzere bir dizi önemli değişimle sonuçlanabilecek siyasi adımlar atmasıyla mümkün olabilir. Bu senaryoda Irakiye ile KDK'nın bir araya gelip hükümet

kurması ana eksenini oluşturmaktadır. İki partinin toplam sandalyesi (180) hükümet kurmaya yetmektedir. Ancak, tabanını genişletmek isteyen bu hükümetin IB, IUC veya diğer küçük Kürt partileri ile IUİ'den kopan bazı isimleri yanlarına çekmesi muhtemeldir. Bununla birlikte, matematiksel olarak en kolay senaryo bu olmasına rağmen konuyla ilgili kaynaklarda bu senaryo dikkate dahi alınmamaktadır. Bunun muhtemelen en önemli nedeni Maliki ile Allavi arasındaki liderlik mücadelesinin çok keskin olduğu ya da seçimden diğer Şii partilere göre güçlenerek çıkan Maliki'nin Allavi ile ittifak yapması halinde önümüzdeki dönemde bu gücünü kaybedeceğidir. Ancak, konuya daha derinlemesine bakıldığında bu ilişkiyi etkileyen başka faktörlerin de bulunduğu görülmektedir. Bir kere her iki liste de laikliği, merkezîyetçiliği ve milliyetçiliği ön plana çıkarmaktadır. Petrol yasası, Kerkük, federalizm gibi konularda birbirine yakın görüşlere sahiptir. Ancak, özellikle seçim öncesindeki son birkaç hafta içinde hükümetin eski Baasçıların seçime girmesini engellemesi ve her iki tarafta da birbirlerine duyulan yoğun güvensizlik bu senaryonun gerçekleşmesini güçleştirmektedir. Muhtemelen bu senaryonun gerçekleşme olasılığını etkileyecek olan faktör, Maliki'nin diğer Şii partilerden umudu tamamen kesmesi, Şii siyasetindeki konumunu yeniden tanımlamaya yönelik olarak keskin bir tavır alması, Irakiye'nin içindeki milliyetçi ve Baasçı kadroların geçmiş düşmanlıkları bir yana koymaya ikna olması ve seçim başarılarını mutlaka kapitalize etmek arzuları olabilir. Bu ittifakın doğması ve hükümeti kurması halinde başbakanlık için Allavi ile Maliki arasında dönüşümlü mekanizmalar geliştirilebilir. Ancak tekrar altı çizilmesi gerekirse, bu senaryoyu asıl yaratacak unsur iki büyük Şii Arap listesi içindeki güç mücadelesinin diğer tüm faktörlerin önüne geçmesidir.

Bu tür bir hükümetin kurulması halinde ülkenin kuzey ve güney kesimlerinde yeni sorunların baş göstermesi beklenmelidir. Merkezîyetçi ve milliyetçi eğilimin ağır basacağı bu tür bir hükümet özellikle kuzeydeki tartışmalı bölgeler ve Kerkük konularında merkezi hükümet ile

kuzeydeki bölgesel hükümet arasında ciddi sorunlar doğmasına neden olabilir. Öte yandan, Şii Arapların çoğunlukta yaşadığı vilayetlerde siyasetin doğası büyük ölçüde değişeceğinden ya Dava Partisi'nin kontrolü artacak ya da bu bölgedeki yerel teşkilatlanmalar daha ademi merkezîyetçi bir yapıya yönelmek isteyebilecektir. Ayrıca, Irak siyasetindeki yerini kaybetmeleri korkusu güneydeki bazı partilerin de siyasi faaliyetlerini silahlı eylemlerle desteklemesi sonucunu doğurabilir.

Üçüncü ve en zayıf olasılık ise Şiiler arasındaki güç mücadelesinden sonuç çıkmayacağı ve kendisini yükselen Irakiye gücüne karşı siyaseten korumakta zorlanacağını düşünen Kürtlerin Irakiye ile bazı noktalarda anlaşmaya vararak işbirliğine gitmesidir. Ancak, bu tür bir senaryoda sadece iki listenin sandalyeleri (134) yeterli olmayacaktır. Bu nedenle, ayrıca IB, IUC ve diğer Kürt partilerle birlikte (toplam 158'e ulaşır) Şii partilerin içinden bakanlık veya benzer avantajlarla çekilebilecek olan kişilerin bu gruba dahil edilmesiyle bir hükümet kurulabilir. Fakat bu ihtimal çok istikrarsız ve kırılabilir bir yapı üreteceğinden hükümet senaryoları içinde ancak marjinal olarak kalmaktadır.

8.3. Üçüncü Senaryo: Kaos Ortamı

Irak'ta hükümetin bir türlü kurulamaması, siyasi mekanizmaların işlememesi ve kurulan hükümetin halkın önemli bir kısmında meşruiyeti olmaması halinde ülkenin tekrar 2006-2007 yılları arasındaki şiddet sarmalına ve kaos ortamına sürüklenmesi olasılığı bulunmaktadır. Bu senaryo özellikle hükümet pazarlıkla-

rının uzaması, anayasal süreler içinde hükümetin bir türlü kurulamaması, bunun üzerine anayasanın çiğnenmesi ve bazı grupların yeni oluşan durumu kabul etmemesi halinde gündeme gelebilir. Mevcut durum itibarıyla sistemden dışlanmaya ve olan bitene en şiddetli itiraz etmeye yakın grup seçimin galibi olan Sünni Arap aşiretleri-milliyetçiler koalisyonu gibi görünmektedir. Seçimden önce başlayan ve Baas partisiyle ilişkisi olduğu iddiasıyla siyasetten men etme durumlarına seçimden sonra da devam edildiği görülmektedir. Hangi partilerden olduğu açıklanmasa da seçim sonuçları ilan edildikten sonra altı kişinin daha seçilemeyeceği açıklanmıştır.⁴⁸ Bunların dördünün Irakiye Listesi'nden olduğu ileri sürülmektedir. Bu nedenle, Irakiye'nin tümünden reddedildiği ve seçim başarısını kapitalize edemediği durumlarda kaos ortamının doğması ihtimali kuvvetlidir. Elbette, Irakiye'nin hükümette olmaması otomatik olarak şiddete sarılacağı anlamına gelmez. Belki de Irakiye güçlü ve sorumlu bir muhalefet anlayışı ile hükümetteki partileri köşeye sıkıştırmaya ve uzun vadede çok daha güçlü bir şekilde iktidara gelmeye yönelebilir. Ancak, Irak'taki demokrasi tecrübesi dikkate alındığında bu olasılığın zayıf olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Demokrasiye geçiş yapan ülkelerin aldığı yolu değerlendirirken kullanabileceğimiz iki temel yöntemden söz edebiliriz. Bunlardan birincisi demokratik bir sistemin altyapısını oluşturan kurumların oluşturulması ve işlerlik kazanmasıdır. Böylece demokrasinin prosedürel şart-

Tablo 20: İktidarın El Değiştirmesi Senaryosunda Olası Hükümetler ve Başbakan Adayları

Hükümeti Kuracak Gruplar	Partiler	Başbakan	Milletvekili Sayısı
Irakiye, IUİ, KİL (IB,IUC)	Irakiye, Sadr Har., İLYK, Fazilet, KDP, KYB, IUC, IB, KİB, KİH	Iyad Allavi	225-230
Irakiye, KDK, Küçük Listeler, IUİ'den kopanlar	Irakiye, Dava, KİB, KİH, Goran, IB, IUC,	Allavi/Maliki	205-215
Irakiye, Kürtler, Küçük Listeler	Irakiye, KDP, KYB, KİH, Goran, IB, IUC, diğer.	Allavi	165-170

larının yerine getirildiğinden söz edebiliriz. Bu demokratik bir rejimin olmazsa olmazlarının oluşturulması sürecidir ama tek başına bir ülkedeki demokrasi seviyesi hakkında çok fazla anlam ifade etmez. Genelde bu sürecin ilk adımı ya yeni bir anayasanın hazırlanması ya da mevcut anayasanın köklü değişiklikler yapılarak demokratik bir ülkenin ihtiyaçlarını karşılayacak hale getirilmesidir. Bu temel çerçevenin hazırlanmasının ardından ikinci adım, anayasada belirtilen ve demokrasinin işlemini sağlayacak kurumların oluşturulması ve bunlara işlerlik kazanmasıdır. Bu aşamada bazı yeni kurumlar oluşturulurken diğerlerinin yapısı değiştirilir. Bu kapsamda yeni bir seçim sisteminin yanı sıra yasama, yürütme ve yargının yetki ve sorumlulukları da yeniden düzenlenir.

Irak yeni anayasasını 2005 yılında kabul etmesinin ardından kurumsal yapısını düzenlenmesi çalışmaları bugüne kadar devam etti. Bu alanda özellikle dikkat çeken bir gelişme 2010 yılında büyük tartışmalar ve pazarlıklar sonucunda kabul edilen seçim sistemi⁴⁹ ve bağımsız bir yargı sistemi oluşturma çabalarıydı. Bu çalışmalar dışında yaşanan bazı gelişmeler de Irak'taki rejim değişimi için iyi sinyaller olarak yorumlanabilir. Bunlara iki örnek olarak, seçimler öncesinde ABD'nin geri planda kalma çabası ve uluslararası gözlemcilerin oynadığı rol olarak sayılabilir. Kısmen seçimleri etkilemeye çalıştıkları izlenimi yaratmamak için, kısmen de şehirlerde askeri varlıklarıyla şiddet olaylarını kışkırtmamak için ABD kuvvetleri Mart ayının başından itibaren yerleşim bölgelerindeki hareketlerini büyük ölçüde kısıtlama yoluna gitti. Şehirlerdeki ABD askeri varlığı birçok yerde seçim gözlemcilerinin ulaşımının sağlanması ve güvenliklerinin sağlanmasıyla sınırlı tutulmaya çalışıldı. Seçimlerin uluslararası temsilciler tarafından gözlemlenmesi konusunda ise Irak'ta 2004 yılında kurulan Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu'nun (*IHEC-Independent High Electoral Commission*)⁵⁰ yürüttüğü ve gözlemlendiği seçim sürecini ayrıca aralarında Türkiye, Rusya Federasyonu, İngiltere, Çek Cumhuriyeti ve İsveç'in de bulunduğu birçok ülkeden gelen bağımsız gözlemciler de izledi. Bu uluslararası

varlık Iraklı yetkililer üzerinde en azından prosedürel gereklilikleri yerine getirme yönünde önemli bir baskı oluşturdu. Tabii bu baskının varlığı tek başına seçimlerin tamamen sorundan uzak ve adil bir şekilde gerçekleşmesi için yeterli olmadı ama yaşanan sürecin genelde diğer bölge ülkelerinde gözlemlenen seçimlerle karşılaştırıldığında görünüm bakımından daha düzenli ve usule uygun olmasına katkıda bulundu.

Her ne kadar demokrasinin varlığını sürdürmesi için bu kurumsal düzenlemelerin varlığı şart ise de bu kurumların varlığı bir ülkenin demokratik olmasını tek başına garanti edemez. Bir ülkede demokrasinin aldığı yolun değerlendirilmesinde resmi düzenlemeler kadar önemli olan bir diğer nokta da bu düzenlemelerle siyaset sahnesindeki aktörlerin davranışlarının karşılaştırılması, yani mevcut kurumların nasıl işletildiği ve ne kadar benimsendiğidir.⁵¹ Bir ülke kâğıt üzerinde ne kadar demokratik bir yapıya sahip olursa olsun, yapılan düzenlemeleri hayata geçirebilme oranı ve aktörlerin bu düzenlemelere saygısı gerçek demokrasi düzeyinin daha gerçekçi bir göstergesi olarak kabul edilmelidir. Bu nedenle 2010 Irak Parlamento Seçimlerinin önemi, seçim ile işbaşına gelmiş bir hükümetin yine seçimlerle iktidarını kaybetme olasılığıydı. Nasıl demokrasinin bir ifadesi iktidarların seçimle iş başına gelmesiyse, bir diğer ifadesi seçimle iş başına gelen bu iktidarların yine seçimle görevlerini devretmeleridir diyebiliriz.

Her ne kadar seçimler çok köklü bir değişikliğe neden olmamış olsa da kampanya ve seçim sürecinde çok sayıda partinin yer alması, seçimlerle ilgili çoğu bölgede fazla usulsüzlük iddiası olmaması, Saddam Hüseyin sonrası Irak'ta başlayan demokrasi deneyi bakımından olumlu işaretler olarak yorumlanabilir. Zaten seçimden iki gün önce yaptığı bir konuşmada Başbakan Nuri el Maliki Irak'ın bulunduğu noktayı iki yıl öncesiyle karşılaştırarak kaydedilen aşamayı vurgulamış ve hükümetinin bu zorlu süreçteki başarılarını sayarak partisi için destek istemişti.⁵²

Irak'ın demokrasi yolunda aldığı yolu göstermesinin dışında Mart seçimlerinin bir diğer önemi de sonuçların ABD'nin Irak'tan çekilme sürecini yönetecek iktidarı belirleyecek olmasıydı. Belirlenen programa göre 2008'de 164 bine ulaşan Amerikan askeri varlığının 2010 yılı başı itibarıyla 124 bine düşmesinin ardından 2010 yılı Ağustos ayı sonu itibarıyla 50 bine indirilmesi planlanıyor.⁵³ Böylece hem ABD birlikleri tarafından yürütülen güvenlik faaliyetlerinin aşamalı olarak Irak Güvenlik Güçleri'ne (IGG) devredilmesi, hem de yerleşim bölgelerinde askeri varlığa son verilerek ve ABD birliklerinin bir bölümü Irak dışına çıkarken, diğerlerinin de üslerde yoğunlaşması öngörülüyor. Bu süreçte seçilecek hükümeti iki cepheli bir mücadele bekliyor. Bir taraftan bu yeni duruma uygun olarak ABD ile ilişkilerini yeniden tanımlaması, diğer taraftan deneyimi sınırlı olan kendi güvenlik güçleriyle ülkedeki göreceli güvenlik ve istikrar ortamını sürdürmeye çalışması gerekecek. Bütün bunları yaparken, oluşturulacak yeni koalisyon hükümeti kendisini ABD'nin çekilmesinin yaratacağı boşluğu doldurma çabası içerisinde bulacak.

a) ABD Çekilme Planı ve Irak: Genellikle değişim sürecinden geçen ülkelerde gördüğümüz bu süreç siyasette etkin olmayı hedefleyen aktörlerin, doğan boşlukta kendilerine pay kapmak veya mevcut paylarını genişletmek için halk arasında desteklerini arttırma çabalarının bir sonucudur. Sınırlı kaynakların yeniden paylaşımına yönelik bu mücadele doğal olarak çatışmayı da beraberinde getirir. Bu rekabetin iki tür etkisinden söz edebiliriz. İlk olarak ABD askerlerinin çekilmesi yerel güvenlik güçlerinin üzerindeki sorumluluk ve baskıyı arttırırken bunların gücü ve kararlılığı diğer gruplar tarafından test edilebilir. Bir yandan güvenlik güçlerine saldırılar artarken diğer taraftan da bu güvenlik birimlerinin kontrolü yönündeki çabaların artmasını bekleyebiliriz. Özellikle Irak gibi hem terörist örgütlerin hem de farklı görüşlere bağlı silahlı milis gruplarının yoğun olduğu ülkelerde şiddetin artması büyük bir olasılıktır.

İkinci etki siyaset alanında kendisini gösterebilir. Her ne kadar Irak işgal sonrası ikinci genel seçim deneyimini yaşamış ve Irak iç siyaseti üzerindeki ABD etkisi bir ölçüde azalmış olsa da ABD'nin Irak siyasetinde hala önemli bir etkiye sahip olduğunu kabul etmek gerekir. Çekilme programının tamamlanmasıyla bu etkinin biraz daha hafifleyeceğini öngörebiliriz. En azından etki doğrudan olmaktan çıkıp daha dolaylı bir hal alacaktır. Bu sınırlı değişim bile Irak kadar parçalı siyasi sistemlerde taşların yerinden oynaması için yeterlidir. Yeni düzen zaten kırılğan bir yapıya sahip ittifakların değişmesine neden olarak Irak siyasetinde dengeleri değiştirebilir. Zaten koalisyonlar arasında yapılmış bir koalisyona dayanan bir hükümet yerini korumakta zorlanarak yeni ittifaklar arayışına girmek zorunda kalabilir. Bu gelişmeler de en iyi ihtimalle geçmişe göre daha istikrarlı olduğunu söyleyebileceğimiz Irak'ta siyasal istikrarsızlığa neden olabilir.

Her ne kadar ABD güçlerinin çekilmesi uzun vadede Irak'ın kendi ayakları üzerinde durması için önemli bir adım olsa bile, kısa vadede sürecin sorunlu geçme ihtimali daha yüksektir. Ancak oluşturulmaya çalışılan demokrasiyi test edecek bu çalkantılı dönemin mümkün olan en az hasarla ve demokrasinin temel prensiplerinden ödün vermeden atlatılması Irak'ın geleceği hakkında iyimser olmamız için neden oluşturabilir.

b) Irak'ın Geleceği: Bütün bunlardan hareketle Irak'la ilgili beklentilerimizi şekillendirirken iki farklı boyutu dikkate almamız gerekir: Siyaset ve güvenlik. Siyaset ve güvenlik açılarından baktığımızda Ortadoğu ülkelerinin birçoğunda karşımıza çıkan bir şablondan söz etmek ve bunu Irak'ta bugün gözlemlediğimiz durumla karşılaştırmak yerinde olabilir. Ortadoğu ülkelerinin çoğunda siyaset alanında siyasetçilerle güvenlik güçlerinin (genellikle ordu) bir rekabetine şahit oluyoruz. Merkezi otoritenin kontrolüne yönelik bu rekabet kimin galibiyetiyle sonuçlanırsa sonuçlansın alınan tedbirler genellikle diğer tarafı zayıf ve bölünmüş tutarak

ileride bir tehdit oluşturmasını engellemeye yönelik olmuştur. Bu çerçevede, çoğu bölge ülkesinde ya siyasi partilerin, ya da güvenlik güçlerinin zayıf ve denetim altında tutulduğuna şahit oluyoruz. Askeri veya askere dayanan sivil rejimlerin iş başında olduğu Mısır ve Ürdün⁵⁴ gibi ülkelerdeki tablo, güçlü bir ordu ve bu ordunun sağladığı desteğe dayanan bir iktidara ek olarak çok sayıda olmalarına rağmen halk arasındaki destekleri sınırlı ve sürekli denetim altında tutulan siyasi partileri yansıtır. Bu partiler, siyasete serbest katılımları ve halk arasında desteklerini arttırmaya yönelik çabaları mevcut rejim için tehdit oluşturabileceğinden dikkatle denetlenir ve çoğu zaman serbestçe hareket etmelerine izin verilmez. Diğer taraftan, askeri olmayan rejimler açısından en önemli tehdidi ordu oluşturur. Askeri darbelerle dolu bir geçmiş olan bir bölgede güçlü ordular iktidarların tehdit algılarında her zaman üst sıraları işgal etmektedirler. Bu nedenle Suudi Arabistan, Körfez ülkeleri ve bir dereceye kadar İran'da sivil iktidarlar varlıklarını sürdürürebilmek için ya askeri güçlerini sınırlı tutmayı veya birbirini denetleyecek güvenlik güçleri birimleri oluşturmayı tercih etmişlerdir. Güvenlik güçlerini bölmekteki amaç iktidara sadakati tam, sayısı daha sınırlı ama eğitim ve teçhizat bakımından ordudan üstün birimler yaratılması ve ordudan gelebilecek herhangi bir tehdit durumunda devreye sokulmalarınıdır. Bu örneklerde de gördüğümüz gibi Ortadoğu ülkelerinde sıklıkla rastladığımız şablon siyasetçiler veya güvenlik güçlerinden birinin üstünlüğü ve diğerinin zayıflığına dayanır. Bugünkü yapısıyla Irak bu şablona uymamaktadır. Siyasi partileri ve güvenlik güçleri fazlasıyla bölünmüş bir Irak'ta karşımıza çıkan en büyük problem istikrarı sağlayacak güçlü bir merkezin eksikliğidir.

c) Siyasal Partiler: 2005 yılında olduğu gibi Mart ayındaki seçimlerde de Irak'taki partilerin büyük çoğunluğu bireysel olarak katılmak yerine koalisyon gruplarına dahil olarak mücadele etmeyi tercih etti.⁵⁵ Bunun nedeni partiler arasındaki yoğun işbirliği geleneğinden çok, hemen hiçbir partinin ülkenin tamamından oy

alamayacağını ve tek başlarına iktidar olma-ya yetecek oy alamayacaklarını bilmeleridir. Bu kapsamda seçimlerde üç ittifak grubu ön plana çıktı: Kanun Devleti Koalisyonu, El Irakiye Listesi ve Irak Ulusal İttifakı. Bunlardan Başbakan Nuri el Maliki'nin liderliğindeki Kanun Devleti Koalisyonu başlarını İslami Dava Partisinin çektiği 29 siyasi partiden oluşuyordu. Bu sayı El Irakiye Listesi için 18, Irak Ulusal İttifakı için 32 idi. Diğer ittifaklar⁵⁶ ve seçime bağımsız olarak katılan partiler de dikkate alındığında seçime katılan parti sayısının 140'ı geçtiğini görüyoruz. Bu sayıya seçimde yarışan bağımsız adaylar da eklendiğinde Irak'taki siyasi yapının dağınık olduğunu söylemek abartı olmaz. Dağınık bir yapının siyasi istikrar bakımından yarattığı en büyük problem sürekli bir uzlaşma bulma ihtiyacı ve siyasi aktörlerin çoğunun sınırlı etkiye sahip olması nedeniyle bu uzlaşma çabalarına çok sayıda aktörün dahil edilmesi zorunluluğudur. Yüksek parti sayısı seçimlere girmeden blokların oluşturulmasını zorunlu kılmakta ama buna rağmen hiçbir ittifak tek başına iktidara gelmesine yetecek oy oranına ulaşamayınca, seçimin ardından bu sefer ittifaklar arasında koalisyon görüşmeleri zorunlu olmaktadır. Koalisyon oluşumuna harcanan bu zaman ve enerjiye rağmen hükümetlerin oluşturulması aylar almaktadır. Hükümet iş başına geçtikten sonra bile farklı görüşlerin varlığı karar alma sürecini yavaşlatmaktadır. Benzer durumlara demokratikleşen ülkelerde sıklıkla rastlıyoruz. Daha önce tamamen veya kısmen yasaklanmış olan siyasi katılımın serbest bırakılmasının ardından çok sayıda siyasi parti açılması doğal olmakla birlikte genelde ilk seçimlerin ardından oy potansiyeli düşük olan partilerin ya kapanması veya daha büyük partilere katılması süreci başlar. Irak'ta daha bu sürecin başlangıcını görebilmiş değiliz. Mevcut sayının devamı halinde orta ve uzun vadede Irak siyasetinde istikrardan söz edebilmek zor olacaktır.

d) Güvenlik Güçleri: 2003 yılında Irak ordusunun ABD tarafından dağıtılması kararı sadece Saddam Hüseyin'e sadık birimlerle sınırlı kalmamış ve ordunun bütün birimlerini kapsamış-

tır. Bunun bir sonucu olarak IGG'nin tamamen baştan oluşturulması zorunluluğu doğmuştur. Aradan geçen dört yıla rağmen bir gelişme sağlanamamış olması nedeniyle 2007 yılında Irak askeri birimlerine başlangıçta 400 civarında Amerikalı danışman yerleştirilmesine karar verilmiş, zaman içinde bu sayı dört katına kadar çıkmıştır.⁵⁷

2010 yılı başı itibarıyla Irak Güvenlik Güçlerinin toplam sayısı kesin olarak bilinmemektedir. 2009 yılı başlarındaki tahmini rakam 550.000 kişi civarındadır.⁵⁸ Mevcut sayılar ödeme yapılan personel verilerine dayanmasına rağmen bunların kaçının eğitimden geçirildiği, kaçının görevinin başında olduğu belirsizdir.⁵⁹ Bu belirsizliğin bir nedeni Irak'ın kayıtları tutmadaki düzensizliği, bir diğer nedeni ise güvenlik güçlerine katılanların üç aylık ücretli temel eğitimin ardından ayrılarak farklı isimler kullanarak farklı birimlere temel eğitim için kayıt olmalarıdır.⁶⁰ Bütün bu belirsizliklere rağmen aradan geçen yedi yılda IGG'nin önemli aşama kaydettiğini göz ardı etmemek gerekir.

IGG'nin yapısal sorunları sadece sayılardaki belirsizlikle sınırlı değildir. Merkezi hükümete bağlı IGG'yi oluşturan birimlere baktığımızda gerçek problemin sayılardaki belirsizlik değil yapısal dağınıklık olduğu ortaya çıkar. Irak Savunma Bakanlığı'na bağlı birimler hava, kara ve deniz kuvvetleridir ki personelin yüzde 98-99'u kara kuvvetlerinde görev yapmaktadır.⁶¹ İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak görev yapan sekiz birim yerel tabanlı Irak Polisi, merkezden kontrol edilen Ulusal Polis, Özel Harekat Güçleri, Acil Karşılık Tugayı⁶², Sınır Koruma Birimi, Petrol Koruma Bölümü, yetkilileri korumakla sorumlu birim ve bakanlıklar gibi önemli kurumlarla önemli tesislerin güvenliğinden sorumlu birimdir.⁶³ Bu denli çok güvenlik biriminin bulunduğu ülkede 2010 yılı itibarıyla bütün birimler iç güvenliği sağlama konusunda faaliyet göstermektedir. Yetki alanlarının iyi belirlenmemesi ve koordinasyon eksikliği zaman zaman birimleri birbirleriyle karşı karşıya getirebilmektedir. ABD güçlerinin çekilmesi ve doğan boşluğun doldurulmasına yönelik rekabet sırasında ge-

rilimin daha da artması şaşırtıcı olmayacaktır.

Sorun yaratabilecek bir diğer nokta IGG'nin etnik yapısıdır. Üyeleri yerel başvurulardan oluşan Irak Polisi her bölgede nüfusun etnik yapısını yansıtırken diğer birimler için aynı şeyi söyleyemeyiz. Saddam Hüseyin döneminde büyük ölçüde Sünnilerden oluşan birimler bile günümüzde ağırlıklı olarak Şiilerin kontrolüne geçmiştir.⁶⁴ Sünniler gün geçtikçe IGG'yi terketmekte, Kürtler de Irak Ordusu'nun İkinci ve Üçüncü Tümenleri dışında hemen hiçbir birimde çoğunluğu oluşturmamaktadırlar.⁶⁵ Bu mono-etnik yapının sonucu Sünni Araplar arasında güvenlik güçlerine karşı güvenin azalmasıdır. IGG "işgalci ABD güçleri tarafından işbaşına getirilmiş, geleneksel düşman İran ile işbirliği yapan bir düşman güç"⁶⁶ olarak görülmektedir. Ayrıca Şii personel sayısındaki bu artışın kaynağına da bakmak gerekir. Nasıl Kürt tümenlerindeki personelin büyük bir bölümü Peşmerge birliklerinden geliyorsa güvenlik birimlerine katılan Şiiler'in önemli bir bölümü de Bedir Tugayları ve Mehdi Ordusu'ndan geldiği bilinmektedir.⁶⁷ Bu tür bağlantılar bir taraftan bu birimlerin güvenilirliğini etkilerken, diğer taraftan milis güçleriyle etkili bir mücadele ihtimali kalmamaktadır.

Özetle, ABD güçlerinin büyük ölçüde çekilmesi öncesinde yapılan bu son genel seçimlere Irak hem siyaset hem güvenlik alanında bölünmüş bir ülke olarak girmiştir. Önümüzdeki dönemde Irak'ı bekleyen zorluklar ise seçim sonuçlarından bağımsız olarak ele alınmalıdır. Çünkü seçim sonrasında kurulacak geniş kapsamlı koalisyonunda hangi partiler yer alırsa alsın önümüzdeki dönemin nasıl geçeceğini belirleyecek sorunlar yapısal bölünmüşlükten kaynaklanmaktadır. Uzun vadede istikrarlı bir Irak'tan söz edebilmemiz için siyaset veya güvenlik alanlarından en azından birinde konsolidasyon sağlanması zorunludur. Güvenlik güçlerinin toparlanması halinde otoriter; siyasi partilerin sayısının en azından bir dereceye kadar azalması ve varlığını sürdürecektir partilerin güçlenmesi halinde ise daha demokratik bir Irak bekleyebiliriz.

DİPNOTLAR

- 1 Bu noktada milliyetçiler de kendi içinde farklı gruplara ayrılabilir. Bunlar arasında Pan Arabistler olduğu gibi, Iraklılık kimliğini vurgulayanlar, eski rejim yandaşı olan Baasçılar, eski rejime muhalif Baasçılar ve Sünni aşiret kimliklerini Şiilik ve Kürtlük karşılığında tanımlayarak kendilerini milliyetçi olarak nitelendiren gruplar en çok ön plana çıkanlardır. Ancak şimdilik bu ayırımın üzerinde fazla durulmayacaktır.
- 2 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Iraq after the Surge I: The New Sunni Landscape, *International Crisis Group Report*, No. 74, 30 Nisan 2008.
- 3 Leila Fadel, Ayad Allawi: Once Seen as US Puppet returns to the center of Iraq's politics," *Washington Post*, 26 Mart 2010.
- 4 "Supreme Court's Opinion of Article 76 of Iraqi Constitution", *Daily Star*, 1 Nisan 2010.
- 5 Marisa Cochrane, The Fragmentation of the Sadrist Movement, *Institute for the Study of War*, Iraq Report 12, <http://www.understandingwar.org/files/Iraq%20Report%2012.pdf>
- 6 Abbas Sarhan, "Shia Parties Vote on Election Candidates", *Niqash*, 9 Kasım 2009, <http://www.niqash.org/content.php?contentTypeID=75&id=2567&lang=0>
- 7 Al-Sadr Asks Backers For Input On Future Iraq PM", *CBSNEWS*, 1 Nisan 2010, <http://www.cbsnews.com/stories/2010/03/31/ap/middleeast/main6350404.shtml>
- 8 Juan Cole, "Sadr Emerging as Kingmaker in Iraqi Election", 25 Mart 2010, <http://www.juancole.com/2010/03/sadr-emerging-as-kingmaker-in-iraqi.html>
- 9 "Maliki'nin Partisi Parçalanıyor mu?", *Peyamner*, 4 Nisan 2010, <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=6&id=175809>
- 10 Ak News, "Kurds expected to win more seats", 30.03.2010, www.aknews.com/en/aknews/4/129875/
- 11 Ş.T., Mülakat, 05.03.2010, Erbil.
- 12 A.Z., Mülakat, 06.03.2010, Erbil.
- 13 Ş.T., Mülakat, 05.03.2010, Erbil.
- 14 Rebwar Kerim Veli, "Bu seçimin sürpriz partisi KDP olacak", *Hewler Post*, 04.03.2009, <http://www.hewlerpost.com/#Bu-seçimin-sürpriz-partisi-KDP-olacak>
- 15 *Peyamner News*, "Hasro Goran:KİL Musul'da 10 sandalye çıkardı", 29.03.2010, <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=6&id=174682>; *Peyamner News*, "Şebek Kürtler KİL'i destekledi", 16.03.2010, <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=6&id=172809>
- 16 Bu konuda bkz., Reidar Visser, "The Pro-Kurdish Minority Vote", 25.03.2005, *Gulf Analysis News*, <http://gulfanalysis.wordpress.com/2010/03/25/the-pro-kurdish-minority-vote/>
- 17 Goran ve İslamcı parti adayları Erbil seçimlerinin açıklanmasından sonra KDP ve KYB'yi seçimlere hile karıştırmakla suçlamış ve seçim sonuçlarının gerçeği yansıtmadığını ileri sürmüşlerdir. Bkz., "Election Protest: Gorran Movement, Islamic League and Kurdistan Islamic Union", *KurdishMedia.com*, 17.03.2010, <http://www.kurdmedia.com/article.aspx?id=16253>
- 18 *AK News*, "Kurdish lists blamed besides al-Iraqia fraud for seat decrease", 28.03.2010, <http://aknews.com/en/aknews/4/129484/?AKmobile=true>
- 19 *Ak News*, "Hadba: Goran'la ittifak kurabiliriz", 27.02.2010, <http://www.aknews.com/tr/aknews/4/119115/>
- 20 *Günlük Gazetesi*, "Kürdistan'ın kalbi Talabani'nin koltuğu", www.gunlukgazetesi.net/haber.asp?haberid=90525
- 21 *PUK Media News*, "Crushing victory in Khanaqin to Kurdish list", 08.02.2009, http://pukmedia.com/english/index.php?option=com_content&task=view&id=9160&Itemid=52 06-02-2009
- 22 *Lekolin News*, "Federal Kürdistan Bölgesi'nde Koalisyon Pazarlıkları Sürüyor", 13.03.2010, www.lekolin.org/news_detail.php?id=471
- 23 "Cumhurbaşkanı Gül Türkmen Kanaat Önderleri ile Bir Araya Geldi", <http://www1.haberler.com/cumhurbaskani-gul-turkmen-kanaat-onderleri-ile-bir-haberi/>, Erişim: 28 Mart 2010.
- 24 Yücel GÜÇLÜ, "Who Owns Kirkuk? The Turkoman Case", *Middle East Quarterly*, Winter 2007, Volume XIV: Number 1, s.s 79-86.
- 25 Iraq's New Battlefield: The Struggle over Ninewa, s. 5.
- 26 Musul'da Sünni Arap halk ile yapılan görüşmeler, Musul, 3-7 Şubat 2010.
- 27 Iraq's New Battlefield: The Struggle over Ninewa, s. 8.
- 28 16 Şubat 2009 tarihinde Kerkük'te KYB'nin Kerkük milletvekili adayı Necmettin Kerim ile yapılan mülakat.
- 29 Bu bilgiler ORSAM Ortadoğu Uzmanı Serhat Erkmen'in ORSAM web sayfasında yayınlanan ve Irak'ın önde gelen koalisyonlarını tanıttığı bölümden alınmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz.: *ORSAM web sayfası*, <http://www.orsam.org.tr/Secimler/partigoster.aspx?ID=2>.
- 30 Bu bilgiler ORSAM Ortadoğu Uzmanı Serhat Erkmen'in ORSAM web sayfasında yayınlanan ve Irak'ın önde gelen koalisyonlarını tanıttığı bölümden alınmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz.: *ORSAM web sayfası*, <http://www.orsam.org.tr/Secimler/partigoster.aspx?ID=13>.
- 31 "Kürtlerin Tüm Irak'ta Çıkardıkları Parlamenter Listesi", *Peyamner Haber Ajansı*, <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=6&id=174797>
- 32 Musul Bayrağı Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Abdülğani Ali Yahya ve Süleymaniyeli Kürt Araştırmacı Mustafa Goran ile mülakat, Erbil-Süleymaniye, 4 Şubat 2010.
- 33 Süleymaniyeli Kürt Araştırmacı Mustafa Goran ile mülakat, Süleymaniye, 15 Şubat 2010.
- 34 Süleymaniyeli Kürt Araştırmacı Mustafa Goran ile mülakat, Süleymaniye, 15 Şubat 2010.
- 35 Hasro Goran:"Kil Musul'da 10 Sandalye Çıkardı", *Peyamner Haber Ajansı*, 29 Mart 2010, <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=6&id=174682>.

DİPNOTLAR

- 36 Esasen bu isimler ITC'nin Uzlaşma Cephesi içinde gösterdiği adaylar olmakla birlikte seçimi kazandıktan sonra ITC'ye katılmamıştır. İzzettin Devle bağımsız hareket ederken Muhammed Emin Osman da Uzlaşma Cephesi içinde kalmaya devam etmiştir. ITC dört yıl boyunca Mecliste tek milletvekili ile temsil edilmiştir.
- 37 El İrakie Listesi içinde 5 kişilik bayan kotanın yanı sıra iki bayan aday daha erkek adaylardan yüksek oy alarak meclise girmeye hak kazanmıştır. Böylece Musul'dan toplam 7 bayan milletvekili seçilmiştir.
- 38 Bu bilgiler 2010 yılının Şubat ayında Telafer'de yürütülen saha araştırması sırasında Şii Telaferli Türkmenler tarafından dile getirilmiştir.
- 39 Irak Meclisi Milletvekili, Demokratik Şabak Topluluğu Genel Sekreteri Dr. Hunain Al-Kaddo ile yapılan mülakat, 17 Ağustos 2009, röportaj metni için bkz.: <http://www.orsam.org.tr/tr/orsamkonukgoster.aspx?ID=73>.
- 40 Hasro Goran: "Kil Musul'da 10 Sandalye Çıkardı", *Peyamner Haber Ajansı*, 29 Mart 2010, <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=6&id=174682>.
- 41 Reidar Visser, "The Pro-Kurdish Minority Vote", *Iraq and Gulf Analysis*, 25 Mart 2010, <http://gulfanalysis.wordpress.com/2010/03/25/the-pro-kurdish-minority-vote>.
- 42 Reidar Visser, "The Pro-Kurdish Minority Vote", *Iraq and Gulf Analysis*, 25 Mart 2010, <http://gulfanalysis.wordpress.com/2010/03/25/the-pro-kurdish-minority-vote>.
- 43 "KİL Musul ve Kerkük'te Oyların Tekrar Sayılmasını İstiyor", *Peyamner Haber Ajansı*, <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=6&id=175098>.
- 44 KİL'in El İrakie ile Koalisyonu Zor", *Peyamner Haber Ajansı*, 22 Mart 2010, <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=6&id=173627>.
- 45 "Hadba ve Birayeti Listeleri İstanbul'da Görüşecek", *Peyamner Haber Ajansı*, 27 Mart 2010, <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=6&id=174477>.
- 46 "Allegations of Iraqi Vote Fraud Surface in Tense Kirkuk", 15 Mart 2010, <http://ekurd.net/mismas/articles/misc2010/3/kirkuk599.htm>.
- 47 "Winning Blocs from Kurdistan to Form One Parliamentary Bloc in Baghdad", 4 Nisan 2010, <http://krp.org/eng/articles/display.aspx?gid=1&id=22729>.
- 48 "Six Iraq Election Winners Face Ban on Baath Links", *Daily Star*, 30 Mart 2010.
- 49 Bilgay Duman, "Seçim Sistemleri ve Irak", *Ortadoğu Analiz* 2(14): 24-28.
- 50 IHEC'in kuruluşu ve yapısı hakkında daha fazla bilgi için: http://www.ihec.iq/English/about_ihec.aspx
- 51 Guillermo O'Donnell ve Philippe C. Schmitter, *Transitions From Authoritarian Rule: Tentative Conclusions About Uncertain Democracies*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1986.
- 52 Steven Lee Myers and Eric Santora, "On Final Campaign Day, Iraqi Leader Lists Gains", *The New York Times*, 05 Mart 2010, <http://www.nytimes.com/2010/03/06/world/middleeast/06iraq.html?scp=1&sq=on%20final%20campaign%20day&st=cse>.
- 53 Thom Shanker, "General Says Iraq Troop Reductions May Quicken", *The New York Times*, 29 Eylül 2009, http://www.nytimes.com/2009/09/30/world/middleeast/30military.html?_r=1
- 54 Her ne kadar Ürdün'de siyasi iktidar sivil olsa da Kraliyet ailesinin sadece çeşitli kabilelerle değil ordu ile de yakın bağları iktidarda kalmayı başarmasındaki önemli faktörlerdendir.
- 55 Irak seçim ittifakları hakkında daha geniş bilgi için: <http://www.orsam.org.tr/tr/Secimler/IrakSecimleri.aspx>.
- 56 Irak Ulusal Uzlaşması, Kürdistan İttifakı ve Irak'ın Birliği Koalisyonu.
- 57 Jeremy M. Sharp, *The Iraqi Security Forces: The Challenge of Sectarian and Ethnic Influences*, CRS Report for Congress, 2007, s. 4.
- 58 "Iraqi Security Forces," Institute for the Study of War, 26 Ekim 2007, <http://www.understandingwar.org/theme/iraqi-security-forces>.
- 59 Olga Oliker, "Iraqi Security Forces: Defining Challenges and Assessing Progress," *RAND Testimony*, Mart 2007, s. 1.
- 60 Irak Güvenlik Güçlerinin eğitiminde aktif rol oynamış isminin açıklanmasını istemeyen bir ABD'li eğitimle yapılan mülakattan.
- 61 Olga Oliker, s.2.
- 62 Özel Harekat Güçlerinin ileride Acil Karşılık Tugayı ile birleştirilmesi planlanmaktadır.
- 63 DJ Elliott, *The Long War Journal: Iraqi Ground Forces 'Total Force' Mobilization Structure*, 16 Mart 2009, http://www.longwarjournal.org/archives/2009/03/iraqi_ground_forces.php
- 64 Olga Oliker, s. 5.
- 65 Jeremy M. Sharp, s. 4.
- 66 İbid. s. 6.
- 67 Olga Oliker, s. 5.

AKADEMİK KADROMUZ

Hasan Kanbolat	Başkan
E. Tümğ. Armağın Kuloğlu	Başdanışman
Habib Hürmüzlü	Ortadoğu Danışmanı
Doç. Dr. Özlem Tür	Danışman & Ortadoğu Etütleri Editörü
Yrd. Doç. Dr. Veysel Ayhan	Basra Körfezi Danışmanı, Abant İzzet Baysal Üniversitesi U.İ.B.
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	Ortadoğu Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi U.İ.B. Başkanı
Yrd. Doç. Dr. Kürşad Turan	Danışman, Diyaspora Çalışmaları, Ortadoğu Analiz Editörü
Dr. Didem Danış	Danışman, Göç ve Iraklı Mülteciler
Dr. İlyas Kamalov	Avrasya Danışmanı
Bayram Sinkaya	Ortadoğu Danışmanı
Bilgay Duman	Ortadoğu Uzmanı
Oğün Duru	Yönetici Editör
Oytun Orhan	Ortadoğu Uzmanı
Sercan Doğan	Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Selen Tonkuş	Uzman Yardımcısı, Ortadoğu

ORSAM DANIŐMA KURULU

Dr. İsmet Abdülmecid	Irak Danıştayı Eski Başkanı
Prof. Dr. Muhamad Al Hamdani	Irak'ın Ankara Büyükelçiliđi Kültür Müsteşarı
Prof. Dr. Dorayd A. Noori	Irak'ın Ankara Büyükelçiliđi Kültür Müsteşarı Yardımcısı
Hasan Alsancak	BP & BTC Türkiye, Enerji Güvenliği Direktörü
Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık	ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Ahat Andıcan	Devlet Eski Bakanı, İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Tayyar Arı	Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Ali Arslan	İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü
Doç. Dr. Ersel Aydınlı	Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Yrd. Doç. Dr. Veysel Ayhan	Abant İzzet Baysal Üniv. U.İ.B. / ORSAM Danışmanı
Prof. Dr. Hüseyin Bağcı	ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
İtir Bağdadi	İzmir Ekonomi Üniversitesi U.İ.B. ve AB Bölümü Öğr. Gör
Prof. Dr. İdris Bal	Polis Akademisi ve Turgut Özal Üniversitesi U.İ.B.
Kemal Beyatlı	Irak Türkmen Basın Konseyi Başkanı
Barbaros Biniciođlu	Ortadoğu Ekonomileri Danışmanı
Prof. Dr. Ali Birinci	Türk Tarih Kurumu Başkanı
Doç. Dr. Mustafa Budak	Başbakanlık Devlet Arşivleri Gen. Md. Yrd
E. Hava Orgeral Ergin Celasin	23. Hava Kuvvetleri Komutanı
Doç. Dr. Mitat Çelikpala	TOBB ETU Uluslararası İlişkiler Bölüm Bşk.
Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya	İstanbul Şehir Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Volkan Ediger	İzmir Ekonomi Üniversitesi Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Cezmi Eraslan	Başbakanlık Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı, İ.Ü. Tarih Bölümü
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi U.İ.B. Başkanı
Osman Göksel	BTC ve NABUCCO Koordinatörü
Timur Göksel	Beyrut Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi

Büyükelçi Numan Hazar
Doç. Dr. Pınar İpek
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
Arslan Kaya
Dr. Hicran Kazancı
İzzettin Kerküklü
Doç. Dr. Mustafa Kibaroğlu
Musa Kulaklıkaya
E. Tümgeneral Armağan Kuloğlu
Doç. Dr. Erol Kurubaş
Prof. Dr. Mahir Nakip
Yrd. Doç. Dr. Tarık Oğuzlu
Prof. Dr. Çınar Özen
Prof. Dr. Suphi Saatçi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Şahin
Mehmet Şüküroğlu
Doç. Dr. Oktay Tanrısever
Prof. Dr. Erol Taymaz
Prof. Dr. Sabri Tekir
Yrd. Dr. Kürşad Turan
Doç. Dr. Özlem Tür
Prof. Dr. Türel Yılmaz

Dışişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanı
Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
KPMG, Yeminli Mali Müşavir
ITC Ankara Temsilciliği Dış İlişkiler Sorumlusu
Kerkük Vakfı Başkanı
Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
TİKA Başkanı
ORSAM Başdanışmanı
Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Ahmet Yesevi Üniversitesi Rektör Vekili
Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Ankara Üniversitesi SBF U.İ.B.
Kerkük Vakfı Genel Sekreteri
Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Enerji Uzmanı
ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
ODTÜ Ekonomi Bölümü Başkanı
İzmir Üniversitesi İ.İ.B.F. Dekanı
ORSAM Danışmanı
ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
Kırşehir Üniversitesi İ.İ.B.F.

ORTADOĞU ETÜTLERİ YAYIN KURULU

Meliha Benli Altunışık
Bülent Aras
Tayyar Arı
İlker Aytürk
Recep Boztemur
Katerina Dalacoura
F. Gregory Gause
Fawaz Gerges
Ahmet K. Han
Raymond Hinnebusch
Rosemary Hollis
Bahgat Korany
Peter Mandaville
Emma Murphy

Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Işık Üniversitesi
Uludağ Üniversitesi
Bilkent Üniversitesi
Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Londra Ekonomi Üniversitesi
Vermont Üniversitesi, ABD
Londra Ekonomi Üniversitesi
İstanbul Üniversitesi
St. Andrews Üniversitesi, Birleşik Krallık
City Üniversitesi, Birleşik Krallık
Durham Üniversitesi, Birleşik Krallık
George Mason Üniversitesi, ABD
Durham Üniversitesi, Birleşik Krallık

ORTADOĞU ANALİZ YAYIN KURULU

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık
Hasan Kanbolat
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen

ODTÜ U.İ.B. Başkanı
ORSAM Başkanı
Bilkent Üniversitesi U.İ.B.
ORSAM Danışmanı, Ahi Evran Üniv. U.İ.B. Başkanı

Mithatpařa Caddesi 43/4 Kızılay-Ankara-TURKEY
Tel: +90 (312) 430 26 09 Fax: -90 (312) 430 39 48
www.orsam.org.tr, orsam@orsam.org.tr